



Danskernes Historie Online

Danske Slægtsforskeres Bibliotek

Dette værk er downloadet fra Danskernes Historie Online

Danskernes Historie Online er Danmarks største digitaliseringsprojekt af litteratur inden for emner som personalhistorie, lokalhistorie og slægtsforskning. Biblioteket hører under den almennyttige forening Danske Slægtsforskere. Vi bevarer vores fælles kulturarv, digitaliserer den og stiller den til rådighed for alle interesserede.

Støt Danskernes Historie Online - Bliv sponsor

Som sponsor i biblioteket opnår du en række fordele. Læs mere om fordele og sponsorat her: <https://slaegtsbibliotek.dk/sponsorat>

Ophavsret

Biblioteket indeholder værker både med og uden ophavsret. For værker, som er omfattet af ophavsret, må PDF-filen kun benyttes til personligt brug.

Links

Slægtsforskeres Bibliotek: <https://slaegtsbibliotek.dk>

Danske Slægtsforskere: <https://slaegt.dk>



Indbydelseskrift

til

den offentlige Examen

i

Kolding lærde Skole

i Juli 1847.



Kjøbenhavn.

Trykt hos J. D. Qvist, Bog- og Bode trykker.

Judbydelseskrift

til

Den offentlige Examen

i

Rolding lærde Skole

den 24de — 29de Juli 1847.

-
- I. Om dansk Grammatik og danske Grammatikker. Af Overlærer
Chr. Troiel.
 - II. Skolefærdigheder. Af Skolens Rector, Prof. Mag. Ingerslev,
M. af D.

Kjøbenhavn.

Trykt hos J. D. Uvist, Bog- og Kødtrykker,

Badstuestrøde Nr. 124.

I.

Nogle Bemærkninger

om

dansk Grammatik og danske Grammatikker,

af

Christian Trojel,

Oversætter ved den lærde Skole i Kolding.

Man har i den senere Tid ifølge en rigtigere, ogsaa i den provisoriske Plan for Underviisningen i de udvidede lærde Skoler udtalt, Erkjendelse tillagt det danske Sprog og dets Litteratur en ganske anden Vigtighed for den studerende Ungdoms Dannelse, end tidligere har været Tilfældet. Det kan heller ikke nægtes, at vi i dette Punkt af Skole-Underviisningen støde langt tilbage for de fleste andre dannede Nationer; og den Betydning, der nu i Skolen er hævdet vort Modersmaal, vil sikkert nok bidrage væsentligt baade til Ungdommens Dannelse i Almindelighed og til vort Sprogs og Litteraturs Fremme i Særdeleshed. Naar allerede tidligere og endnu mere i den sidste Tid flere vægtige Stemmer have hævet sig for en endnu større Udvidelse i dette Underviisningsfag, navnlig ved Optagelse af Islandsk og af det danske Sprogs Historie, kan ingen fædrelandsk-sindet Dansk andet end glæde sig over denne Anerkjendelse af vort Eget (som desværre endnu ofte med Urette tilsidesættes for det Fremmede); og kan det end ei nægtes, at Nogle i saadanne Fordringer ere gaaede altfor vidt, vil dog vist Tungen, der kaster et dybere Blik paa Tidens Udvikling og Retning, tvivle om, at Noget i denne Henseende vil bane sig Vej, medens man vel med Flere (s. Er. Mag. N. Hammerich, Overlærer Lund) maa erkjende, at Tiden endnu ikke er moden dertil.

Men naaget nu vistnok Alle ere enige i at ansee denne Udbidelse af Fordringerne til Underviisningen i Dansk for et heldigt Fremstridt, er der dog eet Punkt, og det et meget vigtigt, hvorom der neppe endnu er Enighed, om det end i den senere Tid ikke er blevet meget berørt. Dette Punkt er Spørgsmaalet om, hvilken Udstrækning der i de lærde Skoler bør gives Underviisningen i dansk Grammatik. Jeg troer nu vel, at det er de Flestes Mening, at denne ikke skal drives med nogen stor Udforlighed eller Fuldstændighed*), men Sagen er dog af den Vigtighed, at den kunde fortjene en noiagtigere Undersøgelse. Idetringeste maatte den Anskuelse, der hos Enkelte maaskee er den væsentligste Bestemmelses-Grund, fjernes, at den danske Grammatik er for fattig og ubestemt; den samme Anskuelse af de nyere Sprog Grammatik i Almindelighed har vistnok for en Deel været Skyld i, at denne i vor Skole-Underviisning forhen er bleven utilborligt tilsidefat og forsomt. Men med hvor stor Uret dette er blevet antaget, er allerede for mange Aar siden bemærket af en fordomsfrø Dommer, Professor Madvig (i Maanedsskrift for Litt. og Krit. 8de Bind S. 419—440); og hvad navnlig den franske Sprog angaar, da kunde maaskee Professor Abrahams's Grammatik have vist, at der ogsaa i den franske Syntax er større systematisk Consequens, end de fleste hidtil brugte Grammatikker i dette Sprog udviste. At der ogsaa i det danske Sprog endnu er Meget, som savnes i de fleste eller alle Grammatikker, ville Mange allerede ofte have bemærket, og Andre, som ei have tænkt derover, ville, haaber jeg, af de følgende Blade idetmindste blive opfordrede til at henvende deres Opmærksomhed derpaa.

*) Sammenlign nogle hidhørende Bemærkninger af Mag. M. Samme-
rich „om den provisoriske Underviisningsplan“ S. 19 og følgende.
See ogsaa samme Forf.: „Om det mundtlige Foredrag“ S. 49—50.

En betydningsfuldere Grund til at indskrænke Underviisningen i dansk Grammatik, og som vistnok ogsaa er den, der bestemmer de Flestes Dom i denne Henseende, er imidlertid den (ogsaa af Mag. Hammerich anførte), at man ved en altfor uviagtig og smaalig Grammatik = Underviisning i Modersmaalet svækker den livlige Tilsegnelse af det Læstes Indhold, og overhovedet sletter den umiddelbare Opfattelse ved at vænne Tanken til en sønderlemmende Dualen ved Enkelthederne og den grammatiske Form. Imod den nævnte, vistnok temmelig almindelige, Mening optræder nu, idetringeste efter Ordens sædvanligste Betydning, den nye Underviisningsplan, uden dog at indlade sig paa nogen Drostelse af Grundene for og imod Sagen. Det hedder nemlig i Motiverne*), at, efterat der i de nederste Klasser er bibragt Disciplene de almindelige grammatiske Begreber, skal der i Mellemklasserne meddeles en fuldstændig grammatikalsk Underviisning i Modersmaalet**). Naar det hedder „fuldstændig“, kan dette naturligviis ikke forståes om det Næstførte eller om det omtrent for alle Sprog Faldes og Almindelige; man maa idetringeste tænke paa en Udferlighed, der forholdsviis ei staaer tilbage for Underviisningens Udstrækning i noget andet Sprogs Grammatik. Det har indret mig, at hidtil ingen Stemme offentlig har hævet sig imod denne Bestemmelse, der efter min Erfaring er i en aabenbar Strid med den ellers almindelige Mening. Maa skee endogsaa denne korte Ytring er af de Fleste bleven overseet, især da den provisoriske Plan ikke taler Noget herom, og de Fleste vistnok have den Formening, at det i denne Plan betegnede

*) See Hundrups Skole-Calender for 1845 S. 173 eller Ingerslevs Program til Indvielsen af den nye Skolebygning i Kolding, S. XXXVI. (Ny Collegialtid. for 1845, S. 733).

**) Sammenlign ogsaa Prof. Ingerslev „Om det lærde Skolevæsens Tilstand“ S. 416.

Formaal kan naaes ved en temmelig indskrænket Underviisning i dansk Grammatik. De facto overseet synes denne Bestemmelse i den Underviisningsplan, som meddeles i Metropolitan-skolens Program for 1846; der er nemlig dansk Grammatik aldeles udelukket i 4de, 5te og 6te Klasse (kun „sproglig Analyse“ omtales i 4de og 5te), medens man i 7de Klasse foruden en kort Fremstilling af det danske Sprogs Historie agter at meddele en systematisk Oversigt over Sprogets grammatikalske Bygning med Benyttelse (*mirabile dictu*) af Bøjesens i de nederste Klasser lærte Sproglære som Grundlag*). For den i den provisoriske Plans Motiver anførte Fordring kunde man anføre flere Grunde. Saaledes synes det underligt, om Ungdommen skulde lære fremmede Sprogs Grammatik noiagtigere og udferligere end Moderemaalts; thi om man end vil indvende, at det ikke er paa den Maade nødvendigt ved Moderemaal, som ved fremmede Sprog, maa det dog indrommes, at der er en stor Forskjel paa den Grad af Beridsthed, hvormed man besidder og behersker sit Moderemaal, naar man har en bestemt, noiagtig og udferlig Kundskab i dets Grammatik, og naar man faaer en saadan, som dog ikke tilfulde erstattes ved Overførelsen af den Indsigt, man muligens har i andre Sprogs Grammatik. Endvidere kan det med Hensyn til den ovenfor nævnte Hoved=Indvending bemærkes, at, om den noiagtige grammatiske Kundskab undertiden kan drage Lærerne bort fra Heelheden til Enkelthederne, er det dog aabenbart, at den for den Skrivende kun kan være fordeelagtig, da det ingen-

*) Der skal ikke herved være udsagt noget Ufordeelagtigt om den nævnte Bog, der kan have Mangler nok i andre Henseender. Men hvorledes det kan falde Nogen ind at ville bruge en Bog, som Forfatteren har beregnet paa de nederste Klassers praktiske Lær, til en systematisk (og da videnskabelig) Oversigt i øverste Klasse, er mig, og vistnok ogsaa Bogens Forfatter, aldeles ubegribeligt.

lunde kan gaae an at opoffre Formen, Sproget, de enkelte Sætninger og Ord for Tanken, der uden denne Nødtvæn- givenhed paa det Enkelte ofte eller let vil faae et mindre passende, mindre rigtigt, eller dog mindre heldigt Udtryk. Og hvad iøvrigt Læseren angaaer, da vil han i samme Grad mindre fristes af sine grammatiske Kundskaber til at oversee Tanken for Formen, som Skribenten har Sproget saaledes i sin Magt, at der i Enkelthederne ikke er Noget, der stoder, men at Formen slutter sig smidig og passende til Tanken, og, ligesom Gerandtet paa en Billedsticte af en udmærket Kunstner, næsten tvinger Blikket til at vende sig fra det Ydre til det Indre, uden at man dog føler Tvangen. Og er end en saadan Egenskab hos en Skribent en medfødt Gave, kan dog selv det største Talent ikke undvære den grun- dige grammatiske Kundskab*). Dette være imidlertid bemær- ket i Forbigaaende; thi det er ingenlunde min Hensigt her at gaae ind paa en uelegant Døstelse af dette vigtige Punkt. Men da Motiverne til den provisoriske Plan fordrer en fuldstændig grammatisk Underviisning i Dansk meddeelt i Mellemklasserne, og man vel, saalænge ingen anden Bestemmelse ophæver denne Fordring, maa søge at efterleve den, paatrænger der sig det Spørgsmaal, om vi have brugbare Lærebøger til en saadan Underviisning. Til et saadant Spørgsmaals Besvarelse har jeg foresat mig paa de følgende Blade at levere et lidet Bidrag, idet jeg nærmere vil betragte de Hjælpeidler, man maa ønske, og dem, vi have til Underviisningen i dansk Grammatik i de lærde Sko-

*) Vi have flere end een Digter, som med en varm og inderlig Følelse og en yppig Phantasi henriver sine Læsere, men i hvis Arbejder (idetmindste de tidligere) grebe Sprogbenemter ikke sjældent for- slynges det rene Indtryk for Læseren. Er dette Læsers Skyld? er det, fordi Læseren har for gode grammatiske Kundskaber, eller ikke snarere, fordi Skribenten har for faa?

ler; og imedens jeg vel nærmest har den omtalte fuldstændige Grammatik=Underviisning i Mellemklasserne for Die, kan jeg dog ikke undlade at tage Hensyn til den elementære i de lavere Klasser, som den nødvendige Grundvold for hiin.

En af Nutidens vigtigste Fordringer til en dansk Grammatik for de lærde Skoler, er, at den i Anordningen og Definitionerne maa rette sig (saavidt vort Sprogs specielle Charakter tillader det) efter Professor Madvigs latinske. Denne Fordring synes maaskee, naar den udtales saaledes i Almindelighed, eensidig og udgaaet fra en hildet Anskuelse; men naar man overveier alle hidhørende Omstændigheder, vil den vistnok, idetringeste for en god Deel af den nærmeste Fremtid, forekomme vel begrundet. Der var en Tid, og den ligger ikke ret langt tilbage, da man endnu i Skole=Underviisningen ikke ret havde faaet Diet op for de Fordele, der følge af en efter en fast og overeensstemmende Plan indrettet Underviisning i alle de Sprogs Grammatik, som læres i Skolerne; og de Lærere, som havde Die derfor, vare næsten i en værre Stilling, end de andre; thi jo klarere Begreb, de havde om den Nytte, en paa den muldste Overeensstemmelse fast anlagt Plan medførte, og for de Ulemper, der fulgte med Brugten af mange, uden fast Plan og klar Bevidsthed udarbejdede, i Definitioner og Regler usfuldstændige og ubestemte og næsten i alle Henseender indbyrdes afvigende Grammatikker, desto tydeligere fremtraadte for dem den Usikkerhed og Uklarhed, der nødvendig heraf maatte opstaae hos Disciplene; thi hvorledes kunde det være anderledes, naar de i de forskjellige Sprogs Grammatikker modtog de forskjelligste, ofte indbyrdes modsigende, sjelden tilstrækkelig klare eller udtømmende Forklaringer paa Phænomener, der i deres Væsen vare aldeles de samme i alle Sprog! naar de paa Grund af den høist forskjellige Anord=

ning af Stoffet mere forvirredes end oplystes ved Opdagelsen af enkelte Overeensstemmelser, fordi disse i de forskjellige Grammatikker havde en ganske forskjellig Plads og Betydning! Undertiden søgte man at raade Ved herpaa ved indlydendes Aftale mellem Lærerne i de forskjellige Sprog, saa at man ved Forandringer og Tilføielser stræbte at bringe nogen Enhed tilveie; men dette var deels besværligt, deels paa Grund af den store Ueensartethed utilstrækkeligt. Da udkom i Maret 1841 første Udgave af Professor Madvigs latinske Sproglære; og blandt denne Bogs mange Fortjenester er den ikke den ringeste, at Mange maaskee først derved fik en klarere Bevidsthed om Nødvendigheden af Tilveiebringelsen af den antydede Enhed, idet man, jo høiere man skattede denne Bogs naturlige og systematiske Rigtighed, dens Præcision og Bestemthed, desto mere anerkjendte Nødvendigheden af at bringe de andre Sprogs Grammatikker i Overeensstemmelse med denne. Dette vil jeg naturligviis ikke have forstaaet saaledes, som om man i denne Bog havde naaet det Høieste, som var muligt i latinsk Grammatik; Videnskaben udvikler sig raast Dag for Dag, og Tiden vil vel engang antiqverere denne Bog, som alle menneskelige Værker; men det er min Mening (og i denne Henseende staaer jeg vistnok ikke ene), at Madvigs latinske Grammatik staaer saa høit over alle tidligere hos os brugte Grammatikker, og er udarbejdet med saa rigtige Anskuelser af Sproget, med saa stor Betænkksomhed og Lærdom, at man endnu for en god Tid i det Hele*) vil finde sig tilfredsstillet ved den. Den ovenomtalte Virkning af denne Bog har ogsaa efterhaanden viist sig i Virkeligheden; vi have allerede i de fleste Sprog, som læres i Skolerne, faaet Grammatikker, som

*) Enkeltheder kunne naturligviis efterhaanden forbedres i følgende Dplag.

idetringeste før en stor Deel slutte sig til denne, og hvoraf mange vistnok ikke vare udkomne, eller idetringeste ikke i en saadan Form, hvis de ikke havde havt et saadant Forbillede. Ogsaa i vort Moderemaal's Grammatik ere der udkomne flere Lærebøger, som slutte sig til hiin; og blandt disse vil jeg navnlig i de følgende Blade nærmere betragte følgende:

L. Oppermann, Indledning til den danske Sproglære.

Kjøbenhavn 1844. 2den Udgave. *ibid.* 1845. 24 S. 8.

Dr. E. Bojesen, Kortfattet dansk Sproglære. Kjøbenhavn 1845. 2den Udg. *ibid.* 1847*). 40 S. 8.

G. F. Vinzer, Dansk Sproglære. *Weile* 1845**). 111 S. 8.

Alf disse tre Bøger høre de to første efter deres Natur og Plan hjemme i Skolens laveste Klasser; den tredie er egentlig nærmest bestemt for Seminarister, men fortjener dog at komme i Betragtning i Anledning af det ovenfor opstillede Spørgsmaal. Jeg vil her følge den chronologiske Orden og begynde med Oppermanns. „Denne lille Bog slutter sig (siger Forf. selv i Fortalen) noie til Hr. Prof. Madvig's grammatiske Arbejder; med hans Tilladelse har jeg meget frit benyttet saavel hans mundtlige Meddelelser som hans trykte Skrifter, navnlig den latinske Sproglære“. Bogens Plan og Anordning (navnlig i 2den Udgave) forekommer mig i det Hele meget hensigtsmæssig; de enkelte Definitioner og Regler ere ialmindelighed noiagtige og rigtige; det Meste skyldes rigtignok Prof. Madvig; men den

*) Desuden: E. Bojesen, Kortfattet Begreb af den danske Sproglære. Kbhvn. 1816. (Denne omtales ei her, da den ei er bestemt for de lærde Skoler).

**) Herhid hører ogsaa: N. Kroffing, Skema til dansk Grammatik ved Underviisning for Begyndere. 1de Udg. Kbhvn. 1815. 2 Ark. (Denne Bog, som bruges i Borgerdydstolen paa Christianshavn, omtales ei her, da jeg ei har den ved Haanden og ikke kender den videre. — Foruden de nævnte kender jeg ingen flere, der kunde høre herhid).

forstandige Benyttelse af dennes Arbejder, og den Tænk-
 hed, hvormed Stoffet er grupperet, ligesom de til det anden-
 stedsfra Laante givne Tillæg, der vel væsentligst maae til-
 skrives Forfatteren selv, have paa disse faa Blade tilveie-
 bragt en Ledetraad, som, naar den benyttes forstandigt paa
 den af Forf. selv i Fortalen angivne Maade, vistnok maa
 anses for særdeles brugbar til Underviisningen i Dansk og
 overhovedet Bibringelsen af de almindelige grammatikalske
 Elementer i de laveste Klasser. Et Par Uueiagtigheder vil
 jeg dog ved denne Leilighed gjere opmærksom paa. Naar
 det i § 1 Nr. 9 (2den Udg.) antydes, at „vi“ betegner de
 Talende, da forekommer det mig underligt, hvorfor Forf.
 heri er afvejen fra Prof. Madvig, som i sin latinske Sprog-
 lære § 82 (2den Udg.) rigtigent bemærker, at det betegner
 „den Talende og dem, i hvis Navn han taler“. Thi naar
 flere udsige det Samme om sig paa eensgang, bruge de Pro-
 nominet „vi“, ikke fordi de tale alle paa eensgang, men hver
 Enkelt bruger Udtrykket „vi“, fordi han vil udsige det samme
 Prædicat om alle de Andre som om sig selv; de Dvrige
 kunne gjerne tie, og alligevel siger den Enkelte „vi“. Der-
 imod naar det samme Prædicat ei kan tillægges dem alle,
 kunne de ikke bruge „vi“, enten de tale paa eensgang eller
 ei. Man kan saaledes ei sige, at „vi“ betegner de Talende.

Ikke uvigtigt, men mindre fuldstændigt, hedder det hos
 Madvig og Oppermann, at „S“ betegner „de Tilstalte“;
 dette er i sig sandt; men det kan ogsaa betegne een enkelt
 Tilstalt tilligemed een eller flere Dmtalte, om hvilke det
 samme Prædicat kan udsiges; f. Ex. Det er det, jeg
 altid har sagt om Dig og Din Broder Peter: I
 ere aldrig rolige; dette siges jo meget godt, om end
 Peter ikke er tilstede. Naar disse to Pronominer defineres
 paa den her forlangte Maade, hvis Rigtighed vel ikke kan
 benægtes, da er ved denne Definition Reglen givent for

Verbets Person ved Forbindelsen af flere Subjekter af forskjellig Person (Madv. lat. Sprogl. § 212); og om den end ei har Anvendelse i Dansk, hvor Personforskjellen ikke betegnes i Verbets Endelser, saa vil der dog allerede i nederste Klasse kunne gives Disciplene Leilighed til i den tydske Læsebog at see Reglen anvendt og at erkjende, hvorledes den umiddelbart ligger i denne Definition.

Urigtigt er det ogsaa, naar det hedder § 6 Nr. 60, at Spørgesætninger ikke kunne staae med et Forholdsord; Bojesen § 52 (1ste Udg.) anfører som Exempler: Jeg er ikke vis paa, om han har gjort det. Han taledes om, hvor tidt han var bleven narret. Jeg tænker paa, hvorfor han er reist. Saadanne Sætninger ere aabenbart ikke Relativsætninger, men Spørgesætninger, d. e. de fremstille Indholdet af et Spørgsmaal (eller af en direkt Spørgesætning) som Gjenstand for et Udsagn eller Dømmeme. Denne sidste Bestemmelse af Hovedsætningens Prædikats Beskaffenhed mangler endog hos Madvig. Naar jeg i den nylig anførte Definition blot sagde „som Gjenstand“, da skete dette deels for Kortheds Skyld (som aabenbart ogsaa er Tilfældet hos Prof. Madvig § 356 (2den Udg.), deels fordi man gjerne, naar man vil see bort fra Formen, kan betragte alle Spørgesætninger saaledes fra et mere almindeligt Synspunkt; men vil man neiere betegne deres Form, da maa man ogsaa skjelne imellem de fire Tilfælde, naar de staae 1) som Grundord; 2) som Gjenstand; 3) med et Forholdsord; 4) som Apposition til et Substantiv, f. Ex.: det Spørgsmaal, om han kommer eller ei, er endnu uafgjort. Denne fjerde Form er ikke forbigaaet af Madvig, men baade af Oppermann og Bojesen; Vinzer, S. 96 Nr. 4, omtaler blot den anden Form.

Endvidere er det ufuldstændigt, naar Oppermann § 6 Nr. 62 omtaler den saakaldte Accusativ med Infinitiv blot ved Udsagnsordene „seer, horer, soer“. Bojesen § 26 Num. 3 giver Exempler paa „beder“ og „byder“ (Jeg bød ham gaae. Jeg bød ham nærme sig); Vinzer S. 98 Nr. 4 har ikke „byder“, men tilseier „fornemmer“.

Dette være imidlertid nok sagt om denne Bog, der i det Hele taget er udarbejdet med saa stor Grundighed og Noagtighed, at den, ved at benyttes forstandigt af en duelig Lærer, fuldkomment vil opfylde sin Hensigt.

Jeg gaaer dernæst over til at betragte den anden af de nævnte Bøger, Prof. Bojesens, som af Forf. blot er beregnet paa de to nederste Klasser. Alligevel er den i eet Aars Tid bleven benyttet i Mellein-Klasserne her i Skolen, og da man i Metropolitanskolen endog har designeret den til Lærebog i øverste (7de) Klasse, kunde det næsten synes, som om der i den var fundet Mere endnu, end dens Forf. havde tilfattet. Imidlertid er det vel mere Mangel paa andre Lærebøger, end dens egen Fortrinlighed, der har bevirket dette; mig idetmindste forekommer den ikke engang tilfredsstillende for de nederste Klasser, paa Grund af en Deel Unoagtigheder i den, hvorved dens Brug besværliggjøres. — Foreløbigt vil jeg bemærke, at det undrer mig, at Forf. i Fortalen, hver han omtaler sine Kilder, slet ei nævner Oppermanns Bog, hvormed den dog baade i Hensigt og Plan og mange Enkeltheder har saa stor en Lighed. Denne Lighed maa nu vel idetmindst forklæres deraf, at begge Forff. saa meget have benyttet Prof. Madvigs (og Rasks) grammatiske Arbejder, samt deraf, at de i mange Dele have fulgt en Anordning, som allerede ogsaa af Andre var anerkjendt for at være den naturligeste og bedste til dette Brug, og ogsaa

offentlig har været omtalt*). Men underlig bliver alligevel Forf.s Lærshed, med mindre han slet ikke har kjendt Oppermanns Bog, der vel oprindelig var trykt som Manuskript, men dog længe, før Bojesens Bog udkom, havde været i Boghandelen. Smidlertid er der ogsaa en væsentlig Forskjel i begge Bøgers Plan, da Bojesens er en „kortfattet dansk Sproglære“, Oppermanns kun en „Fudledning“ dertil; Bojesen har derfor optaget et kort Afrids af Sprogets Former og Konstruktioner i disses Detail, medens dette Stof hos Oppermann naturligtvis kun omtales fra et ganske almindeligt Standpunkt (i 1ste Udg. var der tilføjet en lille „Udsigt over Ordenes Boining i Dansk“). Der er saaledes i Bojesens Sproglære et større Quantum af Indhold, og mægtelig Meget, som bør medtages ved Underviisningen i de to nederste Klasser, og som ei er detailleret hos Oppermann; men der er dog intet Bæsentligt, som ikke let findes et saadant Tilknætningspunkt hos Oppermann, at Disciplene godt kunne noies med den mundtlige Udfyldelse af Læreven. Planen i Bojesens Bog er, ligesom i Oppermanns, i det Hele meget bifaldsværdig; men i Enkelthederne hersker der hyppigt stor Ubestemthed og Unoiaetighed. Til Begrundelse af denne Dom vil jeg nu anføre en Deel Exempler, uden dog at indlade mig paa en udtømmende Kritik af Alt**).

Allerede Definitionen paa et Substantiv (og Subjekt) indeholder en mindre heldig Usvigelje fra Madvig (og Op-

*) J. Ex. i Rektor Nielsens Program fra Aarhus videnskabelige Realskole for 1841 S. 14 sqq.

**) En Ubequemmelighed ved Formen vil jeg her paaanle, nemlig at Exemplerne ikke ere trykte med særegne Typer, hvorved man undertiden næsten kan fare vild i, hvad der er Regel, og hvad der er Exempel; see navnlig § 48. (Jeg citerer 1ste Udgave; i 2den Udgave ere kun faa Forandringer foretagne, og som undertiden maaskee ikke engang ere Forbedringer (f. Ex. Conjugations-Schemat).

permann), idet Substantivet defineres (§ 3) som „det Ord, hvormed Noget (en Person eller Ting) for sig benævnes“. Madvig siger, at dette Noget er en Forestilling; og egentlig talt er det jo ogsaa kun vor Forestilling om Gjenstanden, som vi udtale i Benævnelsen. Forf. har vel valgt denne Forklaring for Fattelighedens Skyld; men det er vigtigt at stræbe efter Fattelighed paa Nøiagtighedens Beføstning; der burde da idetringeste være tilføjet, at dette Noget ogsaa kan være et Begreb. Noget lignende gjælder om Definitionen af Verbet (Bojesen § 4; sml. Madv. § 24, 4; jeg citerer stedse 2den Udg.). Forrigt forekommer det mig, at der i Definitionen hos alle tre Forff. ikke er taget Hensyn til Verbets passiv Form, som vel kunde skee, naar man til Ordene „Handling eller Tilstand“ tilføiede „eller Behandling“, da vel Enhver ved dette Udtryk ikke vil forståe den aktive Behandlen, men den passive, som Subjektet lider, medens det derimod ikke kan forsvares at forlange Ordet „Handling“ opfattet paa een gang aktivt og passivt, hvis ellers Forff. have tænkt sig dette. Bojesen anfører selv et passivt Exempel (Huset bygges); men deri udsliges der jo hverken en Handling eller Tilstand om Subjektet o: der tillægges (tilskrives) ikke Subjektet nogen Handling.

I § 4 Anm. har B. ikke optaget den af Prof. Madvig i 2den Udg. af den lat. Sprogl. indførte Benævnelse „Prædikats-Nomen“ for „Prædikatsord“^{*)}, naagt den unægtelig er meget bestemttere betegnende (thi at det undertiden er et Pronomen^{**}), gjør jo ingen Forskjel; see Opperm. S. 24 „Tillæg“; Madv. § 209, a, Anm. 1). B. har ikke en gang i Forklaringen nogen Bestemmelse af, hvad for Ord=

*) Heller ikke Oppermann og Vinzer have benyttet den.

***) Vinzer taler ei om, at det kan være et Pronomen, men derimod et Talord for Er. Muserne være ni; (see Opperm. S. 24, „Tillæg“).

Klasser der kunne staae som Prædikatsnomen; det kommer maaskee deraf, at han i det Foregaaende endnu ikke har defineret andre Ordklasser end Substantiver og Verber, og ei har villet omtale Ordklasser, der ikke vare definerede; men ligesuldt bliver det dog en Mangel.

Ogsaa i Definitionerne paa andre Taledele (f. Ex. Adverbier, Conjunktioner, Pronomina) er B. mindre bestemt end Oppermann og Madvig.

Naar B. § 12 Num. 3 i Exempler som „at sove en god Sovn“ kalder det tilføiede Substantiv ligefrem „Objekt“, er dette vistnok mindre noiagtigt. Dette sees deraf, at man ei kan bruge den for Begyndere lettende Maade at spørge paa for at finde Objektet; man kan ikke sige: „hvad sov han?“, og det sees ogsaa let, at denne Tilføielse blot er en adverbialsk Bestemmelse, da det jo omtrent er det Samme som „at sove godt“. (Madvig § 223, e. Num. 4 kalder det just heller ikke Objekt.)

Begrebet af Apposition er ogsaa hos B. mindre noiagtigt begrændset og bestemt. Der anføres (§ 15) blandt Exemplerne: „Fuglen Phoenix. Kong Karl.“ J. J. N. Meiers danske Grammatik (1843) kaldes denne Samstilling „Benævnelses Apposition“, og den sande Apposition „Beskrivelses“. Madvig (lat. Sprogl. § 282, Num. 1), siger, at saadanne Substantiver staae umiddelbart forbundne uden Apposition; Rektor Mag. Whitte (i Progr. fra Ronne 1845 S. 70—72) sammenligner træffende denne Sprogbrug med den hebraiske status constructus. Den gaaer heller ikke ind under de almindelige Regler for Appositionen, navnlig Overeensstemmelse i Casus; man siger i Genitiv: „Fuglen Phoenix's, Kong Karls“, uden at give det første Ord nogen Flexion, naturligviis fordi det ikke kan opfattes for sig, men først bestemmes, udfyldes, forklæres af det sidste. Heller ikke er det rigtigt at sige, at et Ord, der tilføies ved en Conjunktion (f. Ex.

han gjorde det som *Varu*) staaer i Apposition; naar det forbindes ved Hjælp af en Conjunction, staaer det jo ikke i Apposition (o: umiddelbar Høstilling)*).

Som Exempler paa, at Adjektiver kunne nærmere bestemmes ved Substantiver, som betegne Maal, Vægt, Grad og Værdi, anføres i § 18 tilfødt: „Den Sag voren. Det danske Sprog mægtig.“ Jeg for min Deel maa tilstaae, at jeg ikke kan opfatte „Sag“ eller „Sprog“ under nogenformhelt af de nævnte Categorier.

I § 19 defineres et Fællesnavn som et Substantiv, der nævner en Person eller Ting almindeligt;

i § 20 forklæres den ubestemte Artikel som den, der betegner en enkelt Person eller Ting i Almindelighed;

og endelig i Num. 1 hedder det, at Substantivet staaer uden Artikel,

naar det betegner en Gjenstand ganske almindeligt efter dens Art.

Man sammenholde nu disse tre Forklaringer, som for dem, der ere inde i Sagen, vise sig aldeles ubestemte og holdningsløse, og for dem, der først skulle lære den, ikke kunne andet end løbe i Get og umulig distingveres bestemt. See derimod Oppermanns Bestemmelser § 1 Nr. 11 og 14.

I § 20 Num. 2 siges, at begge Artikler kunne foies til et Adjektiv, der staaer som Substantiv. Det burde dog siges, at det af den bestemte Artikel kun er den Form, der bruges ved Adjektiver, da man let falder paa at troe, at Adjektivet ved at bruges som Substantiv ogsaa faaer dettes

*) Vinzer (§ 51 og Anm.) omtaler ogsaa begge disse Tilfælde som Apposition, men skjelner dog imellem dem ved at angive de nærmere Omstændigheder ved Brugene.

Artikel (hvilket kun er Tilfældet med yderst faa f. Ex. Godet, Dndet, og vistnok oprindelig inod Sprogets Land).

§ 22, hvor Substantivernes Numeri omtales, læres der slet ei, hvorledes Pluralis dannes; dette maa abstraheres af Exempleene. Men hvorfor skulde Talboiningen ikke ligesaavel omtales som Casus-, Tempus- og Modus=Boiningen? § 23 faaves ogsaa den Bemærkning, at, naar et Substantiv har bestemt Artikel, hænges Genitivmærket bag efter denne. Det siges ei heller, at Genitiv findes i begge Tal (og der anføres ingen Exempler paa Fleertallet). Det hedder, at Genitiv „endes paa s“, istedetfor: Genitiv dannes ved at tilfoie s eller es.

§ 26 forklares Infinitiv at være „Substantivet med Verbets Form“ (!), ligesom i 1ste Udg. Participium (§ 27) siges at være „Adjektivet med Verbets Form“ (!), hvilket i 2den Udgave er rettet til „Verbet som Adjektiv“. Det er da altid en Begyndelse til en Forbedring.

Men, naagtet disse Bemærkninger endnu ei have naaet Midten af Bogen (og dog har jeg ingenlunde medtaget Alt, hvad man kunde anke over), tør jeg vel allerede ansee min ovenfor udtalte Dom for begrundet nok, og skal derfor ikke trætte mine Læsere med flere Bemærkninger af denne Art, da det jo Alt angaaer Ting, som Enhver let vil blive opmærksom paa af sig selv, og min Fremstilling derfor ikke kan vække nogen særegen Interesse. Kun eet Punkt vil jeg endnu berøre, nemlig Læren om Ordstillingen, hvorpaa Forf. (i Slutningen af Fortalen til 1ste Udgave) siger at han „har lagt mere Vægt, og fremsat den med større Udførlighed og Bestemthed, end det i danske Grammatiker pleier at skee.“ Dette kan man nu vel indrømme, og dog beklage, at denne større Udførlighed og Bestemthed endnu lader Meget tilbage at ønske. Det kan naturligviis ikke være Meningen i en saadan Bog at forlange en alle Tilfælde udtømmende og om-

fattende Bearbejdelse; men at mange af Reglerne ere heist ufuldstændige og derved ubestemte, vil jeg her i Korthed antyde, idet jeg muligviis en anden Gang vil faae Leilighed til at fremstille og begrunde udsørligere Regler for dette i den danske Grammatik saa vigtige og dog hidtil saa forsømte Capitel. I § 58 læres, at „det Ord, hvorpaa Eftertryk hviler, stilles almindelig paa den forreste Plads i Sætningen.“ Guten maa her de Sætninger indtages, som skulde begynde med et andet Ord uden Eftertryk (§ 59, Num. 1), og hvor da det fremhævede Ord ikke kan indtage den allerforreste Plads, eller, hvis dette skal forstaaes af sig selv, maa der bemærkes, at en saadan Omflytning i de allerfleste Bisætninger*) er umulig. Dgsaa i Hovedsætninger indtræffe ofte Tilfælde, hvor Objektet ikke kan sættes foran, men en anden Form maa bruges f. Ex. det var Tigeren, Loven dræbte for: Tigeren (Objekt) dræbte Loven (Subjekt), som det hedder f. Ex. i Latin. — I § 60 opregnes 8 Tilfælde, hvori Subjektet sættes bag efter Prædikatet; men disse ere langt fra at være de eneste; nær beslægtede med de under a) anførte Tilfælde, at det skeer i Hovedsætninger, naar de

*) En Undtagelse gjøre nok blot Gjenstands- og Følgesætninger, netop paa Grund af disse Sætningers Natur, da de ofte indeholde et mere selvstændigt Led af Tankegangen eller den fortalte Begivenhed, og ikke træde saa decideret frem som Bisætninger. (Sammenlign Madv. lat. Spr. S. 314, Note *). I Gjenstands-sætninger maa man da betragte at mere som et Slags Exponent for Sætningens Forhold, end som virkelig tilknyttende en underordnet Sætning. (Emlgn.: det græske $\epsilon\tau\iota$ foran en direkt Tale; Madv. græsk Syntax § 192, a; ligesaa, om jeg ikke feiler עַל i Hebraisk, hvilket jeg ikke finder omtalt i de Grammatikker, jeg har ved Haanden; saml. ogsaa strax nedenfor Nr. 5, og S. 21 Not. *). Derfor udelades denne Partikel ogsaa ofte baade i Dansk og Tydsk, hvorved da Bisætningens Ordfølge opgives og Hovedsætningens antages, hvilket ellers ikke skeer i Tydsk, saaledes som i de under Nr. 5 nævnte Tilfælde i Dansk. (See ogsaa nedenfor S. 40; og om Latin Madv. Spr. § 372, Num. 4.)

staae efter deres Bisætninger, ere følgende: 1) efter en af en Præposition styret Infinitiv f. Ex. efter at have indtaget Byen drog de Fjenderne bort; 2) efter et Adjektiv eller Participium, der staaer foran Subjektet i Hypothese til dette, f. Ex. trættede af de gjentagne Angreb besluttede Fjenderne o. s. v.; 3) efter de i § 55 Num. 2 omtalte temporale, causale og concessive Adverbier, undtagen thi*); f. Ex. altsaa gik han; 4) efter Conjunktionerne baade, enten, hverken (og sjældent saavel), naar de sættes i Spidsen af Sætningen f. Ex. enten maa jeg gaae, eller du maa lade mig i Fred; 5) altid i Gjenstands- og Følgesætninger, naar et af disse fire Tilfælde der forekommer, og ofte, naar en adverbial Prædikatsbestemmelse eller en Bisætning (mest: Forsætning) i dem er indskudt umiddelbart efter at f. Ex. han meente, at saaledes maatte Stedet forstaaes. Han troede, at, naar Fjenderne vare der, skulde han ogsaa kæmpe. I andre Bisætninger end de nævnte kunne derimod de omtalte Ord eller Bisætninger ikke indskydes foran Subjektet*), saa at Ordstillingen derved ikke bliver forandret. Disse fem Tilfælde ere vistnok lige saa berettigede til at nævnes, som de fleste af de hos B. anførte otte; navnlig sættes Begyndere tit i Forleghed af det her opstillede 5te Tilfælde, hvor ofte flere Former paa een gang ere mulige; og det 2de

*) Denne Partikel er saaledes i Dansk snarere at kalde en Conjunktion end et Adverbium, men vel at mærke en sideordnende, ikke, som **Binjer** (§ 33, 3) kalder den, en underordnende. Efter den forældede mere demonstrative Brug af dette Ord (= altsaa, derfor) følger det den samme Regel, som de øvrige omtalte Adverbier; f. Ex. thi tog han sit Sværd.

**) I Hensigtsætninger steer det undertiden, dog uden Indskydelse paa Ordstillingen. — At man ofte finder den sædvanlige Ordfølge beholdt i Gjenstands- og Følge-Sætninger, endogsaa naar Indskydelsen foretages foran Subjektet, vedkommer os ikke her.

giver Anledning til den Bemærkning, at denne Orden er den rigtige i Dansk, og at man ikke, som i andre Sprog, maa sætte en saadan Apposition umiddelbart efter Subjektet (men vel bag efter Prædikatet). Maaskee Fers. har tænkt sig nogle af de her nævnte Tilfælde indbegrebne under § 60, h (naar et Ord, som har Eftertryk, er sat forrest); men at dette ikke er den sande Grund, sees let ved nærmere Betragtning; thi alle de fem Tilfælde ere i deres Væsen og Betydning egentlig ikke forskjellige fra det § 60, a nævnte; det er nemlig en Omstændighed, en Bestemmelse ved Prædikatet (hvilken ofte kunde omskrives til en Bisætning), der stilles i Spidsen af Sætningen, og derfor slutter Prædikatet sig nærmest dertil, hvorved da Subjektet kommer bag efter; ja denne Anskuelse kan ogsaa med god Grund gøres gjældende for de under § 60, h antydede Tilfælde*). — Om Objektets Omfætning ere ingen Regler givne, undtagen den almindelige § 58, om hvis Ubestemthed jeg før kort siden talte. I § 59 Anm. 1 læses, at Conjunktionerne altid begynde Sætningen; dette gjælder da ikke altid om dem, der kunne forbinde enkelte Ord i een og samme Sætning. I § 60, b hedder det, at Subjektet staaer efter Prædikatet „i directe Spørgesætninger uden mon“. Her er oversæet det Tilfælde, naar Spørgesætningen begynder med Subjektet f. Ex. hvo har gjort det? Hvad er paa Gærde?

Dette være nok sagt i Anledning af Dr. Bojesens Bog; jeg vil derpaa gaae over til Betragtningen af den tredie nævnte, nemlig Binzers.

*) Derfor hedder det ogsaa i Gjenstands- og Følgesætninger f. Ex. Greven sagde, at, ifølge Bestemmelsen, skulde han allerede være der; og saaledes hyppigt, naar slige adverbelle Bestemmelser sættes foran Subjektet. Endog Objektet og Hensynsobjektet findes i disse Sætninger sat foran; smlg. S. 19 Not. *).

Denne Bog er vel nærmest bestemt for Seminarister, for hvilke dens Forf. selv er Lærer; men han vil dog ikke udelukke Tanken om, at den muligens kunde finde nogen Anvendelse udenfor denne Kreds (see Slutningen af hans Forord). Og skal man efter den provisoriske Plans Motiver meddele en fuldstændig grammatikalisk Underviisning i Modersmaalet i Mellem-Klasserne af de lærde Skoler, ved jeg ikke, hvilken anden Grammatik man for Dieblirket heller skulde vælge, uden at jeg dog derfor kan ansee den for tilfredsstillende. Hvis nu det Utilfredsstillende laae deri, at Forf. væsentlig har havt et andet Brug for Die*), vilde det være ubilligt at klage herover. Jeg vil derfor bedømme Bogen efter Forfatterens egne Uttringer i Forordet. Han siger der, at, hvad der især har drevet ham til Udarbejdelsen, er, at vi hidtil synes at savne „en saadan Lærebog i Modersmaalets Grammatik, der med en nogenlunde fuldstændig Fremstilling af de sproglige Phænomener deels forenede en saadan Simpeltid i Udtrykket, der kunde gjøre Bogen let tilgængelig for Eleverne, deels en saadan Methode i Stoffets Anordning, hvorved baade Sprogreglerne paa den naturligste Maade sammenstillede, og Det holdtes fjernet, der mere var hentet fra en traditionel Behandling af det grammatikaliske Stoff end fra Modersmaalets egen Natur.“ Forf. gjør ikke Pretension paa „at have beriget den danske Sprogforskning ved ny (sic) Undersøgelser“, men har især benyttet Rasks grammatikaliske Arbejder, og med Hensyn til Bogens Plan og Definitionerne for det Meste fulgt Madvig i dennes

*) Det er saaledes naturligt, at man, ved at bruge denne Bog i de lærde Skoler, oftere baade i dens Plan og dens Enkeltheder vilde savne et saadant Hensyn til fremmede Sprog og de deri brugte Lærebøger, som en Forfatter, der arbejdede netop for de lærde Skolers Favn, kunde tage; men dette geraader naturligviis denne Bogs Forfatter til Ræds, og ikke til Daddel.

latinske Sproglære, i Orddannelseslæren især Prof. **V. M. Petersen**, og iøvrigt ogsaa havt megen Nytte af Prof. **Jensens** og Seminarlærers **J. U. Meiers** Grammatikker. — **Bojesens** omtalte Bog udkom først, da **Binzers** var næsten trykt færdig, og er saaledes ikke benyttet. Men mærkeligt er det, at **Forsf.** slet ikke omtaler eller synes at have benyttet enten **Oppermanns** „*Fudledning v. s. v.*“ eller især **J. Levins** „*Dansk Lydlære og Dansk Rjønslære*“. (Kbhvn 1844*). Han maa formodentlig ikke have kjendt dem, eller ikke faaet dem itide.

Medens **Binzers** Bog i Udarbejdelsen i det Hele vidner om en agtwardig og tanksem Stræben, samt om en rigtig Anskuelse og Opfattelse af de grammatikalske Phænomener, findes der dog efter min Mening i flere Enkeltheder og enkelte Partier Mangler og Misgreb, hvorpaa jeg allerede i det Forrige har omtalt nogle Exempler, og skal i det Følgende anføre flere, deels til Beviser for min Dom, deels til velvillig Overtøielse for den ærede Forfatter og til Afbenyttelse ved en muligt følgende Udgave, (da han selv betragter den nærværende „som et foreløbigt Forsøg“), hvis han derimellem skulde finde noget Brugbart.

Lydlæren, som iøvrigt i sin Korthed er meget god, vilde vistnok kunne modtage flere Forbedringer ved Benyttelse af **Levins** Bog; navnlig vilde Læren om Toneholdet, der af **Binzer** er fremstillet efter **Rask**, kunne modtage adskillige Modifikationer efter **Levins** Bemærkninger. Dette

*) Sid det dog maatte blive muligt for denne Forfatter snart at fuldføre den „*Saandbeg i det danske Sprogs Grammatik*“, hvoraf ovennævnte Hefte udgjør Begyndelsen. Man vilde deri faae (som **Forsf.** selv siger i Fortalen S. IX.) „et endnu manglende Grundlag for Danflæreres og Andres grammatiske Studium af Modersmaalet, og et brugbart Forarbejde for practiske danske Grammatikker“. Ja det mangler, og det savnes føleligt.

gjælder vel endnu mere om den noget ufuldstændige *Kjønslære*, hvori der ogsaa ved en Uagtsomhed har indsneget sig den Regel, at „saadanne Benævnelser paa levende Væsener, der indbefatte begge *Kjøn*, ere af *Intetkjøn*“; her vilde vistnok Undtagelserne udgjøre det større Antal Ord f. Ex. en *Kalb*, en *Griis*, en *Uelling*, *Kylling*, *Gæsling*, *Hvalp*, *Unge*.

Om det er rigtigt at opstille fire *Declinationer*, ved at skjælné imellem dem, der danne *Fleertallet* ved Tilføielse af *Bogstavet r*, og dem, der danne det ved *Stavelsen er*, kunde vel være et *Spergsmaal*. (*Oppermann* i *1ste Udg.*, S. 23 antager kun tre). Dette e er vel her, som ofte i *Dansk* og *Tydsk*, kun en nødvendig *Vinderokal* (sammenlign f. Ex. *Komparativ = Dannelsen* S. 29). Vel har *Torf.* en stor *Autoritet* for sig i *KasK*; men naagtet dennes *Fremstilling* vinder en *Deel* i *Consequents* derved, at han gjer dem paa *e* (med *Fleertalsdannelsen r*) til een (aaen) *Hovedart*, og betragter de øvrige tre *Fleertalsformer* som *Underafdelinger* af den anden (lufté) *Hovedart*, forekommer det mig dog, selv om man tager *Hensyn* til det *islandske* *Moder sprog*, at der neppe er tilstrækkelig *Grund* til den omtalte *Adskillelse*. — Saaledes adskiller *B.* ogsaa i *Conjugationsystemet* de *Verber* som en særegen *Conjugation*, der (paa *Grund* af deres *Stamme = Bogstavers* *Beskaffenhed*) antage *Vinderokalen e* i *Imperfekt* og *Participium Præteritum*. *Heri* stemmer *Torf.* hverken med *KasK* eller *Bojesen* eller *Oppermann*.

Det hedder S. 21 Nr. 4, at „ved *Angivelse* af *Vægt* og *Maal* have de *Fællesnavne*, som angive *Vægtens* eller *Maalets* *Art*, i *Reglen* *kollektiv* *Betydning* og staae derfor ikke i *Fleertalsformen* f. Ex. 4 *Pund* *Tiis*, 3 *Læs* *Steen*“. Ogsaa her er jeg bange for, at *Undtagelserne* udgjøre *Pluraliteten*, f. Ex. 2 *Pund* *Rosiner*, *Svedsker*, *Mandler*; et *Læs* *Kar-*
tosler, *Orter*, *Benner*, *Vikler*; og saaledes *ialmindelighed*. Sagen er nok den, at kun saadanne *Ord* bruges paa den i

Reglen anførte Maade, som ogsaa i andre Forbindelser, hvor de staae ikke „kollektivt“, som B. kalder det, men som Stofnavne, betegnende blot Arten, have Enkelttalsformen, og ikke Fleertallets, f. Ex. holder De meget af Fisk? Du maa strax skaffe Brolæggeren Steen?

Den Anskuelse (§ 10, 3), at i Forbindelser som „Hamborger Post, Brunsviger Ol“ denne Form paa er ligefrem skulde være en Genitivform (opstaaet af den islandiske Genitiv i Enkelttallets Funktion) forekommer mig tvivlsom. Kunde det ikke snarere være af den islandiske Adjektiv = Endelse for Hankjønnet i Nominativ at denne Form er opstaaet? Dog herom er jeg ikke kyndig nok til at disputere; men at den nu ikke er Gieformen, sees allerede af de anførte Exemppler, hvor man ikke kan bruge den sædvanlige Form paa s. Derfor maa denne Form vel rettest betragtes som et (indeklinabelt) Adjektiv, ligesom det er nødvendigt i Tydsk, hvor Artiklens Tilføielse viser det; f. Ex. der Pariser Friede; jene Bremer Mumien; ein Gläschen drei und achtziger (i Akkusativ hos Goethe), hvilket sidste Exempel viser, at denne Form ikke dannes af By = Navne alene (som det hedder i Hjorts tydske Gramm. Nr. 225, 3die Udg.).

Naar der bemærkes S. 24, 3 a, at „Tillægsordenes bestemte Kjendord sættes foran det med Tillægsord forbundne Navneord“, burde der vel for Fuldstændigheds Skyld tilføies, at det ogsaa sættes foran de Tillægsord, der selv staae som Substantiver, hvilket intetsteds i Bogen udtrykkeligt er bemærket (saml. ovenfor S. 20).

Der læses S. 29, 2, Num., at Superlativ kan boies efter den bestemte Form og Tallet f. Ex. det største Land, de højeste Bjerge. Men at den Flexion, som det undergaaer i sidste Exempel, ikke er Fleertalsboiningen, men en Folge af den bestemte Artikel, er det dog vel overflødigt at bevise (smlgn. B. § 14, 4 og 5).

En anden Uagtſomhed er det, naar Forf. § 15, 3 ſiger, at man ſtedſe bruger den omſkrevne Comparativform ved de Tillægsord, der ende paa *iſt* og *ſt* med foregaaende Medlyd; det maatte da indſkrænkes til Fleerſtavelſes-Adjektiver, da f. Ex. Former ſom *frifkere*, *ferſkere*, *bedſkere* vidne imod Reglen.

Det er et uheldigt Udtryk eller vel en uheldig Anſkuelse af Forf., naar han S. 30, Anm. ſiger: „Skal der ved Comparativ udtrykkes en ringere og ved Superlativ den ringeſte Grad, bruges Omſkrivning ved mindre, mindſt.“ Dette ſtrider jo aldeles med Definitionen paa Comparativ og Superlativ S. 28—29, ifølge hvilken de betegne en høiere og den høieſte Grad. Og hvilken Grund er der til den opſtillede Baaſtand (det i ſaa mange franſke Grammatikker paraderende Formindſkelfes-Comparativ?) Udtrykker da ikke mindre en høiere Grad af Ringhed, Lidenhed, og mindſt den høieſte?

„Udſkillige Tillægsord have uregelret Gradsboining“ (f. Ex. *god*, *bedre*, *bedſt*) udtrykkes vel rigtigere: *danne* deres Gradsformer af en forſkjellig Stamme.

Underligt er det at omtale den ældre Form *tye* for *to* (S. 32, Anm. 2) og ikke omtale *tvende* (og *trende*).

Naar det hedder S. 32, § 17, 1: „Stedord ere Ord, der enten beſtemme Gjenſtanden ved Henviſning, eller ſtaaе iſtedenfor Navnet paa Gjenſtanden ſelv“; da ſtikker den ſidſte Deel af Definitionen underligt af imod den forſte; det burde vel i Analogie med denne hedde: „eller betegne Gjenſtanden blot ved Henviſning (eſter et viſt Forhold, hvori den ſtaaer)“; ſul. § 17, 2, hvor det hedder, at de ſubſtantivifke Stedord ere ſelvſtændige Begrebsbetegnelſer. — § 18, 1 er Begrebet af de perſonlige Pronominers Fleertal ikke forklaret (ſee foran S. 11.)

Ved B.'s Conjugations=Schema ere fornemmelig tre Ting at dadle. For det Første læres der, at Perfectum og Plusquamperfectum i Passiv dannes ved Omskrivning med være (uden blive). Vel tilføies (§ 30), at de dog oftere dannes omskrivende med „blive“; men alligevel sættes i Paradigmaet kun Formerne: jeg er paaminde, jeg var paaminde o. s. v., saa at man dog maa troe, at disse skulle være de rigtigere, eller idetringeste, at der ingen Forskjel er i Betydningen. Men Forskjellen er stor nok og klar nok, og var allerede tydeligt angiven af Madvig (lat. Spr. § 344); og desuagtet gav Bojesen i 1ste Udg. af sin omtalte Bog (§ 30 Anm. 6) en høist uheldig og utilfredsstillende Forklaring deraf. (Allerede Bengtzen havde, om jeg ikke feiler, idetringeste i de senere Udgaver af sin Grammatik givet en ret ordentlig Forklaring deraf). Denne Feil er saaledes eiendommelig for vor Fers., medens de to andre, jeg har antydet, ere fælles for alle de danske Grammatikker jeg kjender. Det er nemlig Savnet af Bestemmelser for Forskjellen deels imellem den passive Form og den passive Omskrivning, deels imellem de Maader, hvorpaa man i Dansk betegner Futurum (og Futurum in Præterito). Man skulde efter den almindelige Fremstilling i Grammatikkerne*) troe, at det var aldeles ligegyldigt, hvilken Form man vilde bruge; thi de sættes sædvanlig alle ved Siden af hverandre forbundne med et „eller“ (hvorved da Futurum i Passiv vilde faae fire ligebetydende (!) Former: 1) jeg

*) Bojesen og Oppermann kunde efter deres Bøgers Plan ikke godt give detaillerede Regler; men det kunde dog i alt Fald have været antydet, at der var en Forskjel. Af Winzer, som savnede (og altsaa vel tilsigtede at give) „en nogenlunde fuldstændig Fremstilling af de sproglige Phænomenet“, havde man unægtelig Ret til at vente nogen Oplysning herom. (§ 30, Anm. b. omtaler kun nogle ganske specielle Tilfælde).

vil paamindes; 2) jeg skal p.; 3) jeg vil blive paamindet; 4) jeg skal bl. p.). En noiagtig Undersøgelse af de Distinctioner, som her kunde gøres, vilde føre mig for vidt i Førelse til min Plan med dette Arbejde; jeg vil derfor her blot angive nogle Hovedpunkter af min Anskuelse af Sagen (som jeg maaskee ved en anden Leilighed kan motivere og bestemme udførelse, maaskee ogsaa modificere noget*). Jeg haaber derved navnlig at henlede Andres Opmærksomhed paa Spørgsmaalet, og at foranledige En og Anden til ved derpaa rettet Sagtagelse at fremme dettes Afgjørelse**); thi kun ad en saadan empirisk Vej vil man i dette, som i de fleste specielle grammatiske Spørgsmaal, komme til et sikkert Resultat; den blotte abstrakte Betragtning er her ingenlunde tilstrækkelig. Men jeg vil endnu engang bede erindret, at jeg her blot fremstiller Hovedpunkter, og i Reglen ikke tager Hensyn til de underordnede Undtagelser i enkelte Tilfælde, saa at jeg ikke ubetinget indrømmer slige enkelte Undtagelser Kraft til at omstyrte Hovedreglerne i deres Almindelighed. Jeg vil ogsaa gjerne tilstaae, at der i dette Punkt, som i saa mange andre, ofte er nogen Vaklen og Ubestemthed, og at i flere Tilfælde de forskjelligste Former kunne ombyttes, uden at man altid i det Enkelte er istand til at give anden tilfredsstillende Grund herfor, end den almindelige, at nærbeslagtede Udtryk ikke overalt kunne skarpt begrænses eller adskilles. Men naar der paa den anden Side ofte meder Tilfælde, hvor kun den ene Form kan bruges, og en anden vilde forvanske Meningen, eller

*) Thi jeg vil oprigtigt tilstaae, at jeg endnu ikke er sikker paa, at mine Undersøgelser af disse Punkter have givet mig et fuldkommen sikkert eller udtømmende Resultat.

***) Og det er meget lettere ved fortsat Sagtagelse at berigtige og supplere givne Regler, end fra først af at samle Materiale og deraf at udfinde saadanne.

hvor dog den ene ifølge Sprogbrugen er ulige rigtigere og almindeligere end den anden, da ligger der heri en stærk Opfordring til at søge efter Grunden til et saadant Phænomen.

I Præsens og Imperfektum i Passiv er Sprogbrugen noget vakkende, og sjelden absolut udelukkende; dog bruger man fortrinnsviis den enkelte Form, 1) naar der tales om, hvad der sædvanlig skeer eller skete, hvad der i et vist længere Tidsaffnit eller efter visse almindelige Love og Bestemmelser pleier (pleiede) at skee og oftere gjentages (gjentoges). F. Ex. den Dgruppe, som kaldes (kaldtes) Karik. Den Suce, der i disse Egne hvirvles (under denne vor Vandring hvirvledes) ned fra Bjergene. Handelen drives her især paa Ostindien. Der gives (gaves), findes (fandtes), siges (men dog: blev sagt). Saa fortrinlige Gaver udfordredes (udfordres) der til at vinde Philip. I det Tjerne saaes (sees) enkelte Seilere. Ifølge den nye Lov valgtes (vælges) de Deputerede fortrinnsviis af Borgerstanden. Derimod: hvorledes faldt dette Valg ud? Her bleve de fleste Deputerede valgte*) af Borgerstanden. Denne Procession foregaaer (foregik i en vis Tid, sædvanlig) saaledes: foran bæres (bæres) Frelserens Billede etc.**)

2) Sædvanlig i det fortællende Præsens: f. Ex. Maria-billedet opfordres til at tale (men: han blev opfordret til at tale, men undskyldte sig). Derimod

*) Ikke saa godt eller hyppigt: valgtes; see strax nedenfor.

***) Sprogbrugen vakler her især, naar Subjektet er en Person, da man paa Grund af dennes Selvstændighed oftere tager mere Hensyn til den Behandlede, end til den Handlende; (smilgn. nedenfor om Infinitiv).

bruges den sammensatte Form fortrinsviis, naar der tales om en enkelt Begivenhed, som nu findes (da fandt) Sted; s. Ex. hvorfor skriger (skreg) han? Fordi han bliver (blev) opereret, aareladt, irecttesat, straffet (= faaer Skjend, faaer Hug; smlgn. nedenfor om Infinitiv). Naar blev han opereret o. s. v.? Imorges, igaar blev han opereret o. s. v. (S disse Exempler kan den enkelte Form ikke bruges). Han blev da fært bort til et ode Kastel. — En bestemtere Udskillelse finder Sted ved Infinitiv; da denne Modus i Reglen er knyttet til et aktivt Verbum i et finit Tempus saaledes, at begge Verber have samme Subjekt, er det naturligt, at Omskrivningen med blive fortrinsviis bruges, naar det især skal fremhæves, at Subjektet lider en vis Behandling, er i en vis Tilstand (som er udtrykt i Participium Præteritum) som vel er en Følge (Resultat) af en Andens Handling, men dog saaledes, at det i dette Tilfælde mindre tages i Betragtning, hvo der udøver Handlingen, end hvo der lider den eller derved undergaaer en vis Behandling; derimod bruges den enkelte Form fortrinsviis eller udelukkende, naar der lægges Eftertryk paa, at Handlingen udøves af et andet Subjekt. Men herved opstaaer i forskjellige Forbindelser en stor Forskjel paa Grund af Subjektets*) og især det finite Verbums Beskaffenhed, da det væsentligt berøer paa denne, hvilken Opsættelse af Udsagnet der ligger nærmest og især maa fremhæves. Men da det vilde blive vidtloftigt at give detaillerede Regler for mange enkelte Tilfælde, vil jeg her indskrænke mig til at omtale nogle af de almindeligste saakaldte Hjælpeverber og dem, som Hjort i sin tydske Grammatik kalder Modalverber**) (smlgn. Winzer

*) Smlgn. S. 32, Note *).

**) Disses Brug, for hvilken der navnlig i de engelske Grammatikker

§ 32). Betragtningen af disse vil saaledes tillige føre ind i Undersøgelsen om den forskjellige Betegnelse af Fremtiden. Naar Verbet maatte betegne en Nødvendighed, bruges den enkelte Passivform (da derved især tænkes paa en udenfra kommende Tvang af Subjektet); f. Ex. Denne Forbindelse maatte nu hæves. Dette maa tages bort. Saaret maa øieblikkelig forbindes. Her kan den omskrevne Form ikke bruges. Betegner det derimod en Tilladelse, (saa at Subjektet uden videre Hensyn til Andre, kan undergaae Behandlingen, og derved en forandret Tilstand af det indtræde), bruger man i de fleste Tilfælde bedst den omskrevne Form (skjondt den ei altid er den eneste mulige eller nødvendige, især naar maatte svarer til det tydske mögen); f. Ex. Nu maa denne Forbindelse gjerne blive hævet. Maa jeg blive kjort hjem med denne Bogn? Maa jeg blive klippet, barberet forst? — Ved Verbet kunne bruges den enkelte Form (saavidt jeg har bemærket, udelukkende), naar Talen er om Noget, som ialmindelighed, ifølge Subjektets almindelige Væbskaffenhed eller Forhold, eller ifølge Naturens almindelige Love, kan skee, medens man, naar der tales om hvad der i et enkelt givet Tilfælde, paa Grund af en eller anden enkelt Omstændighed, er muligt, idetringeste fortrinnsviis bruger den sammensatte Form*); f. Ex. Kan han arresteres? (med Estertryk paa Kan eller paa han); derimod: kan han blive arresteret endnu idag? — De kunde kun dommes af Kongen. Derimod: Endnu kunde de ligesaavel blive fordømte, som frikjendte. — Geværet kunde ikke hurtigt nok

pleier at gives saa udførlige Regler, kunde ogsaa nok fortjene en omhyggeligere Undersøgelse i den danske Grammatik.

*) En speciel Undtagelse forekommer S. 34. 35.

blive ladet. Derimod: Dode Væner kunne ikke hurtigt nok aflægges. — Ved Verbet skulle bruges udelukkende den enkelte Form, naar der betegnes en Bestemmelse, som nemlig nærmest maa tænkes at udgaae fra en Anden end Subjektet; derimod bruges rigtigst udelukkende den sammensatte Form, naar der betegnes en Mulighed eller en tilfældigt indtrædende Omstændighed eller naar der gives en Forsikkring om, at Noget skal skee; f. Ex. Naar skal den Mark ploies? (o: til hvilken Tid har man bestemt dens Ploining). Derimod: Naar skal den Mark blive ploiet? (o: Naar vil det blive muligt at faae ploiet den Mark). — Naar skal han forhøres, opereres, aarelades o. desl. Derpaa skulde Tjenderne angribes og fordrives. Derimod: Hvis en Feil skulde blive begaaet. — Consulen befaler, at Rekruten skal maales. Han befalede, at Ulven skulde skydes. — Brevet skal blive besoret imorgen. Man vil saaledes neppe finde noget Tilfælde, hvor skal ligesvem betegner Futurum, eller idetringeste vil man finde, at der altid tillige ligger noget Andet, noget Mere deri, end den blotte Betegnelse af Fremtiden. Det Samme er Tilfældet i Aktiv; endog i Sætninger, som: det skal skee. Skal jeg da aldrig opnaae denne Lykke? Jeg skal strax være hos Dig; — endog i disse Sætninger ligger en Betegnelse af en Bestemmelse, da man i den første og sidste vil give en Forsikkring om, at Handlingen vil blive udført, i den midterste opkaster det Spørgsmaal, om det da er ligesom bestemt, at dette aldrig skal skee. Det er saaledes ingenlunde Hensigten med disse Sætninger, at udsige, at den omtalte Handling er fremtidig, hvilket skeer ved vil f. Ex. det vil skee imorgen. Jeg vil aldrig opnaae denne Lykke. Altsaa bruges vil til at betegne Fremtiden i

Dansk; at denne imidlertid i mange Tilfælde betegnes ved Præsens, har allerede længe været bemærket i Grammatik=kerne, ligesom ogsaa, at vil ofte ikke betegner Fremtiden, men Villien. Medens man nu i Aktiv ikke kan skjælnedisse to Tilfælde (med vil) undtagen ifølge Meningen, skjælnes de i Passiv i Reglen ved Formen. Det er nemlig en naturlig Folge af Formernes Forskjellighed og oprindelige Betydning, at, naar man vil betegne, at Subjektet vil (forlanger, ønsker); at en Handling skal foretages ved det af et andet Subjekt, man da bruger den enkelte Form, som betegner Handlingens Udførelse, medens man til blot at betegne en i Fremtiden indtrædende Behandling eller Tilstand bruger den af Participiet (Verbets adjektiviske Form) sammensatte Betegnelse; f. Ex. *Qui* der vil roses af Alle, vil ikke blive rost af Noget (paa Tydsk: *Wer von Allen gelobt sein will, wird von Keinem gelobt werden.* Ligesledes paa Fransk: *quiconque veut être loué de tous (quiconque prétend, que tous le louent) ne sera loué de personne.* Vi ville ikke foragtes eller trykkes (*wir wollen nicht verachtet noch gedrückt sein*). Han vil (vilde) anses for lærd. Derimod: Den, der lægger Sværer for Andre, vil selv blive hildet deri. I næste Maaned vil Formlæren blive repeteret. Hvad der vilde blive opnaaet derved, vidste han ikke. Dette synes mig saaledes aabenbart at være den normale Brug; hvorved der da af de fire for omtalte i alle Grammatikker angivne Fremtids=Betegnelser i Passiv kun bliver een gyldig tilbage. Imidlertid gives der ogsaa for denne Regel enkelte Undtagelser*); hertil regner

*) Og det er naturligt, da det vel i mange Tilfælde, især i Aktiv, kan være tvivlsomt, hvorvidt man ved vil meest tænker paa Villien eller paa Fremtiden. Endog i Tydsk verler Brugen undertiden imellem *wollen* og *werden*; f. Ex. *ich will die Antwort schon*

jeg vel ikke Udtryk, som: naar da Slaget raser, vil din Haand mattes, din Gud trættes, dit Dre doves, dit Mod kfolnes, din Iver sloves, hvor disse Verber aabenbart ikke ere at betragte som Passiver, men som Deponentier; heller ikke regner jeg herhid Steder, hvor enkelte Skribenter have anvendt Formen paa s imod den almindelige Sprogbrug; men ved nogle Verber (findes, befindes, indsees o. a.) kan man ikke nægte Rigtigheden af at betegne Fremtiden ved Hjælp af Formen paa s; f. Ex. han vil findes villig hertil. Om han end bliver her endnu et Aar, vil han dog neppe befindes moden til Dimission. Det vil indsees, at o. s. v. Men et Beviis paa Rigtigheden af den her angivne Forskjel ligger ogsaa i de hos Winzer § 30, Anm. 1, omtalte Verber, der i intet Tilfælde danne Passiv ved Omskrivningen med blive; thi af disse Verber forekommer der i Reglen heller intet Futurum (med vil), eller, naar enkelte Skribenter undertiden bruge et saadant, skeer dette enten mindre godt, eller der ligger i det Dvrigt af Sætningen Noget, som undskylder Brugen deraf; man udtrykker derfor i disse Verber (ligesom i flere andre) Futurum

auffehen (jeg skal nok opsætte Svaret) og ich werde mich schon wahren (jeg skal nok tage mig iagt); Goethes Egmont (med 10 Liniers Mellemrum). — Om Futurum in Præterito gjælder i Dansk det Samme, at man i Aktiv neppe bestemt kan skjelne, om det er Villien, der betegnes, eller Dafremtiden; dog helder Opfattelsen næsten altid til det Første; f. Ex. I gaar vilde han (var det hans Agt at) reise til Kjøbenhavn og deraf videre (paa Latin: profecturus erat). Derimod skjelnes ogsaa disse to Tilfælde i Passiv ved Formen; f. Ex. Dette gjorde han fordi han vilde roses; men: Han vidste isorveien, at han vilde blive rost (faae Roes). I det sidste og lignende Exempler ligger iøvrigt sædvanlig noget Betinget, hvorfor man ogsaa i Tydsk udelukkende bruger würde.

ved en noget modificerende Omfkrivning (med kunne) f. Ex. det vil kunne bekommes, erholdes, faaes, havees, (lades*), vides; ligeledes: det vil kunne erfaaes, beskrives, o. a. Naar der siges: det vil let (neppe, vanskeligt, nok) erholdes o. desl., da betegne disse tilfoiede Adverbier en vis Modification af Muligheden; ogsaa kan det gaae an ved en tilfoiet Betingelses = Sætning (hvori der ligger noget Lignende) f. Ex. det vil faaes, naar man henvender sig der og der. — Der kunde endnu være mange andre Tilfælde, som fortjente en særskilt Betragtning (f. Ex. han siges at have gjort dette; men dog: han blev anseet (ansaaes) for en Tyran), ligesom det i enkelte Tilfælde (ogsaa i de anførte Exempler) vilde være interessant at sammenligne det Tydske, navnlig i Henseende til de transitive Verber, som i Tydsk mangle Passiv (see Hjorts tydske Gram. 3die Udg. Nr. 706—9; 711), og som for en Deel falde sammen med de udsomtalte, der i Dantsk mangle den omskrevne (til den tydske svarende) Passivform. Men jeg vil efter disse Antydninger igjen vende tilbage til Binzers Grammatik for at tilfoie endnu nogle Bemærkninger.

Suieldertid vil jeg dog ikke mere opholde mig ved Enkeltheder i Formlæren (som: at faaer ikke bruges til at danne Fut. exact. i Passiv. — Udeladelsen af godt og frem ved de uregleret comparerede Adverbier, til hvilke frem, fremmest dog vel iøvrigt ikke herer, ligesaa lidt som blandt Adjectiverne nem, nemmest ell. lign.; — at Præpositionen ad siges at betegne en Paavirkning (!); — at thi sættes blandt de underordnende (Marfags) Conjunktioner, da denne Partikel dog er sideordnende; — at

*) f. Ex. Dette vil kunne lades (hyppigere: kan lades) uafgjort indtil Videre.

Orddeerne i Sproget kaldes Grundord; — enkelte mindre rigtige Begrebs = Bestemmelser i Orddannelselæren), men hellere undersøge nogle faa Partier og Punkter af Syntaxen.

I § 45, hvor der siges, at der foies til Transitiver i Passiv, er denne Indskrænkning ugyldig, da det ogsaa foies til Intransitiver; (f. Ex. der løbes, springes etc.); ja det foies i Grunden slet ikke til Transitiver; thi naar det tilfoies, da er det transitive Verbum brugt intransitivt (smilgn. § 49, Anm.). Samme Sted eller Nr. 2 Anm. mangle Regler for Verbets Tal efter der, naar der følger et egentligt Subjekt efter af Fleertallet; vel er Brugen vaklende, men om Forf. end ikke vilde udtale sig for noget Bestemt, burde dog netop denne Vaklen været omtalt. Bojesen § 46, Anm. 3 udtaler sig bestemt for Singularis; men Sprogbrugen er dog i Praxis ubestemt; og naar et Prædikatsnomen følger efter Subjektet, vilde det dog være underligt, om Verbet stod i Enkelttallet, og Prædikatsnomet i Fleertallet (som er nødvendigt) f. Ex. der var mange Mennesker samlede paa Torvet.

Den Regel (§ 45, Anm.), at, „naar et Egenavn af Fleertal kun betegner en enkelt Gjenstand, staaer Prædikaten i Enkelttallet f. Ex. Pyrenæerne er en vild Bjergkjæde“ kan i det Hoieste kun gjælde, naar Prædikatsnomet er et Substantiv i Enkelttallet (smilgn. Madv. lat. Spr. § 216; græsk Syntax § 4; Sjorts tyske Gram. Nr. 527); ellers hedder det regelmæssigt f. Ex. Pyrenæerne, Alperne ere bedækkede med Sne.

I § 50 mangle almindelige Regler for, naar et Substantiv staaer uden Artikel (der omtales kun det Tilfælde, at det staaer som Prædikatsnomen); herom see Oppermann § 1, 14, c.

Som Exempel paa objektiv Genitiv nævnes (§ 52, 2) „Præstens Offer (det, som offres Præsten)“. Dette vilde blive meget forvirrende for Disciple, som havde lært Madvigs latiniske Grammatik; eller de maatte forkaste Forf.s Forklaring af dette Exempel og antage, ogsaa efter Vinzers egen Definition, at Præstens Offer var ligt: „det, at man offerer Præsten, at Præsten bringes som Offer“.

Hvilken Afvigelse fra den almindelige Brug af Superlativ der ligger i Exemplet: han tog den ældste Søn og den yngste Datter til sig, hvorefter der siges (§ 53, 4), at „Superlativ bruges ogsaa til at betegne det yderste Led i en Række“, formaaer jeg ikke at indsee. Det er jo ganske tilfældigt, og berøer paa de enkelte Ord, om man netop her mere vil tænke paa en Række, end ellers; thi Superlativ en selv betegner her, som ellers, at Egenskaben findes hos den betegnede Gjenstand i højeste Grad.

I § 60, 2 læses, at „hvilken bruges istedse naar Relativet paapeger en heel foregaaende Sætning“; dog bemærkes senere, at det (egentlig sporgende) hvad kan have Hensyn til en foregaaende Sætning; hvorpaa der tilføies: „men som Subjekter i Sætningen staae hvo og hvad som ubestemte pronomielle Begreber uden paavisende Kraft“. Det gjælder da (om hvad) kun, naar det staaer ene; thi forbundet med der (og det var egentlig kun da, at der her kunde være Tale om det; see § 21, 2, Anm.) bruges ogsaa dette som Subjekt henvisende til en heel foregaaende Sætnings Indhold; f. Ex. men til at forlange mit Dpheld (hvad der desuden vilde være urimeligt) har jeg ingen Lyk.

I samme § Nr. 3 paastaas, at Relativet i intet Tilfælde kan have Hensyn til et foregaaende Ord i Siesformen, ikke engang, naar dette er forbundet med et demonstrativt Pronomen; man vil dog tidt nok finde Exempler af samme

Art, som følgende: „jeg vil ikke forlade den Mand's Gane, hvem jeg engang har tilsvoret Troskab.

Læren om Relativets Udeladelse (§ 60, 4) er ufuldstændig; den indbefatter nemlig ikke det hyppige Tilfælde, at en Præposition, som skulde have styret Relativet, ved dette Udeladelse sættes bag efter Verbet; f. Ex. den Bog, du taler om*).

Man skulde ogsaa, især i en dansk Grammatik vogte sig for at bruge Konstruktioner, der ikke kunne billiges som rigtige eller gode; saaledes kunde der nok være givet et Exempel paa den i Bogens Slutning omtalte Attraktion, som var mindre haardt og mere almindeligt end det anførte: „den Ven, som jeg stolede paa skulde komme, er desværre udebleven“. (Det svarer iøvrigt ikke til Forklaringen: at Relativet maa opfattes som Objekt i den ene og som Subjekt i den anden Sætning; og forresten findes i Dansk ogsaa andre Attraktioner f. Ex. dette Punkt, hvorpaa Forfatteren siger at han har lagt fortrinlig Vægt (o: dette Punkt, hvorefter Forf. siger, at han har lagt fortrinlig Vægt paa det). Et andet ligefrem urigtigt Udtryk er det, naar det hedder i et Exempel (§ 51, 1 Anm.): „et stort Beviis, at Menneskets Endemaal ei er Nydelse“ for: et stort Beviis paa, at Menneskets o. f. v.

Til Slutning vil jeg endnu gjøre opmærksom paa et Punkt, hvorefter Winzer, lige saa vel som alle de mig bekendte Forfattere af danske Grammatikker, saa godt som ganske tier stille. Dette er Spørgsmaalet om, i hvilke Tilfælde man skal bruge en Bisætning med at, og i hvilke

*) Oppermann nægter (§ 7, 61) med Ret, at som kan udelades som Subjekt (see Winzer paa det anførte Sted, Woyesen § 50, Anm. 1); f. Ex. det Huus, her laaer, er nu nedrevet.

man istedetfor en saadan enten skal eller kan bruge en enkelt Infinitiv. Bestemmelsen heraf bliver i Dansk saa meget vigtigere, jo flere Betsætninger der i dette Sprog tilknyttedes ved at. Jeg vil her ikke indlade mig paa at give Regler, men blot korteligen antyde, hvor Meget der om dette Punkt endnu er tilbage at bestemme. Som oftest bruger man vel en Gjenstandsætning, naar Hovedverbet har et andet Subjekt end det underordnede; men der er dog mange Tilfælde, hvor man ligesaa godt eller hellere bruger en Infinitiv med at (hvilket Binzer i Grunden slet ikke har omtalt*); kun hvor at udelades foran Infinitiven er bemærket) f. Ex. han befalede ham at komme; han tillod ham at blive; ofte forbindes det da med Hovedverbet ved Hjælp af en Præposition, f. Ex. han raadede ham til at flye; han bevægede ham til at blive; han paamindede ham om at læse. Disse Tilfælde burde da adskilles fra dem, hvor Infinitiv (om et andet Subjekt) ikke kan bruges; f. Ex. ved bevirke, udvirke, fordre, sige, troe, mene og mangfoldige andre. Derimod naar Subjektet er det samme for begge Verber, bruges vel hyppigst Infinitiv; f. Ex. han lovede at komme (hvor en Gjenstandsætning med han ofte kunde være tvetydig); han besluttede at gaae; men ogsaa her gives mange modsatte Tilfælde, hvori man ikke kan bruge Infinitiv; f. Ex. ved bevirke, udvirke, sige o. fl. Men det er ikke i Gjenstands = Sætninger alene, at dette Spørgsmaal opstaaer, men ogsaa i alle de andre Tilfælde, hvor en Sætning tilknyttedes ved Hjælp af at, naar dette følger efter en Præposition**), altsaa baade i Tidsætninger

*) Den Bemærkning, at „i Almindelighed maa Hovedsætningens Subjekt kunne tænkes som Subjekt i den afhængige Infinitivsætning“ ligger en stor Indskrænkning i det Ringeste i Gjenstandsætninger.

**) Men ikke (som i Græsk) efter saa at; heller ikke efter: paa det at.

(efter at), Henſigtsſætninger (for at), og Omſtændighedsſætninger ſ. Ex. ved at, med at, af at, fra at. I alle diſſe er vel Hovedreglen den, at Infinitiv refereres til ſamme Subjekt, ſom Hovedverbet, og at man ved forſkjelligt Subjekt maa bruge en finit Viſætning; men der ſpørges da, om man ved ſamme Subjekt altid kan eller ſkal bruge Infinitiv; ligesom ogsaa det Tilfælde fortjener at betragtes, hvor Infinitiven med at er afhængig af en anden Infinitiv (eller Viſætning), der har et andet Subjekt end den egentlige Hovedſætning, og hvor da ſalmindeligheſt Sætningernes Stilling afgjør, til hvilket Subjekt en ſaadan Infinitiv ſkal henſeres; ſ. Ex. han befalede Soldaterne at gribe til Vaaben for at indtage Byen; men: han befalede, for at indtage Byen, Soldaterne at gribe til Vaaben; eller: for at indtage Byen befalede han Soldaterne at gribe til Vaaben. — Ogsaa burde der gives Regler for de Tilfælde, hvori at i Viſætninger kan udelades, hvilket iſær er hyppigt i en fertlobende oratio obliqua, men ogsaa ellers. (Smſgn. S. 19, Note *).

Man ſeer ſaaledes, at alene diſſe Sætninger give Anledning til vidtleftige Underſøgelſer; og ſaadanne bør ikke afviſes med Dtringer, ſom at det ikke vilde nytte noget, at der alligevel bleve mange Tilfælde, hvor Brugen var vaklende og vilkaarlig. Thi ſaaſnart man bemærker, at der er Tilfælde, hvor det Ene eller det Andet er udelukkende Sprogbrug, kan man heller ikke vægre ſig for at ſøge at forklare Grunden og beſtemme Grændſen; og man ikke baade i dette og mange andre Punkter Sprogbrugens Uſikkerhed for en Deel ſkriver ſig derfra, at man ikke har nogen tydelig, bevidſt, beſteemt Kundſkab om hvad der begrunder den ene eller den anden Udtrykſmaade? Vilde man ikke, naar man forſt havde erkjendt en Udtrykſmaades udelukkende Gyldighed i eet Tilfælde, ogsaa foretrække

denne i andre lignende, hvor Brugen hidtil vakkede, og saaledes bidrage til at gjøre denne sikkrere? Thi vel kan Grammatikken ikke forandre den engang almindeligt antagne og ved Hævd sikkrrede Sprogbrug; men derimod kan meget vel en Regels Auerkjendelse lede til at fixere en Sprogbrug, der forhen var vakkende.

Jeg kan saaledes, med al Auerkjendelse af hvad der i tidligere og senere Tider er præsteret for den danske Grammatik, ikke fornægte den Mening, at der i vort Moderemaal endim er Meget tilbage at undersøge og bestemme; og jeg opfordrer derfor Enhver, som har Interesse for dette, og Lyst og Leilighed til slige Undersøgelser, til Opmærksomhed paa alle modende hidtil ubestemte Punkter (som ofte i Grammatikkerne robe sig ved usikkert begrændsede Regler og ved ubestemte Udtryk), samt til offentlig Meddelelse af sine Bemærkninger, om de endog, som Tilfældet er med disse, frentrede i en usfuldkommen Skikkelse; thi kun ved Fleres forenede Bestræbelser vil man efterhaanden opnaae den enskelige Fuldstændighed. Smid= lertid er det langt fra, at jeg ved disse Bemærkninger agter at afstrække Noget fra at levere en dansk Grammatik, der kunde bruges efter de i den provisoriske Plans Motiver antydede Fordringer i de lærde Skolers Mellem-Klasser; min Hensigt er meget mere at opfordre dertil. Thi skal en saadan Underviisning meddeles, vil man ikke kunne undvære en dertil indrettet Lærebog; og at man endim savner en ret tilfredsstillende har jeg i det Foregaaende sagt at vise. Men dog have de i dette lille Skrift omtalte Lærebøger i en ikke ringe Grad vist, at det allerede forhaanden værende Materiale kan

modtage en Auerdning og Fremstilling, som paa vort nærværende Standpunkt kan tilfredsstille mange forhen folte Savn. Absolut Fuldstændighed vil man neppe nogensinde opnaae; men det fortjener al Agtelse og Aerkjendelse, naar der til enhver enkelt Tid præsteres, hvad der efter enhver Tids Vilkaar er muligt.

II.

Efterretninger

om

Kolding lærde Skole

i

Skolæaaret 1846—47.

I. Disciplene.

Ved Udgangen af sidstforlobne Skoleaar var Antallet af Skolens Disciple 49. Af disse afgik efter bestaet Ufgangsexamen (see nedenfor) 4 til Universitetet, 1, W. Kjør, blev ndmeldt af Skolen. Ved Begyndelsen af indevarende Skoleaar optoges 17 nye Disciple: 1) Erik Carl Ramus (Søn af Kjøbmand, Toldcontrollør N. i Randers), 2) Frits Øvstgaard, 3) Lorenz Andreas Andresen, 4) Janus Borch, 5) Christen Lundsgaard Nielsen, 6) Theodor Christian Petersen, 7) Laurits Boiesen Blom, 8) Peter Heinrich Ugon, 9) Marcus Christian West Hertel, 10) Peter Anton Riise Hertel, 11) Peter Warming, 12) Ludvig Jacob Christian Ingerslev, 13) Frederik Sønsø, 14) Ferdinand Baden, 15) Carl Holck, 16) Svani Lorenzen (Pleiesøn af Kammerherre, Toldinspectør L. i Fredericia), 17) Henrik Stampe Vilstrup. Skoleaaret begyndte saaledes med en Frequent's af 61 Disciple. Af disse ere i Lobet af samme ndmeldte 5, nemlig E. Ramus, nærmest formedelst svagt Helbred, O. Toft, S. Kjør, P. Kralund, E. Lorenzen. Skolen har derefter for Dieblirket et Antal af 56 Disciple, fordeelte saaledes paa Klasserne:

V Klasse.

1) S. Th. Schmidt (Gaardeier S. i Gram i det Stedvigste). 2) C. Holck (Kammerjunker, Herredsfoged S. i Fredericia). 3) S. Gad (Pastor G. i Herslev).

V Klasse.

- 1) J. Sprechler (Secretair S. i Kolding). 2) O. Walther (afdode Pastor W. i Sønderbjerth ved Kolding).
- 3) P. Gad (Broder til Nr. 3 i VI Kl.). 4) C. Kiegels (Overkrigscommisair, Huusfoged N. paa Als). 5) L. Andresen (Pastor N. i Maastrup ved Haderslev).

IV Klasse.

- 1) F. Kragerop (Pastor K. i Kolding). 2) L. Sabro (afd. Consistorialassessor S. i Kolding). 3) F. Ingerslev (Skolens Rector).
- 4) S. Øvstgaard (Pastor D. i Haraldsted i Sjælland). 5) C. Fredsted (Proprietær J. i Hørselballe ved Kolding). 6) N. Bryndum (Adjunct B. i Kolding).
- 7) S. Sønsø (Justitsraad J. paa Drøsløvkloster ved Viborg).

III Klasse.

- 1) S. Møhl (Kjebmand M. i Weile). 2) F. Schmidth (Pastor S. i Nagbel ved Kolding). 3) C. Hertel (Provst H. i Eltang).
- 4) M. Jørgensen (Klubvart J. i Kolding). 5) J. Zoppe (Kammerherre, Stiftamtmand H. i Weile).
- 6) G. Bryndum (Broder til Nr. 6 i IV Kl.). 7) E. Kjær (Kammerraad K. paa Straarup ved Kolding). 8) S. Eiler (afdode Provst E. i Leirskov).
- 9) G. Bruun (Lieutenant Postfører B. i Kolding). 10) L. Schwensen (Procureator S. i Kolding).
- 11) L. Müller (Kjebmand M. i Kolding). 12) D. Grønlund (forhenværende Rector G. i Kolding).
- 13) J. Borch (Cancellieraad, Procureator B. i Weile). 14) S. Baden (Landvæsencommisair B. paa Njargaard ved Ringkjøbing).
- 15) C. Ewers (afdode Bataillenschirurg E. i Weile).

II Klasse.

- 1) P. Bang (forhenværende Adjunct B. i Kolding).
- 2) C. Nielsen (Proprietær N. paa Sorgenfri ved Kolding).
- 3) S. Wilstrup (Consistorialraad B., Sognepræst i Borries)

ved Varde). 5) G. Thune (Provst L. i Gauerøslund ved Veile). 6) A. Kralund (afdøde Procurator K. i Kolding). 7) J. Jørgensen (Broder til Nr. 4 i III Kl.). 8) A. Mazzanti (afdøde Proprietar M. paa Stongaard ved Veile). 9) A. Hertel (Broder til Nr. 3 i III Kl.). 10) A. Borch (Stadshauptmand, Kjobmand B. i Kolding). 11) C. Rhnhuus (Afsesfor, Toldkassere G. i Kolding). 12) J. Ingwersen (Proprietar J. paa Aggersøbel ved Veile). 13) K. Borch (Broder til Nr. 10). 14) C. Schmidth (Broder til Nr. 2 i III Kl.). 15) J. Brandt (Bagermester B. i Kolding). 16) K. Petersen (Kjobmand P. i Kolding). 17) G. Jürgensen (Pastor J. i Drenvad ved Haderslev). 18) S. Bryndum (Broder til Nr. 6 i IV Kl.). 19) J. Lyse (Gaardeier L. paa Brandenrøphøngaard ved Kolding).

I Klasse.

1) L. Jengerslev (Broder til Nr. 3 i IV Kl.). 2) Th. Petersen (Provst P. i Smidstrup ved Kolding). 3) L. Blom (Skolelærer B. i Dalby ved Kolding). 4) P. Warming (Kjobmand B. i Kolding). 5) P. Utzon (Møller U. til Dalbymølle ved Kolding). 6) M. Friederichsen (Kjobmand F. i Kolding). 7) W. Rilschow (Apotheker G. i Kolding).

Af disse 56 Disciple ere 26 saadanne, hvis Forældre have Bopæl i Kolding; de Døvrige ere udenbys.

Til den ufuldstændige Afgangsexamen, som i næstkommande September Maaned vil sidste Gang blive afholdt her ved Skolen*), agter at indstille sig een Discipel, S. Gad.

*) Til næste Aar vil i dens Sted blive afholdt første Deel af den fuldstændige Afgangsexamen; dennes anden Deel vil første Gang blive afholdt her i Aaret 1819.

II. Lærerpersonalet. Fagfordeling.

Ved indeværende Skoleaars Begyndelse tiltraadte tvende nye Lærere deres Functioner, nemlig Cand. theol. L. T. E. Rønne og Cand. philol. S. J. J. Schmidt, hvilke resp. under 11te Juli og 22de Aug. f. A. vare blevne constituerede som Adjuncter.

Under 16de Octbr. f. A. blev constitueret Adjunct Cand. theol. A. A. G. Müller allernaadigst beskikket til Adjunct.

I Efterretningerne for sidste Skoleaar blev meddeelt, at Adj. Christens paa Grund af Diansvaghed maatte dispenseres fra sine Embedsforretninger fra 1ste Marts f. A., samt at han derefter ved et Ophold ved et Bad i Tydskland vilde søge at gjenvinde sit Helbred. Detsoværre har ogsaa dette Middel hidtil været uden Virkning, saa at Adj. Christens efter sin Hjemkomst faae sig i den Nødvendighed at ansøge om sin Entledigelse, hvilken under 16de Octbr. f. A. blev ham bevilget i Naade og med Pension. Den Tid, i hvilken Adj. Christens havde arbejdet ved Skolen, var kun kort; men den var lang nok til, at Skolen kunde føle, hvad den i ham tabte. Vel haabe vi endnu, at Adj. Christens maa blive helbredet og da kunne atter træde i Virksomhed ved denne Skole, hver han var lige afholdt og agtet af Medlærere og af Disciple: men Opløsningen af Forbindelsen imellem denne Skole og Adj. Christens er, selv om den ikke skal vare for bestandig, dog allerede ved sin Anledning smertelig ikke blot for ham selv men ogsaa for os, hans deeltagende Venner.

Underviisningsfagene have i dette Skoleaar været saaledes fordeelte paa Lærerne:

Rector, Prof. Mag. Ingerslev: Græsk i VI Kl.,

Fransk i V og VI Kl., Latin i III Kl. . . . 15 Timer.

Overslærer Troiel: Latin, Dansk, Tydsk i VI Kl.,

Græsk, Dansk og Tydsk i V Kl. 24 —

Aldjunet Bryndum: Historie og Geographie i III-VI Kl.	17	Timer.
Aldjunet Jürgensen: Historie og Geographie i I og II Kl., Hebraisk i VI Kl. A og B*) . .	14	—
Aldjunet Witttrup: Religion i alle Klasser, Regning i I-III Kl.	25	—
Aldjunet Buch: Mathematik i III-VI Kl., Naturhistorie i alle Klasser, Naturlære i VI Kl. B**) 27***	—	—
Aldjunet Müller: Tydsk og Dansk i I og II Kl., Dansk i III Kl.	25	—
Const. Adj. Rønne: Tydsk i III-IV Kl., Fransk i II-IV Kl.	23	—
Const. Adj. Schmidt: Latin i V Kl., Latin, Græsk og Dansk i IV Kl.	24	—
Timelærer Cand. th. Jensen: Kalligraphie i I-IV Kl., Tegning i I-III Kl.	17	—

Desuden gives af Aldjunet Bryndum i 6 ugentlige Timer Underviisning i Gymnastik, af Aldjunet Witttrup i 5 Timer i Sang, og af Cantor Rasmussen i 4 Timer i Musik.

III. Timefordelingen.

Da det af flere Grunde syntes ønskeligt, at den nye Underviisningsplan indførtes i Skolen saa tidligt, som det var muligt og stemmende med Skolens Lærv, stræbte man at gjøre et Skridt dertil, ved i dette Skoleaar noget at forstærke Underviisningen i Tydsk og Fransk i de mellemste Klasser (hvor

*) I de Fag, som begynde i VI Kl. (Hebraisk og Naturlære), ville de tvende Afdelinger af den toaarige VI Kl. maatte have særskilte Timer. Udentvivel vil det samme blive Tilfældet idetmindste i Geometric.

) Disciplen **J. Gad deltog ikke i denne Underviisning.

***) For de 3 Timer erholdt Adj. Buch særskilt Godtgjørelse.

Disciplene i Fremtiden ville i disse to Fag, som efter den nye Underviisningsplan skulle i de to nederste Klasser erholde et større Timeantal end tilforn, staae paa et hoiere Trin af Kundskab end de efter den ældre Indretning kunde opnaae), og navnlig ved at indrette Underviisningen i III Kl. saaledes, at de ved Skoleaarets Begyndelse i denne Klasse oprykkende Disciple kunde ved Udgangen af Skoleaaret ganske eller for det Meste staae paa det samme Standpunct, paa hvilket de vilde have befundet sig, hvis de allerede i I og II Kl. havde været underviste efter den nye Plan. Dette kunde skee derved, at Underviisning i Græsk, overensstemmende med den nye Plan, bortfalddt i denne Klasse, og at Underviisningen i Latin, i hvilket Fag de nu i Klassen oprykkende Disciple allerede, efter den ældre Plan, i to Aar havde været underviste, erholdt et formindsket Timeantal, men derimod overhovedet indrettedes efter, at Disciplene kunde bringes til det Maal i Kundskab i dette Sprog samt i almindelig sproglig og grammatikalsk Dannelse, hvilket de antoges i Fremtiden at kunne i denne Klasse opnaae formedelst den hele Sprogunderviisning i denne og de to foregaaende Klasser; hvorimod de fra Græsk og Latin indvundne Timer skulde anvendes til en saaledes forstærket Underviisning i Tydsk, Fransk og tildeels Dansk.

Ifølge disse Hensyn, samt, hvad enkelte mindre vigtige Modificationer angaaer, paa Grund af specielle temporære Omstændigheder, har Underviisningstiden i de forskjellige Klasser været saaledes fordeelt paa samtlige Fag, som nedenstaaende schematiske Oversigt viser.

Klasse.	Latinf.	Græsk.	Historie.	Religion.	Geografi.	Matematik.	Naturhistorie.	Naturfag.	Latinsprog.	Engelsk.	Gymnastik.	Sang.	Musik.	Sum.
I.	6		3	3	3	4	2		4	3				31
II.	5	6	3	2	2	4	2		3	2				34
III.	3	6	2	2	2	3	2		2	2				31
IV.	2	4	2	2	2	4	2		1					35
V.	3	3	3	3	2	4	2							36
VI.	2	2	3	3	2	4	1	2						36
Sum	21	23	14	16	13	23	11	2	10	7	(6)	(5)	(4)	

Til den paa høire Side af dette Schema staaende Sum, som angiver Antallet af enhver Klasses sauntlige Underviisningsstimer, maa endnu foies: for alle Disciple 2 Timer egentligen til Underviisning i Gymnastik; for dem, som deri deeltage (for nærværende Tid 38), 2 Timer til Underviisning i Sang, samt for 7 Disciple hver 1 eller $\frac{1}{2}$ Time til Underviisning i Musik. Disse Timer ere ikke regnede med ved Angivelsen af Klassernes Timeantal, fordi i den Klasseinddelingen ikke følges. De tre nederste Klasses Underviisningsstimer have saaledes været indskrænkede til det i den nye Underviisningsplan som Maximum foreskrevne Antal, 36, derunder tillige indbefattede Timerne til Sang: ved de tre øverste Klasser var en, dog ikke betydelig, Overskridelse af samme endnu mindgaaelig, ligesom den identviol vil blive det i de to øverste Klasser endnu i næste Skoleaar.

IV. Underviisningen.

1. Almindelige Oplysninger.

A. Cursorisk og extemporal Læsning. Da Udtrykket „cursorisk Læsning“ ikke af Alle bruges i samme Betydning,

vil jeg, for at forebygge Misforstaaelse, bemærke, at vi her gjøre Forskjel paa cursorisk og extemporal Læsning. Ved den sidste forstaae vi en saadan, hvorved Disciplene, uden foregaaende Forberedelse, paa Skolen skifteviis oversætte et Skrift eller en Deel af samme fra et fremmed Sprog til Modersmaalet, idet Læreren deels hjælper dem over de Vanskeligheder, som de enten slet ikke, eller kun ved Anvendelse af mere Tid, end Hensynet til den ønskelige raske Fremgang tillader at bruge, kunne paa egen Haand overvinde, deels tilføier Dplysninger og Bemærkninger, som uomgængeligen udfordres for at det Læste kan siges at være tilberligen gjennemgaaet. Det saaledes extemporalt Læste bliver i Reglen ikke repeteret eller opgivet til nogen Examen. Saadan extemporal Læsning har allerede i de foregaaende Skoleaar været foranstaltet i de overste Klasser; fra dette Skoleaar af har man søgt at give samme en større Udstrækning og en bestemtere Form. Herom vil deels det strax efter under B Meddelelse, deels den følgende Oversigt over det Læste give Dplysning. — Ved cursorisk Læsning forstaae vi derimod en saadan, ved hvilken Disciplene forberede sig paa et vist Pensum, men hvorved dog Alt er beregnet paa en raske Fremgang. Til den Ende vælges hertil forholdsviis lettere Skrifter; til Disciplenes Selvforberedelse gjøres mindre strenge Forordringer, idet man ved Examinationen tilføier de Dplysninger, som hist og her maatte behøves; i Reglen benyttes denne Læsning ikke til Indøvelse af Grammatiken o. s. v., men lexikaliske og grammatikaliske Bemærkninger meddeles kun forsaavidt, som de for Fortolkningen af det paagjeldende Sted ere absolut nødvendige; det Læste repeteres ikke og gjeres ikke til Prove ved nogenfontelt Examen.

B. Øvelser og Prøver i extemporal Oversættelse fra og til fremmede Sprog. Da det i den provisoriske Under-

viisningsplan for de udvidede Skoler, i Overensstemmelse med hvad der af flere Sagkyndige for længe siden er forlangt, er udtrykkeligen udtalt, at „den opnaaede Færdighed og Besiddelse af Sprogstof, frigjort fra det læste Pensum“, maa betragtes som et Hovedresultat af den hele Sprogunderviisning, og da Skolen saaledes bør betragte en vis Færdighed og Lethed hos Disciplene i at finde sig tilrette i det fremmede Sprog ikke alene som en nødvendig Betingelse for en ikke altfor besværlig og langsom Fremgang ved den statariske Læsning, men ogsaa i sig selv som en Prove paa, hvorvidt Underviisningen har i Virkeligheden baaret den tilsigtede Frugt, saa syntes hertil sigtende Svælsker nødvendigen at maatte anstilles, og det for Fremtiden i noget større Udstrækning og i en bestemt Form, end det hidtil her var skeet. Endvidere forekom det mig at maatte være gavnligt, at man ved Skolens Examina foranstaltede hertil svarende mundtlige Prover i noget ikke Læst; ved disse, i Forbindelse med den ved hine Svælsker vundne Erfaring, vilde man nemlig komme til en sikkrere Kundskab, end hidtil, om den Færdighed og Lethed i at oversee og forstaae noget Nyt, hvilken enhver Discipel havde opnaaet, og derved i et væsentligt Punkt bedre kunne bedømme deres virkelige Kundskab i Sprogene og deres deraf for en stor Deel betingede Modenhed til Opflyttelse i en hoiere Klasse, imedens man hidtil sædvanlig kun prøver den Sikkerhed, med hvilken de have bevaret det, der er læst. Efterat jeg havde bragt denne Sag paa Bane, blev den gjort til Gjenstand for skriftlig Behandling, nærmest af Sproglærerne, hverpaa den, efterat disses Betænkninger tilligemed en af mig derefter indarbejdet Oversigt og Sammenstilling af Hovedmomenterne havde været omsendt til samtlige Lærere, blev forhandlet og endeligen afgjort paa

en Lærerforsamling den 1ste Februar d. N. Paa samme bestemtes da herom indtil Videre Følgende*):

a. De omhandlede Dvælses og Prover, som ifølge deres Natur nærmest og i alt Fald for det Første udelukkende, vedkomme Sprogunderviisningen, skulle indtræde saaledes og derefter finde Sted i de følgende Klasser:

Mundtlig Oversættelse til Modersmaalet:

Fra Tydsk i II Kl.

- | | |
|--|--|
| — Fransk i III Kl. | } for det Første ikkun Dvælses, imedens
Proverne udsættes til den følgende
Klasse. |
| — Latin i IV Kl. | |
| — Græsk i VI Kl. (Proverne indtræde først i det 2det Aar.) | |

Mundtlig Oversættelse fra Modersmaalet:

- | | |
|---------------------|---|
| Til Tydsk i III Kl. | } Dvælserne bestaae meest i Oversættelse
af Exempler, som tjene til Indøvelse
af bestemte Dele af Grammatiken,
især Formlæren. |
| — Fransk i IV Kl. | |
| — Latin i V Kl.**) | |

b. I Henseende til Tiden og Maaden, paa hvilken disse Dvælses skulde anstilles, blev man enig om, at til samme skulde i Reglen anvises en bestemt særegen Deel af den hele Underviisningstid, og at det ikke var tilstrækkeligt, at Disciplene ovedes i ved Læreren's Hjælp selv at oversætte og gjennemgaae den Lectie, de skulde have før til næste

*) Afskillige mere specielle, nærmest med Hensyn til temporære Omstændigheder tagne Bestemmelser forbigaaes her; i indværende og maaskee i næste Skoleaar maas enkelte Modificationer finde Sted i det her Anførte.

***) I VI Kl. anstilles vel Dvælses i extemporal mundtlig Oversættelse fra Dansk til Græsk, saa ofte som der i de til Syntarens Læsning anvendte Timer bliver Tid dertil: men samme have dog ikke den Udstrækning eller saadant bestemt Diemed, at de kunne henregnes iblandt de her omhandlede Dvælses.

Time; man antog nemlig, at det sjældent vilde kunne undgaaes, at den Omstændighed, at det var en Lectie, hvorfor siden skulde gjøres Rede, vilde paa mere end een Maade faae Indflydelse, om end tildeels uvilkaarligen, paa den Maade, hvorpaa disse Dvelfer baade lededes af Læreren og benyttedes af Disciple. Man henlagde derfor efter nærmere Aftale bestemte Halv- eller Hjerdedele af visse Underviisningstimer til disse Dvelfer.

c. I Henseende til de Boger, som skulde bruges ved de omhandlede Dvelfer, vedtoges, at man deels og for det Meste skulde benytte de samme Boger eller Forfattere, som ved den statariske Læsning ere indførte, men saaledes, at ved Skoleaarets Begyndelse passende (i Reglens lettere) Afsluit af samme henlægges til dette Tiemed, deels, hvor disse Boger ikke synes ganske skikede dertil, benyttes andre*). Til Proverne valgtes egne passende Skrifter. De Boger, som benyttes ved Dvelferne, maa hver Discipel have og i den paagjældende Underviisningstime medbringe: af dem, som skulde benyttes ved Proverne, anskaffer Skolebibliotheket (forsaavidt det ikke allerede Eier dem) i dette Tiemed 4 Exemplarer, saa at Lærere og Disciple ikke behøve at anskaffe samme.

d. Man var enig om, at Udfaldet af de her omhandlede Prover, i Forbindelse med Lærernes ved Dvelferne i hele Skoleaaret vundne Erfaring og derpaa grundede Dom om hver enkelt Discipels Hærdighed og Sikkerhed i at finde sig tilrette i noget Nyt, maatte have en væsentlig Indflydelse ved Afgjørelsen af Discipleens Opflyttelse i høiere Klasser. Derimod vare Meningerne deelte om, hvorvidt samme skulde have Indflydelse paa Examinationskarakteren for det paagjældende Fag. Det

*) 3 Latin og Græsk læses saaledes extemporalt Cæsar, lettere Taler og Breve af Cicero, Curtius, Herodot, Homer o. fl.

vedtoges, at dette ikke skulde finde Sted, og at Dommen over Udfaldet af enhver af disse Prover skulde udtrykkes i Ord: denne Dom skulde indføres i Examensprotokollen, som et Tillæg til den i Examenscharakteren indeholdte Censur for ethvert Fag, samt i enkelte Tilfælde, hvor Udfaldet af disse Prover havde udøvet en særlig Indflydelse paa Bestemmelsen angaaende en Discipels Opflyttelse i en høiere Klasse, desuden (efter den offentlige Examen) i Disciplens Charakterbog.

I Overensstemmelse hermed, kun med enkelte for Diebliffet nødvendige Modificationer, bleve de omhandlede Prover anstillede ved afvigte Halvaarsexamen.

Spørgsmaalet om, hvorvidt der skal foretydes for Disciplene det dem til Forberedelse opgivne Pensum, laae egentligen udenfor nærværende Sag, men stod dog i nær Forbindelse med samme og blev derfor tillige droftet og afgjort, hvad Underviisningen i Sprog angik. Det blev nemlig bestemt, at Selvforberedelse (o: uden „Gjennemgaaen“ af Læreren) fra Disciplenes Side skulde finde Sted saaledes: a) af og til i Tydsk i III og IV Kl., i Fransk i IV og V Kl., i Latin i V og VI Kl.*), i Græsk i VI og VII Kl.**); b) stadigen i Tydsk i V og VI Kl., i Fransk i VI Kl., i Latin i VII Kl.

C. Mundtligt Foredrag. Allerede i afvigte Skoleaar blev det imellem Lærerne forhandlet, hvad man fra Skolens Side kunde gjøre og foranstalte for at udvikle og befordre hos Disciplene nogen Øvelse og Færdighed i det mundtlige Udtryk. Da man imidlertid først i dette Skoleaar har kunnet

*) Det Meste vil her blive læst saaledes, men med Alt gaaer det neppe an; det Samme gjælder om Græsk i denne Kl.

**) De vanskeligere Skrifter, som det der læses af Tragikerne og tildeels Talerne, vilke i Almindelighed ikke med sand Nytte kunne læses uden nogen foregaaende Beilebning og Anviisning af Læreren.

begynde at iværksætte Noget af det dengang Vedtagne, har jeg ikke villet meddele Noget om den dengang lagte Plan for nu, efterat dens Udførelse er begyndt (thi det ligger i Sagens Natur, at den først efterhaanden, eftersom Disciplene have havt hertil sigtende Svølsker allerede i de nederste Klasser, vil kunne faae ret Fremgang). Efter Forhandling paa tvende Lærerforsamlinger vedtoges da Følgende:

Næst at udtale den fælleds Erkjendelse af Nødvendigheden af, at alle Lærere i deres Underviisning overhovedet, saavel i deres eget Foredrag som ved Examinationen af Disciplene, havde stadigen for Øie en Bestræbelse efter at virke for Uddannelsen af Disciplenes mundtlige Udtryk, bestemte man at ville efterhaanden indføre tvende Arter af hertil sigtende Svølsker, forsaavidt som de ikke allerede fandt Sted i Skolen: a) Svølsker i at oplæse eller fremføre (udenadlærte), i Almindelighed poetiske, Stykker (disse Svølsker havde i de nederste og mellemste Klasser allerede tidligere fundet Sted). b) Svølsker i mundtlig Behandling af et lettere Genne. I de nederste Klasser skulde disse udelukkende gaae ud paa en blot Reproduction, især af Fortællinger, hvad enten Disciplene havde læst en saadan eller den var dem fortalt af Læreren; herfra skulde man i Mellemklasserne gaae over til en udvidet (eller sammendraget) mundtlig Fortælling eller Beskrivelse (ved begge var altsaa Stoffet givet Disciplene); i de høiere Klasser (og da egentlig i VII Kl., imedens i VI Kl. Sagen forberededes) skulde Betragtninger eller Afhandlinger i mundtligt sammenhængende Foredrag over passende lettere Opgaver indtræde*). En venlig og istaanende men dog grundig og alvorlig Kritik af Læreren, bygget paa billige og rimelige Fordringer til Disciplenes Præstationer, maatte steds le-

*) Man antog, at det med mere begavede Disciple vilde lykkes at have Svølskerne til dette Punkt, imedens det ingenlunde kan ventes med alle.

sage disse Dvelfer. — Om Resultatet af Skolens Bestræbelser i denne Retning vil man, som allerede er antydet, forst med Tiden kunne domme.

D. Modificationer i Underviisningsplanen *). Ved Underviisningen i Historie havde man tidligere i III Kl. benyttet Kosfods „Udteg“ i den gamle Historie, derpaa læst i IV Kl. Danmark's Historie efter Allens Lærebog (med Forbigaaelse af Endeel), hvorefter Estrups Lærebog skulde bruges fra V Kl. af. Denne sidste ansaaes nemlig for at være for vanskelig til, at Disciplene kunde bruge den allerede i III Klasse, hvor den gamle Historie lærtes. Heraf fulgte imidlertid deels, at Disciplene kom til at læse den gamle Historie efter to forskjellige Lærebøger, deels at de maatte anskaffe sig hele Kosfods „Udteg“, imedens de ingensinde kom til at bruge mere end en Trediedeel deraf. For at raade Bod herpaa besluttede man at læse Danmark's Historie efter Allens Lærebog (med Forbigaaelse af Meget, især hvad der vedkommer de indre Forhold) i III Kl., og derimod den gamle Historie efter Estrup i IV Kl. Naar man ikke gaaer for hurtigen frem, og naar Læreren ved en omhyggelig Udvikling og et oplysende Foredrag understøtter Disciplene ved Brugen af denne vistnok vanskelige Lærebog, kan den efter vedkommende Lærers og min Mening vel bruges allerede i IV Kl., hvilket vistnok, hvor hiin Betingelse ikke kan ventes at ville finde Sted, vilde være betænkeligt. — Ved Underviisningen i Naturhistorie blev, dog kun som et Forsøg, bestemt, i I Kl. at benytte Stroms Lærebog, af hvilken skulde læses det Meste af Batteredyr og Fugle; det samme skulde læses i II Kl. men efter Bramsens og Dreiers Lærebog. Man antog nemlig, at i I Kl. kunde med større Frugt læses en mere

*) Udskillige speciellere, ved temporære Omstændigheder fremfaldte og kun for indeværende Aar gjældende Bestemmelser forbigaaes her.

populær Bog, og at man derefter kunde gaae hurtigere frem i den egentlige systematiske Lærebog, som fra II Kl. af brugtes. Endvidere er den Forandring i den tidligere Anordning af denne Underviisning bleven bestemt, at Botanik læses allerede i IV Klasse i det 2det Halvaar, hvorimod den derved tilbageblivende Deel af Zoologien, som det for var paatænkt at absolvere i IV Kl., nu læses i det 1ste Halvaar i V Kl. Herved opnaaes, at Botanik læses i Sommersemestrene, i hvilke Underviisningen i samme kan tilborligen understøttes ved smaa Excursioner og Indsamlinger af Planter.

2. Oversigt over det i indeværende Skoleaar Læste*).

Dansk.

I Kl. Den samme Fremgangsmaade, som sidste Aar brugtes ved Underviisningen i Dansk i denne Klasse, er i det Væsentlige ogsaa bleven fulgt i dette Aar; derimod er denne Underviisning i dette Aar meddeelt i en større Udstrækning end hidtil, deels fordi det ved Indførelsen af Oppermanns danske Grammatik blev muligt at henvide Disciplene til en Beg, der i en concentreret og let overskuelig Form gjen gav, hvad der iforveien mundtlig var gjenemgaaet for dem; deels fordi den i dette Skoleaar stedfindende Combination af Dansk og Tydsk under een Lærer har bidraget til en sikkrere og hurtigere Fremgang i begge Sprog. Oppermanns danske Grammatik er af denne Klasses Discipler i dette Aar læst heelt ud; ifkum have de oversprunget § 9 (2den Udg.), fordi den syntes temmelig vanskelig for

*.) Til Grund for denne ligge Lærernes Indberetninger om Underviisningens Fremgang i deres resp. Fag, hvilke her med ubetydelige Redactionsforandringer ere aftrykte.

lig ere hele Aaret igjennem anvendte til Grammatiken, to til Læsebogen. I Abrahams's Grammatik er læst hele Formlæren, som indovedes ved Ingerslevs Materialier. I Borrings Læsebog for Mellemklasserne er læst S. 109—116, 128—178. Extemporale Dvælses ere i denne Klasse anstillede i det sidste Halvaar saaledes, at det sidste Kvarteer af hver Time er anvendt til disse Dvælses. Til at oversætte fra Fransk til Dansk anvendtes Bjerrings Samling af lette franske Læsestykker; fra Dansk til Fransk „Læsens Opgaver“, saaledes, at der i Reglen valgtes Stykker, som i Indhold refererede sig til de saantidig læste Pensaa i Grammatiken. V Kl. I det første Halvaar anvendtes 1 T. egentlig til Læsebogen, i de to øvrige læstes og indovedes ved Hjælp af Materialierne de uregelmæssige Verber af 4de (Abrahams's 3die) Conjugation, hvilke ikke vare af Disciplene bleve læste i det foregaaende Aar, hvorpaa hele Formlæren samt Materialierne repeteredes. Derpaa anvendtes i 2det Halvaar i nogen Tid alle Timerne til Læsebogen, saaledes at Disciplene selv forberedte sig paa Lectien; af Læsebogen er i hele Aaret læst S. 132—201 (med Forbigaaelse af et Par Stykker). Herefter anvendtes alle Timerne til Læsning af 1ste Afsnit af Syntaxen i Abrahams's Grammatik i Forbindelse med mundtlig Oversættelse af et efter denne Bøeg indrettet Udvalg af Borrings Stiløvelser, samt til nogen Repetition af det i Læsebogen læste. Extemporale Dvælses ere anstillede i den i de fleste Timer tiloversblevne Rest (de samme Bøeger ere indtil Videre brugte hertil som i IV Kl.). VI Kl. Af de to egentlige Timer er i den ene bleven læst i Borrings poetiske Læsebog S. 77—126 og 139—145 (Lectien blev ikke gjennemgaaet); i den sidste Halvdeel af hver Time blev oversat extemporalt i Borrings profaiske Læsebog. I den anden Time oversattes mundtlig den ulige Numere (dog ikke alle Exemplerne) af Borrings Stiløvelser, i Forbindelse

lands-historiske) udenad efter Barfods poetiske Læsebog, saavel for at Disciplenes Huskommelse kunde skjærpes, som for at de kunde øves i at gjengive Indholdet af Digtene i en passende prosaisk Form. Over anden Uge derimod øvedes Disciplene i denne Time i at fortælle igjen længere Fortællinger, som Læreren iforveien havde fortalt, for ogsaa paa denne Maade at faae Øvelse i at finde Ord og Udtryk for deres Tanker (disse Øvelser ere ogsaa anstillede i de to nederste Klasser; men Fortællingerne have der fordetmeste været kortere og lettere Eventyr). — IV Kl. Af de to ugentlige Timer er den ene anvendt til skriftlige Øvelser, skifteviis hjemme og paa Skolen. Udarbejdelseerne hjemme vare for Størstedelen Øvelser efter 13de, 18de, 19de og 20de Lektion af Borgens Veiledning, enkelte Gange af historisk Indhold; Stilene paa Skolen bestode næsten udelukkende i Oversættelser fra Tydsk, Latin eller Fransk. Den anden ugentlige Time anvendtes til skifteviis Oplæsning af Poesie eller Prosa, hvortil benyttedes Zolt's poetiske og prosaiske Læsebøger, i den senere Tid et Par af Dehlenschlägers Tragedier (Palnatokke og Hakon Jarl). Af og til læstes et poetisk Stykke udenad, ligesom Disciplene øvedes i at fortælle Eventyr efter eget Valg, eller gjenfortælle en af Læreren fortalt eller oplæst Historie; en saaledes af Disciplene gjentagen Fortælling valgtes da undertiden til Stof for den skriftlige Udarbejdelse. Den 13de og 17de Lektion af Borgens Veiledning anvendtes en enkelt Gang ogsaa til mundtlige Øvelser. — V Kl. Af Borgens Veiledning er lært og indøvet Lect. 21—29. Af Zolt's prosaiske Læsebog er læst det fortællende og det historiske Afsnit; de fleste af disse Stykker bleve strax efter Læsningen gjenfortalte af Disciplene. Af Zolt's poetiske Læsebog er det Meste læst, og Disciplene Adskilligt meddeelt om den danske Digtkunsts Historie. Til Øvelse i mundtligt Foredrag op-

gaves først prosaiske og poetiske Stykker til Udenadslæren, dernæst friere Opgaver, som udvidet og sammendragen Fortælling o. desl. Hver Uge er en Stil skreven hjemme, for det Meste ogsaa een paa Skolen. — VI Kl. I Begyndelsen af Skoleaaret foredroges for Disciplene de Afsnit af Borgens Veiledning, som handle om Afhandling og Disposition. Hver anden Uge skreves en Stil hjemme, hvortil der i Begyndelsen meddeltes en Disposition eller nogen Veiledning dertil; senere forfattede Disciplene selv Dispositionen og indleverede den til Lærers Gjennemsyn, førend de begyndte paa at skrive Afhandlingen. Opgaverne toges af Læreren efter frit Valg fra forskjellige Grene af den menneskelige Videnskab; dog valgtes Intet uden hvad der kunde antages at ligge Disciplenes Forestillingskreds temmelig nær. Ikke sjældent skreves en lettere Extemporalstil paa Skolen. I det sidste Halvaar gaves jævnlig Opgaver til mundtligt Foredrag, især fortællende Gæmmer og Skildringer, undertiden Noget af raisonerende Indhold. Efter Dr. Thortsens Lærebog gjennemgik Læreren den danske Litteraturhistorie fra de ældste Tider til Frederik den Femte incl.; hyppig forelæstes Prover af de omhandlede Forfattere. I Slutningen af Aaret meddeltes ogsaa en Deel æsthetiske og rhetoriske Betragtninger, især efter Thues Læsebog i Moderensmaalet, hvilket Foredrags Indhold da for det Meste blev recapituleret strax efter af en af Disciplene.

Endsk.

I Kl. I den første Maaned anvendtes alle Timerne udelukkende til Oplæsning, for at vænne Disciplene til en rigtig Udtale. Derefter kom Oversættelsen til, og efter et Par Maaneders Forløb begyndtes paa Verberne i den tydske Grammatik, saasnart de vare lærte i den danske. I første Halvaar læstes i Hjorts større tydske Grammatik 1ste Con-

jugation med de dertil hørende uregelmæssige Verber; i sidste Verberne af 2den Conjugation, Reglerne om ægte og nægte sammensatte Verber (med Undtagelse af dem, der ere sammensatte med *durch*, *über*, *um* og *unter*) og om Brugen af „haben“ og „sein“. Det Hele er indøvet ved Wolles Materialier. I Kungs mindre tydske Læsebog er læst forfra til S. 129. Endeel af de lettere Stykker ere af Disciplene blevne retroverterede. — II Kl. I Hjorts større Grammatik have Disciplene repeteret det i forrige Aar Læste (1ste Conjugation og de dertil hørende uregelmæssige Verber) samt læst den øvrige Deel af Formlæren med Undtagelse af Kjonslæren og Partiklerne, hvilke Uffnit derimod til næste Aar med Lethed ogsaa ville kunne blive medtagne i denne Klasse. Det Læste er indøvet ved Wolles Materialier, og Gangen i disse er i Almindelighed fulgt; kun er Stykket om Pronomina taget efter det om Adjectivernes Deklination, da denne Orden syntes mere naturlig. I Kungs mindre tydske Læsebog er læst fra Side 12—18, 34—62, 152—169, 191—220 foruden nogle Stykker, der extemporalt ere oversatte. — III Kl. I det første Halvaar læstes forfra i Hjorts Grammatik indtil de sammensatte Verber; i Skoleaarets sidste Semester er hele Formlæren fuldendt. I Læsningen af Grammatiken er altid Grammatikens Orden bleven fulgt; det Læste er indøvet ved Benyttelse af Wolles Materialier. I „Jürs's og Kungs Læsebog for Mellemklasserne“ er læst S. 1—77. Skriftlige Øvelser ere undertiden anstillede, men langtfra saa ofte som det vilde have været ønskeligt, dersom Tiden havde tilladt det. Derimod ere mundtlige extemporale Øvelser stadig anstillede i det sidste Semester, idet omtrent det sidste Kvarteer af hver Grammatiktime er anvendt til Oversættelse fra Dansk til Tydsk af de lettere Uffnit af Jürs's og Kungs Materialier. — IV Kl. I det første Halvaar fuldendtes og repeteredes hele Formlæren

efter Hjorts Grammatik, saavel som hele Wolles Materialier. I det andet Halvaar anvendtes, indtil Repetitionen begyndte, de to Timer ugentlig til Læsebogen; i den 3die Time læstes i Syntaxen Afsnittene: § 545—62; 594—613; 617—69; 687—702. Senere repeteredes det i hele Måret Læste. I Hjorts Læsebog er læst S. 164—73 og 183—234. Extemporale Dvælseser ere anstillede i det sidste Halvaar paa samme Måade som i III Kl., men efter Bresemanns Stiilovelseser. Ogsaa ovedes Disciplene stadig i extemporal Oversættelse fra Tydsk til Dansk, idet de paa egen Haand i Timerne gjenemgik en Deel af det foresatte Pensum. Skriftlige extemporale Dvælseser ere nogle Gange anstillede. — V Kl. I Hjorts Læsebog (2den Udg.) er læst statarisk S. 412—435; 443—456 og 536—544. Extemporalt er læst i samme Bog S. 1—64. I Grammatiken er hele Formulæren lært og repeteret, og af Syntaxen (Hjorts 4de Udg.) §§ 545—551; 594—669; 687—727; 770—790; 832—836. Disse Regler ere indøvede ved mundtlig Oversættelse af tilsvarende Stykker i Bresemanns Stiilovelseser S. 34—35; 61—73; desuden læstes saamtidigt med Formulæren alle de dertil hørende Stykker i Bresemanns Bog blot extemporalt, da Disciplene fordetmeste allerede tidligere havde læst dem; paa en af de to nævnte Måder er saaledes læst Alt fra S. 1—87. Af og til er i sidste Halvaar en mundtlig Stile-Lectie bagefter nedskreven af Disciplene. I Læsebogen er Lectien aldrig bleven gjenemgaaet. — VI Kl. Schillers Wilhelm Tell og Goethes Egmont ere læste, deels lectievis, deels extemporalt; desuden er læst extemporalt i Hjorts Læsebog S. 17—58 og 412—435. Hele Syntaxen er læst og repeteret; ogsaa af Formulæren ere flere Stykker repeterede. Af Molbechs danske Læsebog er oversat paa Tydsk deels skriftligt, deels mundtligt, som Lectie eller extemporalt, S. 61—124.

Frans.

II Kl. De to første Maaneder anvendtes alene til Øvelse i Udtale, Dplæsning, Stavning af de forekommende Ord, saavel som undertiden Udenadslæren af enkelte Smaastykker, for at øve Disciplene i flydende og correct Udtale. Fra November begyndtes med Oversættelse, og der læstes indtil Halvaars = Examen i Borrings Manuel des enfants forfra indtil S. 33; ideo læstes S. 6—10. Af det bag i Bogen værende Glose = Forraad lærtes omtrent 10 Gloser til hver Time. I det andet Halvaar*) anvendtes de 4 Timer til Grammatiken i Forbindelse med Materialierne, de 3 til Læsebogen; i Abrahams's Grammatik er læst: Artiklerne, Hjælpeverberne, de regelmæssige Conjugationer, de passive, pronominale og neutrale Verber, de personlige, possessive og demonstrative Pronomina, samt det Meste af Fleertals- og Feminin = Dannelsen; det Hele indøvedes ved de tilsvarende Stykker af Ingerslevs Materialier. I Læsebogen læstes fra S. 33 til 62. III Kl. De to første Maaneder anvendtes alene til Øvelse i correct Dplæsning, Oversættelse, Retrovertering, samt til at indsamle Gloseforraad. Senere deelttes Tiden (6 T.) lige mellem Grammatik og Læsebogen. I Grammatiken (Abrahams's Gr.) er læst hele Formlæren indtil de uregelmæssige Verba af tredje Conjugation (Abrah. 4de Conj.) incl., indøvet ved det Tilsvarende i Ingerslevs Materialier. Læsebogen, Borrings Manuel des enfants, er læst til Ende (efter den ældre Udgave; i den nyeste Udgave indtil S. 147), dog med Forbigaaelse af et Par Stykker, som ikke vare optagne i begge Udgaverne. Extemporale Øvelser ere i denne Klasse i det sidste Halvaar jevnlig anstillede ved at lade Disciplene selv oversætte en Deel af de i Læsebogen foresatte Penssa. IV Kl. To Timer ugent-

*) I hvilket Frans i denne Kl. fik 7 Timer ugentligen.

lig ere hele Aaret igjennem anvendte til Grammatiken, to til Læsebogen. I Abrahams's Grammatik er læst hele Formlaren, som indovedes ved Ingerslevs Materialier. I Borrings Læsebog for Mellemklasserne er læst S. 109—116, 128—178. Extemporale Øvelser ere i denne Klasse anstillede i det sidste Halvaar saaledes, at det sidste Kvarteer af hver Time er anvendt til disse Øvelser. Til at oversætte fra Fransk til Dansk anvendtes Bjerrings Sauling af lette franske Læsestykker; fra Dansk til Fransk „Lassens Opgaaver“, saaledes, at der i Reglen valgetes Stykker, som i Indhold refererede sig til de saamtidig læste Pensja i Grammatiken. V Kl. I det første Halvaar anvendtes 1 T. ugentlig til Læsebogen, i de to øvrige læstes og indovedes ved Hjælp af Materialierne de uregelmæssige Verber af 4de (Abrahams's 3die) Conjugation, hvilke ikke vare af Disciplene bleve læste i det foregaaende Aar, hverpaa hele Formlaren samt Materialierne repeteredes. Derpaa anvendtes i 2det Halvaar i nogen Tid alle Timerne til Læsebogen, saaledes at Disciplene selv forberedte sig paa Lectien; af Læsebogen er i hele Aaret læst S. 132—201 (med Forbigaaelse af et Par Stykker). Herefter anvendtes alle Timerne til Læsning af 1ste Afsnit af Syntaxen i Abrahams's Grammatik i Forbindelse med mundtlig Oversættelse af et efter denne Veg indrettet Udvalg af Borrings Stiiløvelser, samt til nogen Repetition af det i Læsebogen læste. Extemporale Øvelser ere anstillede i den i de fleste Timer tiloversblevne Rest (de samme Bøger ere indtil Videre brugte hertil som i IV Kl.). VI Kl. Af de to ugentlige Timer er i den ene bleven læst i Borrings poetiske Læsebog S. 77—126 og 139—145 (Lectien blev ikke gjenmemgaaet); i den sidste Halvdeel af hver Time blev oversat extemporalt i Borrings prosaiske Læsebog. I den anden Time oversattes mundtlig de ulige Numere (dog ikke alle Exemplerne) af Borrings Stiiløvelser, i Forbindelse

med Læsning af de til samme hørende syntaktiske Regler, som findes i Bogen; naar der blev Tid tilovers, oversattes extemporalt af de sammenhængende Stykker i Bogen.

Latin.

III Kl. I det 1ste Halvaar repeteredes hele Formlæren, saaledes at kun Alt, hvad der angik de Græske Former, samt enkelte Anmærkninger bleve forbigaaede: af Orddannelselæren medtoges en Deel af det Vigtigste. Til Indøvelse af Formlæren bragtes et Udvalg af Exempler i Grotefends Læsebog; derefter læstes udvalgte Fabler af Phædrus (af 1ste, 4de og 5te Bog). I 2det Halvaar læstes J. Cæsar Bell. Gall. lib. I, dog med Forbigaaelse af alle Taler og enkelte vanskeligere Steder. Af Syntaxen bibragtes deels Disciplene adskillige af de vigtigste Hovedsætninger under Læsningen (navnligen esterviistes noiagtigen de forskjellige Urter af Bifætninger, for at gjøre Disciplene fortrolige med den Form, som disse antage i det Latinske Sprog); deels læstes i Madvigs Grammatik, og indøvedes ved mundtlig Oversættelse af de fleste derhenhørende Exempler i Troiels Samling, Læren om Subject og Prædicat, Nominativ, Accusativ og Dativ (Cap. 1—3); de fleste Anmærkninger bleve forbigaaede.

IV Kl. I det 1ste Halvaar læstes i 4 ugentlige Timer J. Cæsar Bell. Gall. lib. IV og de 21 første Kapitler af lib. V statarisk; ved Analysen indøvedes Grammatiken, navnlig, saa ofte Texten tilbød Anledning, det samtidig af Syntaxen læste; enkelte Gange retroverteredes. I det sidste Halvaar læstes i 2 Timer ugentlig af Ovids Metamorphoses efter Feldbauschs Chrestomathie Nr. XXIV og XXV B. 1—236 (ialt henved 340 Vers) statarisk. Hexametret indøvedes præcist; undertiden foretoges skriftlige Scansionsøvelser. I 2 andre Timer fortsattes Cæsar Bell. Gall. lib. V (indtil Enden) extemporalt (til hver Time havde en Repetitionslectie i Formlæren); derpaa repeteredes lectievis deraf Cap. 22—43

med egen Forberedelse. I 3 ugentlige Timer læstes og repeteredes i første Halvaar af Grammatikens Syntax et Udvalg af 1ste Afsnit Cap. 7 til 2det Afsnit Cap. 7; i det sidste Halvaar læstes 2det Afsnit Cap. 7 og 8 (i Udvalg), derefter repeteredes 1ste og 2det Afsnit; 2 Gange om Ugen skreves en Stil hjemme (efter Jengerslevs Materialier); til Stilene blev, før de skreves, meddeelt Disciplene enkelte Oplysninger, hvor det syntes fornødent. Naar Stilene, efterat være rettede af Læreren hjemme, vare gjenemgaaede i Timen og Feilene efterviste og oplyste, oversattes Stilen mundtlig af et Par Disciple. Resten af Timen anvendtes til mundtlige extemporale Stiløvelser (efter Jengerslevs Materialier). V Kl. I 1ste Halvaar blev i 3 ugentlige Timer Ciceros philippiske Taler I og II, c. 1—28 læste statarisk og repeterede, med hyppig Henviisning til Bojesens Romerske Antiquiteter; saamtidig hermed læstes i 1 Time ugentlig extemporalt Cæsar Bell. Gall. lib. VII c. 1—67. I 2det Halvaar læstes den 2den philippiske Tale til Ende og extemporalt Cæsars 7de Bog. Derefter læstes i 2, siden 3 ugentlige Timer Cicero pro Dejotaro extemporalt (i disse Timer repeteredes Noget af Formlæren), siden igjen lectivvis med egen Forberedelse. I 2 ugentlige Timer læstes Ovids Metamorphoses efter Feldbauschs Chrestomathie, Nr. XXV, XXVI, XXVII, XXVIII og XXIX (omtrent 700 B.). Dernæst repeteredes det Hele af Cicero og Ovid i 5 ugentlige Timer. I Madvigs Grammatik læstes i 3, siden 2 ugentlige Timer Orddannelselæren, af Syntaxen 2det Afsnit Cap. 1—8, hvorefter det Hele repeteredes. Hver Uge skreves 2 Stile hjemme, hvortil i Reglen ingen Oplysninger gaves; enkelte Gange i den senere Tid skreves den ene paa Skolen. Efterat Rettelserne vare gjenemgaaede, anvendtes Resten af Timen til mundtlige extemporale Øvelser. VI Kl. Statarisk er læst og repeteret: Cicero Dispp. Tusce. lib. I; Virgil.

Aeneid. I, III, V; Ciceros Tale pro Milone; Horats Od. lib. IV; Livius hist. lib. XXIII. Paa Tiden af Cicero forberedte Disciplene sig selv; Livius blev kun flygtigt gjenne-
 gaet for dem af Læreren, det Dvrige omhyggeligt. Mere
 curseriff læstes Ciceros Cato Maior, ogsaa uden at gjen-
 nemgaaes. Extemporal læstes i 1 Time egentlig Curtius
 lib. III. og Ciceros Breve Nr. XXIV—XLIV i Blochs Sam-
 ling. Hver Uge ere to latinske Stille skrevne hjemme af
 Disciplene, en Deel af hver Stilletime paa Skolen er an-
 vendt til extemporal Stil, især mundtlig; paa en af disse
 to Maader er Alt blevet oversat i Genrichsens Materialier
 1ste Samling S. 1—125. En tredje Time, som i Begyndelsen
 anvendtes til mundtlig Stil, brugtes senere til Latinsk Gram-
 matik, hvoraf læstes „Tillægene“ samt Prosdien. I sidste
 Halvaar benyttedes denne Time til Romerske Antiquiteter,
 hvoraf der er læst i Bojesens Lærebog S. 1—101. Af og
 til er skrevet en Versien.

Græsk.

IV Kl. Af Bergs Græske Læsebog 2det Cursus er i
 første Halvaar læst og repeteret fra Begyndelsen til Side 33
 (dog ikke alle de Græske og Danske Exempler); ved Siden
 heraf læstes i Grammatiken de i Læsebogen forekommende
 uregelmæssige Verber. I andet Halvaar læstes fra S. 33
 —52 og samtidig hermed repeteredes Formlæren. V Kl.
 I de første 2 til 3 Maaneder anvendtes alle de 5 egentlige
 Timer paa Homers Odyssee og paa at lære Bemærkningerne
 om den episke Dialect i Langes Grammatik; fra Verba paa
pu incl. til Slutningen af Formlæren toges Alt med, und-
 tagen Fortegnelsen over de uregelmæssige Verber og Læren
 om den Joniske og Doriske Dialect. Senere læstes i 3 Timer
 egentlig Odysseen, hvoraf der er læst 3die og 4de Sang,
 og Xenophons Anabasis 2den Bog; under Læsningen af

denne henvisles i Begyndelsen Disciplene idelig til Madvigs Syntax, senere meddelees blot mundtligt enkelte syntaktiske Bemærkninger. Det i første Halvaar Læste repeteredes til Halvaars=Examen, og siden repeteredes alt det Læste i Slutningen af Skoleaaret. Førend denne sidste Repetition begyndte, gjordes Disciplene bekendte med den Joniske Dialekt ved Grammatiken og ved Læsningen af Herodots 8de Bog, Kap. 70—80; en Deel af de følgende Kapitler læstes derpaa, naar der kunde vindes Tid fra Repetitionen, paa en Maade extemporalt, idet Læreren først oversatte et Kapitel ad Gangen, og Disciplene derefter skifteviis gjengave det; ved denne Læsning gjordes de især opmærksomme paa de Joniske Former. Herodot repeteredes ei og opgives heller ikke til Examen. VI Kl. Statavist er læst samt til Examen repeteret og opgivet: Homer Iliad. 2den og 3die Bog, Herodot 8de Bog, Platons Apologie. Curserist er læst Homer Odys. 5te, 6te, 9de og 10de Bog, Xenophons Sokratiske Mærkværdigheder 1ste Bog. Af Madvigs Syntax er læst, og indøvet ved mundtlig Oversættelse af et Udvalg af Bergs Opgaver, 1ste Afsnit Kap. 1—5; men derhos er under Læsningen især af Plato et ikke ubetydeligt Antal af Regler eller hele Paragrapher af Syntaxens øvrige Dele blevne efterviste og af Disciplene lærte.

Hebraisk.

VI. Kl. *) Overste Partie har læst Genesis fra Kap. 30 indtil Enden, derpaa i det sidste Semester repeteret hele Genesis og ligeledes hele Lindbergs Grammatik. Nederste Partie har læst Lindbergs Grammatik indtil Syntaxis og af Genesis Kap. 1—3.

*) Af Klasse 5, tilfældt 3, Disciple have kun 2 taget Deel i denne Underviisning, saa at hvert „Partie“ har bestaaet af 1 Discipel.

Religion.

I Kl. Stofholm's og Dangaard's Bibelhistorie: det gamle Testamente, S. 1—96. Bibellæsning: Marci Evangelium. Desuden have Disciplene lært de 10 Bud i Luthers lille Katechismus og flere udvalgte Fests-Psalmer af Fengers Samling. II Kl. Valles Lærebog, Kap. 1—3. Stofholm's og Dangaard's Bibelhistorie: det nye Testamente, S. 97—175. Bibellæsning: Lucas's Evangelium. I Luthers Katechismus have Disciplene lært de tre Troesartikler og flere udvalgte Festspsalmer af Fengers Samling. III Kl. Valles Lærebog: 4de, 5te og 7de Kap. Kalkars Bibelhistorie: S. 1—70 (o: til Lovgivningen). Bibellæsning *): Lidelseshistorien efter Psalmebogen. I Luthers Katechismus: Hadervor og Sacramenterne. IV Kl. Valles Lærebog: 6te og 8de Kap. Kalkars Bibelhistorie: S. 87—187 (o: fra Folkets Trafald til Rigets Deling). Bibellæsning: Parablerne i Matthæi og Lucas's Evangelier. Luthers Katechismus er her repeteret. V Kl. Fogtmanns Lærebog: § 1—59 (o: til Pligtlæren). Kalkars Bibelhistorie: S. 187—297 (o: fra Rigets Deling til Jdmærerne). Bibellæsning: Apostlernes Gjerninger. VI Kl. Fogtmanns Lærebog: § 59—122 (o: fra Pligtlæren til 3die Kapitels 3die Afsnit, om Tro, Omvendelse og Helliggjørelse). Kalkars Bibelhistorie: Det nye Testaments Historie (o: S. 311—430). I det Nye Testamente er exegetisk gennemgaaet og læst i Grundsproget hele Johannes's Evangelium.

Historie.

I Kl. Jagerslevs fragmentariske Historie ferfra indtil Middelalderen. II Kl. Same Lærebog fra Middelalderen

*) Da det i III og IV Kl. ikke er muligt at vinde Mere end 2 ugentlige Timer til Religionsundervisningen, maa Bibellæsningen i disse to Klasser indskrænkes til det her angivne Omfang.

indtil Enden. III Kl. Danmarks Historie efter Allens Lærebog, indtil 1766 (med Forbigaaelse af Meget, især hvad de indre Forhold angaaer). IV Kl. Hele Danmarks Historie efter Allen, paa samme Maade, som i III Kl. V Kl. Den gamle Historie efter Estrups Lærebog. VI Kl. Slutningen af den Romerske Historie (fra Aar 285 e. Chr.), Middeltalderens og den nyere Historie indtil omtrent Midten af det syttende Aarhundrede, efter Estrups Lærebog.

Geographic.

I Kl. Ingerslevs mindre Geographic, med Forbigaaelse af Alt med mindre Stil. II Kl. Samme Lærebog, saaledes at Alt læstes med. III Kl. I Ingerslevs større Geographic: Norge, Sverrig, Rusland, Polen, Preussen, Tydskland, Keiserdommet Osterreich og Danmark; desuden Indledningen efter den mindre Lærebog. I denne og den paafolgende Klasse forbigaaes i den større Lærebog Alt med den mindre Stil. IV Kl. Frankrig, Spanien, Portugal, Schweiz, Italien, Tyrkiet, Grækenland, Asien indtil China. V Kl. Spanien, Portugal, Schweiz, Italien, Tyrkiet, Grækenland, Asien og Afrika indtil Sahara (efter Ingerslevs større Geographic, men med Forbigaaelse af Udskilligt); i den gamle Geographic er læst forfra indtil Macedonien efter Rønisfeldts Lærebog. VI Kl. Efter Ingerslevs større Geographic (i Reglen læstes Alt med): Asien, Afrika, Amerika, Australien; desuden den gamle Geographic efter Rønisfeldt.

Mathematisk.

A. Practisk Regning.

I Kl. Af Klasseus Disciple regner Een Multiplication med benævnte Tal, de Dvrigge Regula de Tri i Brok efter Schneekloths Regnebog. II Kl. Klasseus Disciple have ind-

ovet Sammensat Regula de Tri, Rentes-, Procent-, Rabat- og Selskabs-Regning; tre Disciple have tillige indøvet indenlandsk Berekregning (Ursins Regnebog). III Kl. Tvende Disciple have regnet Regula de Tri i Prof; de Dvrigte have regnet Procent-, Rabat-, Thara-, Byttens- og Selskabs-Regning, Fyre tillige udenlandsk Berekregning (Ursins Regnebog). Med alle tre Klæsser er der jævnligt anstillet Dvelfer i Hovedregning.

B. Arithmetik.

III Kl. Steens Elementer, Art. 1—37. IV Kl. Samme Bog heelt. V Kl. Fallesens Mathematik, Art. 1—47. VI Kl. Hele Fallesens Mathematik, med Forbigaaelse af Udskilligt.

C. Geometrie.

Af Oppermanns Geometrie er læst i IV Kl. Art. 1—169; i V Kl. Art. 169—249 og 257—329; i VI Kl. Art. 339—379, 413—450, 469—480 og 486—507.

Naturlære.

VI Kl. Ligevægtslæren efter Ørstedes Naturlærens mekaniske Deel.

Naturhistorie.

I Kl. Naturhistorisk Læsebog af Strøm, 1ste og 2det Hefte, med Forbigaaelse af Udskilligt. II Kl. Insektene, efter Bramsens og Drejers Zoologie og Botanik; tillige er benyttet Strøms 2det Hefte. III Kl. Krybdyr og Fiske, og repeteret forfra, efter Bramsen og Drejer; desuden er benyttet Strøms 3die Hefte. IV Kl. Leddyrene. Botanisk Terminologie, Linnées System og Grundtrækkene af det naturlige System. V Kl. Bløddyrene, botanisk Terminologie, Linnées System, Grundtrækkene af det naturlige System. VI Kl. Hele Botanikken efter Bramsen og Drejer.

Kalligraphie og Tegning.

Ved Underviisningen i Kalligraphie er i dette Skoleaar fulgt den samme Fremgangsmaade, som i de tvende sidst ferlobne. I enkelte Timer i Slutningen af Skoleaaret have Disciplene i II og III Klasse desuden været øvede i Fracturskrift efter gothiske Bogstaver. I Tegning er Fremgangsmaaden ligeledes i alt det Væsentlige den samme som den i ferrige Aars Program anførte, alene med den Undtagelse, at man har seet sig nødsaget til at udsætte Tegningen efter Staaltraadsfigurer til III Klasse.

V. Skolens Bibliothek og videnskabelige Samlinger.

A. Skolens Bibliothek

Har, efterat den i Efterretningerne for sidste Skoleaar meddeelte Fortegnelse var sluttet, modtaget følgende Tilvært (de med * betegnede Skrifter ere sendte fra den kongelige Direction for Universitetet og de lærde Skoler, de med † betegnede ere kjøbt paa Bogauktioner eller underhaanden:

1. Theologie og orientalsk Litteratur.

Bibelen, Pragtudgave med Staatsstik, ved Dr. Kalckar. 47—60 Hfte. Kjøbenhavn 1816—47.

Stier, Reden des Herrn Jesu. 4de og 5te Deel. Barmen 1816—47.

2. Græsk og Latinisk Philologie.

†Piatonis quæ supersunt opera. rec., varias lectt., scholia Procli adj. G. Stallbaum. Lips. 1821—1825. 13 vol.

*Stephani thesaurus Græcæ lingvæ. vol. V fasc. 7, og vol. VI fasc. 6.

Kost, Kleinere's Deutsch-Griech. Wörterbuch. Göttingen 1815.

†Eustathii commentarii in Hom. Iliad. et Odysseum cum ind. Devarii. Lips. 1825—1828. 4 voll.

†Sillii Italici Panicorum libri XVII ed. G. H. Lünemann. Gott. 1823. T. Livius ed. Alschefski. vol. III. Berolini 1813.

J. N. Madvigii opuscula academica altera. Hauniæ 1812.

- Arnesen:** Latinſt-Danſt Ordbog. 3die Hefte. Kjøbenhavn 1817.
- † **Kärcher:** Handzeichnungen z. Mythologie u. Archæologie d. cläſſ. Alterthums. 1—5 Hfte. Karlsruhe 1825.
- † **Samme:** Handbuch d. Wiſſenſwürdigſten aus d. Mythologie u. Archæologie. Karlsruhe 1825.
- Wecker:** Handbuch d. Römischen Alterthümer. 2ter Theil. Leipzig 1816.
- Pauly:** Real-Encyclopædie d. cläſſ. Alterthumswiſſenſchaft. 71—81 Lieferung.
- Gräſe:** Handbuch d. allg. Litteraturgeſchichte aller bekannten Völker d. Welt. 1ſte og 2det B., 3 B. 1ſte Hfte. Dresden u. Leipzig 1845.

3. Historie.

- * **Weckers** Verdenſhiſtorie, overſat af Niſſe. XIV B. Kjøbenhavn 1817.
- Thiers:** Conſulatets og Keiſerdømmets Hiſtorie. 30—52 Levering. Kjøbenhavn 1816—47.
- Kohmann:** Skildringer af den nyeste Tids Hiſtorie. I—II Deel. Odense 1817.
- * **Akthylffer** om Danmark's indre Forhold i ældre Tid, udg. af Jyens litt. ſeſſab. 2den Saml., 2det Hefte. Odense 1815.

4. Geographic, Topographic, Statistif.

- Bergſjøe:** Den danſke Stats Statiſtif, 2det Bds. 4 Hfte. Kjøbenhavn 1817.
- * **Regiſtrabs** Overſigt for 1815 over Statens Indtægter og Udgifter. Kjøbenhavn 1817.
- * **Stats-Budget** for Aaret 1817.

5. Nyeere Sprog og Litteratur.

- † **Eugène Sue:** Le Juif errant. Paris 1845. 10 tom.
- † **Eugène Sue:** Les mystères de Paris. 11 tom. Bruxelles 1813.
- Borring:** A. B. C. instructif pour apprendre aux enfants les élém. d. l. langue française. Ny foreget Udgave. Kjøbenhavn 1815. 4 Grplr. a)
- † **Victor Hugo:** Notre-Dame de Paris. 3 tom. Bruxelles 1840.
- Volltaire:** Histoire de Charles XII. Leipzig, von Gustav Braund. 4 Grplr. a)
- Florian:** Numa Pompilius. Leipzig 1839. 4 Grplr. a)
- Borring:** Franſt-Danſt og Danſt-Franſt Haand-Ordbog. 2den Deel. Kjøbenhavn 1815.

a) Diſſe Bøger ere anſkaffede til Brug ved de extemporale Prøver (S. 52).

- Kiise: Tydst Læsebog for Mellemklasserne. 4de Udg. Kjøbenhavn 1814. 4 Erpr. a)
- Campe: Robinson d. Jüngere. 38ste Aufl. Braunschweig 1817. 4 Erpr. a)
- †Anthologie aus Bürgers Gedichten. 2 Theile. Hildburghausen 1811.
- Fridrikson: Islandsk Læsebog med Ordregister og Formlære. Kjøbenhavn 1816.
- Kahbek og Nyerup: Den danske Digtekunsts Middeltalder fra Arrebo til Tullin. Kjøbenhavn 1805.
- Samme: Udsigt over den danske Digtekunst under Frederik den Femte. Kjøbenhavn 1819.
- †J. C. Tode: Nye Sundheds Tidende for Aarene 1782 og 1783.
- †Sorterup: Nye Heltesange om Frederik den Fjerdes lykkelige Seier-vindinger. 1715.
- Werslew: Forfatter-Lexicon, 2det Bind 4de Hefte. Kjøbenhavn 1817.

6. Philosophie, Lovkyndighed, Pædagogik, Methodik og Underviisningsvæsen.

- Sergang: Pædagogiske Real-Encyclopædie. 2det Bind 16—18 Hfte. Grimma 1816.
- Wolderup-Rosenvinge: Supplement til Samling af Lovbud og Collegialtr. ve f. Geistligheden. Kjøbenhavn 1816.

7. Mathematik, Naturvidenskab.

- Meier Girsch: Saml. v. Beisp. Form. u. Aufg. a. b. Buchstabenrechnung u. Algebra. 7de Udg. Berlin 1816.
- N. Steen: Ben Mathematik (det elementære Cursus). Kbhavn. 1817.
- Liebig: Chemiske Breve. Kjøbenhavn 1816.
- Alex. v. Humboldt: Kosmos, Udkast til en fysisk Verdensbeskrivelse, overf. af Schumacher. 1 Bind 1—5 Hfte. Kjøbenhavn 1817.
- Fresenius: Beskrivelse i den kvalitative kemiske Analyse. Christiania 1816.
- Krøyer: Danmarks Histe. Kjøbenhavn 1816. 2det Bds. 5te Hfte. og 3die Bds. 1ste Hfte.

8. Tidskrifter, Efterretninger om lærde Selskaber, videnskabelige Indretninger, Examina, Forelæsninger o. M.

- Neue Jahrbücher f. Philologie u. Pædagogik, v. Jahn u. Seebode. 46 Bd. 1 H.—49 Bd. 2 H. og Suppl. 12 Bd. og 13 Bd. 1 H.
- Berliner litterarische Zeitung. Berlin 1816. Nr. 42—103.

a) Disse Bøger ere anskaffede til Brug ved de ex-temporale Prøver (S. 52).

- Leipziger Repertorium d. deutschen u. ausländischen Pitteratur v. Gersdorf. Leipzig 1817. 5ten Jahrg. 1—19 Hft.
- Mühlmann u. Jenicke: Repertorium d. class. Philologie. Leipzig 1816. 2det Bindt 1—2 Hfte.
- For Litteratur og Kritik. Et Hjerdingaarskrift red. af L. Selweg. Kjøbenhavn 1816—17. 4de Bindt 3—4 Hfte., 5te Bindt 1 Hfte.
- *Molbedy: Nyt historisk Tidsskrift. Kjøbenhavn 1816. 1 Bds. 1 Hfte.
- *Dr. Thorup: Historiske Efterretninger om Ribe Cathedralskole, udg. af Adj. E. Thorup. Ribe 1816. 1 D. 1 Hfte.
- *Oversigt over det kgl. danske Videnskabernes Selskabs Skrifter, af H. C. Ørsted. Nr. 1—6. Kjøbenhavn 1816.
- *Selmer: Kjøbenhavns Universitets Aarbog for 1815.
- *Charakterlister over Examen artium 1816.
- *Samme over Examen philol. 1816.
- *Forelæsninger ved Kjøbenhavns Universitet for 1816—17.
- *Index lectionum for 1816—17.

9. Disputatser.

- *G. H. Winther: Quibus artibus et conatibus ludi reales, qui vocantur, in Germania apud Protestantas ad init. hujus seculi instituti sint. Magister-Disputat. Magister-Disputat.

10. Programmer og andre Veiligheds skrifter.

- *J. P. Mynster: De illo fratre, cujus Paulus 2 Cor. VIII, 18 mentionem facit. Progr. v. Bispevielse.
- *J. T. Sibbern: Om den christelige Ytringsfrihed i kirkelig Henseende. Progr. fra Universitetet til Kongens Fødselsdag 1816.
- *A. W. Stein: De neuromate quodam nervi ischiadici disputatio. Progr. ved Rectorstiftet 1816.
- *C. J. Wegener: Om Anders Sørensen Wedel. Progr. fra Sorø til Kongens Fødselsdag 1816.
- *Bidrag til Odense Cathedralskoles Historie, 1 Hfte. Progr. ved den nye Skolebygning's Indvielse, af Prof. Mag. Genrichsen. Odense 1816.
-
- *Metropolitanskolen: Udkast til en Underviisningsplan for de udvidede lærde Skoler. Af Prof. B. Borgen.
- *Borgerdybskolen paa Christianshavn: Bemærkninger om Religionsunderviisningen af Cand. theol. L. Gude.
- *Det v. Westenske Institut: Skoleefterretninger af Bohr.
- *Sorø Skole: Locorum philolog. fasc. primus ser. *Bojesen*.

- *Frederiksborg Skole: Demosthenes's Kamp med Philip, af Stud. phil. E. Flemmer.
- *Koeskilde Skole: Bidrag til Koeskildes Domscoles Historie, af Etatsraad Dr. Bloch.
- *Slagelse Skole: Anmærkninger til Horats's 3die og 4de Brev, af Mag. Elberling.
- *Vordingborg Skole: Skoleefterretninger, af Dr. Lange.
- *København Skole: Om den provisoriske Underviisningsplan af Rect. Whitte, og om Underviisningen i Dansk og Tydsk af Overlærer Lefolii.
- *Nykjøbing Skole: Om det oldnordiske Sprog som Underviisningsgjenstand i vore lærde Skoler, af Mag. Lund.
- *Odense Skole: Om det Gottorppe Haandskrift af Lucretis, af Prof. Mag. Henriksen.
- *Kolding Skole: Epist. crit. Mag. *Ingerslevii* ad virum doct. *Alscheski*. Part. II.
- *Ribe Skole: Om Reformen i vort lærde Skolevæsen, af Rector Bendtsen.
- *Sorsens Skole: Efterretninger om J. B. Winsløvs Overgang til den catholiske Kirke, af Adj. Bendz.
- *Aarhus Skole: Om den Rutherfordste Methode i Sprogunderviisning, af Rector S. S. Bladje.
- *Realskolen i Aarhus: Skoleefterretninger, af Rector Nielsen.
- *Randers Skole: Bemærkninger til nogle Steder i Horats's Dder, af Dr. Thortsen.
- *Viborg Skole: Om Opgaver til Udarbeidelse i Modersmaalet, af Adj. Wolle.
- *Aalborg Skole: Udsigt over den græske Kunsts Historie, af Mag. Tregder.
- *Bessastad Skole: Leidarisir til ad hekkja stjörnur, af B. Gunnlaugsfyni.
- *Saderslev Skole: Ueber d. angebl. Unterschied d. Partikeln *αὐ* und *ἄν*, von Conrector Voldquardsen.
- *Glensborg Skole: Comm. de scollis fasc. pr. ser. *Koester*.
- *Luzum Skole: Einige Bedenken über die Maturitätsprüfungen, v. Conrector Dr. Schreiter.
- *Slesvig Skole: Andeutungen über locale Anschauungen in der Sprache, v. Rector Jungclausen.
- *Tschoe Skole: De adornata Oedipodis Colonei scena, von Conrector Kolster.
- *Blückstadt Skole: Die begriffliche Entwicklung der Redetheile, von Rector Horn.

- ***Altona Gymnasium:** Ueber d. ursprüngl. Gebrauch d. griech. Präpositionen, v. Dr. Eggers.
- ***Ploen Skole:** Ueber d. Ungewißheit d. Geschichte d. heidnischen Dänemarks, v. Subrector Sørensen.
- ***Kiel Skole:** Høfsteinische Geschie. I. Asphalt in Granit. Eine Abhandl. v. Dr. Meyn.

B. Disciplenes Moerskabsbibliothek

har faaet følgende Tilvæxt:

Historiske Skrifter m. m.

- Kohmann:** Eftirdringer af den nyeste Tids Historie. Odense 1847.
- Strøm:** Betegnende Træk af Dyrenes Liv. Kjøbenhavn 1846.

Digte og Skuespil.

- † **Søedt:** Lyriske Studier. Kjøbenhavn 1844.
- † **Sølst:** Gioachino. Kjøbenhavn 1844.
- † **Paludan-Müller:** Dryadens Bryllup. Kjøbenhavn 1844.
- † **Serj:** Kong René's Datter. Lyrisk Drama. Kjøbenhavn 1845.
- Oehlenschläger:** Nordens Guder. Kjøbenhavn 1845.
- Samme:** Maduin. Kjøbenhavn 1845.
- † **Ude og hjemme** (Theatrets Repertoire). 1845.
- † **Oehlenschläger:** Garrick i Frankrig.
- † **Samme:** Landet sundet og forsvundet. 1846.
- † **Samme:** Gjenfærdet paa Herlufsholm. 1845.
- † **Carl Bagger:** Diebliffets Børn. 1846.

Romaner, Fortællinger, Eventyr.

- † **Leewalds Europa.** 8 Hfr. m. Lithogr. 1845—46.
- † **Dræpler-Manfred:** Vignetten. 2 Bind. 1845.
- † **Gerson:** Noveller.
- † **S. T.:** To Noveller.
- † **N. de Musset:** Et sjældent Egtekab.
- † **G. Graae:** Sex Noveller.
- † **Mellin:** Den svenske Corvet.
- † **Seiberg:** De to Eidsaldere.
- † **James:** Gensdarmen.
- † **S. Bremer:** 3 Dalarne.
- † **Seller:** Eine Steppenreise.

Lidkrifter.

Monrath: Nordisk Penning-Magazin for 1841-46 og 1847 Nr. 1-20.

Berson og Kaalund: Maanedsskrift for Børn. Kjøbenhavn 1846. 12te Hefte.

†Niise: Archiv for Historie og Geographic for 1845.

†Illustrirter Kalender für 1846.

C. Apparater til Underviisningen i Naturlære.

Førenden endeel mindre Gjenstande, saasom Glas, Kopper, Retorter o. M., har Skolen efterhaanden erhholdt fra Instrumentmager Cand. polyt. J. Tissen i Kjøbenhavn nedenstaaende Gjenstande (endeel flere ere bestilte og ventes tildeels i Løbet af dette Aar modtagne):

En Polygon til Læren om Tynqdepunctet, med Løb.

Et Sæt Tridser med 1, 2 og 3 Løb samt Stativ.

En Skraaplan med Apparat.

En Skrue uden Ende med Rinde.

Haldats Vaser.

En hydrostatisk Vægt.

Vægtflodder.

En Flydevægt.

En Cylinder.

Et Tantalus-Bæger.

Et Apparat til Vandets Udstrømning.

En Archimedes's Vandskruue.

Convergerende Flader.

En Glasfloffe med Hane.

Et Barometerør med Hane.

En Sugetrykpumpe.

En Atwoods Faldmaskine.

En Centrifugalmaskine.

En Seebecks Skive.

Et Mariottes Støddapparat.

- Mustela vulgaris* Bruden.
Sciurus vulgaris L. almindeligt Egern.
Mus sylvaticus L. Skovmusen.
 — *minutus* L. Havremusen.
Hypodæus amphibius. Illig. Vandrotte.
 — *agrestis*. Melch. Markmus.
 — *glareolus* — Rodmusen.
Ornithorynchus paradoxus Ræbdyret.

Fugle.

- Falco palamarius* L. (mas) Duehøg.
 — — (sem.)
Buteo vulgaris. Cuv. Muusvaage.
Strix flammea Elerugle.
Otus brachyotus lille Hornugle.
Lanius Excubitor L. (mas) Torustfæde.
 — *Collurio* L. (mas) do. rødhovedet.
 — *grisola* L. graa Bluesnapper.
Turdus Merula L. (mas) sort Drosffel.
 — *visivorus* L. dobbelt Kramsfugl.
 — *pilaris* L. Snarre-Drosffel.
 — *musicus* L. Sang-Drosffel.
 — *iliacus* L. Vin-Drosffel.
Sylvia rubecula Lath. (mas) Rødkjælf.
 — *suecica* L. Blaa-kjælf.
 — *Phoenicurus* Lath. (mas) Bladstjert.
 — *atricapilla* Lath. (mas) Havsfaade.
 — *hortensis* Bechst. Græs-smutte.
 — *cinerea* Lath. graa Græs-smutte.
 — *sibilatrix*. Bechst. (mas) grøn Lovsanger.
 — *trochilus* Lath. Lovsanger.
Accentor modularis. Cuv. Graa-rist.
Motacilla alba L. hvid Havrevinge.
Anthus arboreus Bechst. (mas) Trækerke.
 — *pratensis* Bechst. Engkerke.
Hirundo urbica L. Huisvale.
 — *rustica* L. (mas) Forstuevale.

- Alauda arvensis* L. (mas) Marklærke.
Parus major L. Musvit=Meise.
 — *palustris* L. Sumpe=Meise.
 — *coeruleus* L. Blaa=Meise.
 — *caudatus* L. Hale=Meise.
Emberiza citrinella L. (mas) Gullspurv.
 — *miliaria* L. (mas) Kornlærke.
Fringilla domestica L. (fem.) Spurv.
 — *montana* L. Skovspurv.
 — *coelebs* L. (mas) Bogfinke.
 — *montifringilla* L. (mas) Dværer=Finke.
 — *carduelis* L. (mas) Stillsids.
 — *cannabina* L. (mas) Frist.
Loxia chloris L. (mas) Svøusku.
 — *Coccothraustes* L. Kirsebærflugl.
Corvus Monedula L. Alse.
 — *Pica* L. Skade.
 — *glandarius* L. Skovskade.
Certhia familiaris L. lille Træløber.
Trochilus (sp?) Gølibri.
Picus viridis L. (fem.) Grenspætte.
 — *major* store Flagspætte.
Yunx Torquilla L. Bendehalsen.
Charadrius auratus Brokflugl.
Hæmatopus ostralegus Strandskade.
Ardea cinerea Graa=Heire.
Tringa variabilis Nylse eller Kobberjæppe.
 — *pugnax* L. (mas et fem.) Bruschane.
Rallus pratensis (mas) Engjærren.
Fulica atra Vandhønen.
Podiceps minor Lath. lille Silkeand.
Larus tridactylus trefaaet Naage.
Sterna Hirundo Hav=Terne.
Anas Clangula L. (mas) Speiland.
 — *Tadorna* (mas) Gravand.
 — *crecca* (mas) Krifand.
Mergus Merganser (fem.) Skalleflugter.

VI. Skolebeneficiere og Legater.

A. I Efterretningerne for sidste Skoleaar S. 34 er forklaret, at Stipendiefondens aarlige Indtægt, som, efterat den samme tilkommende Afgift af tvende Enge ved Varde nu er tillagt den *), i det sidste Halvaar har udgjort 94 Rbd., ventedes forøget ved et samme ligeledes tilkommende Beløb af 9 Rbd. 1 Mk. 6 Sk., som aarligen af Kirken betales til Skolen, men som hidtil er flydt i Skolens Klasse istedetfor i Stipendiefondens. Ved Indsendelsen af de originale Gavebreve**) og andre Dplysninger har jeg siden godtgjort, at hiint Beløb af 9 Rbd. 1 Mk. 6 Sk. virkelig tilkom Stipendiefonden, og efterviist, at denne havde retmæssigt Krav paa Erstatning for det Tab, som den havde lidt ved Afsvaret af hiin Indtægt saavel som af den af de ovennævnte Enge indkommende Afgift, hvilken Erstatning maatte beregnes fra Aaret 1825 ***). Ved Skrivelse af 20de April d. A. har den kongelige Direction for Universitetet og de lærde Skoler erkjendt Rigtigheden af den af mig paa Stipendiefondens Vegne nedlagte Paastand samt dennes Krav paa den omhandlede Erstatning, fra hvilken dog maatte drages det omtrentlige Beløb af de ubestemte mindre Tilskud, som Skolekassen i det nævnte Tidrum har ydet til Stipendiefondens aarlige Indtægt. Directionen har derefter bestemt, at det ovennævnte Beløb af 9 Rbd. 1 Mk. 6 Sk. i Fremtiden skal

*) See Skoleefterretninger for 1815 S. 41.

**) See Indbydelseskriftet til Høitideligheden i Anledning af den nye Skolebygningens Indvielse S. 15.

**) I dette Aar foretoges nemlig, efter forudgaaende Undersøgelser, en nøiagtig Afskillelse imellem Skolekassernes og Stipendiefondenes Indtægter. Fra dette Aar af vilde da, hvis Sagen dengang eller senere var bleven tilbørligen undersøgt, de omhandlede Indtægter være komne Stipendiefonden tilgode.

udgjøre en Deel af Stipendiefondens aarlige Indtægt, og at, som Erstatning for det omhandlede Tab, en Sum af 600 Rbd. maa afgives af Skolens Kasse for at gjøres frugtbringende til Fordeel for Stipendiefonden, hvis rentebærende Kapital derefter udgjør 1600 Rbd. Da nu Veieafgiften af de tvende Enger ved Varde for de nærmeste 5 Aar vil udgjøre 95 Rbd. 78 Sk. aarlig, bliver Stipendiefondens aarlige Indtægt i dette Tidrum 169 Rbd. 4 Sk. Ihvorel dette endim er et mindre Beløb, end det, som enhver af Landets øvrige Skoler har til sin Naadighed for at understøtte trængende Disciple, saa er det mig dog en Glæde, at jeg, efterat jeg forgjæves har forsegst ad andre Veie at forskaffe Stipendiefonden en betydeligere Tilvært, har, ved at gjøre dens Ret gjeldende, formedelt Directiøns Beredvillighed til at erkjende denne kunnet ferege dens aarlige Indtægt fra 39 Rbd., hvilket ved min Embedstiltrædelse var dens Beløb, til den ovennævnte Sum.

For den Uddeling af Stipendier, som jeg for indværende Skoleaar fandt Anledning til at foreslaae, var imidlertid den tidligere Indtægt af 94 Rbd. tilstrækkelig. Disse uddeelted saaledes, at Disciplene S. T. Schmidt og L. Sabro erholdt mellemste Stipendium (hver 35 Rbd.), P. Bang laveste Stipendium (20 Rbd.), Alt at oplægge.

Fri Underviisning erholdt følgende Disciple: 1. O. Walthers. 2. F. Kragerop. 3. A. Bryndum. 4. M. Jørgensen. 5. G. Bruun. 6. D. Grønlund. 7. M. C. W. Hertel*). 8. G. Bryndum. 9. S. Eiler. 10. A. Kralund. 11. C. Schmidt. 12. A. Hertel. 13. S. Bryndum, og, som extraordinære Gratister, S. Ph. og L. J. C. Jengerslev.

*) Brodrene Hertel havde tidligere været Disciple i Aalborg Kathedralskole.

Underviisning for nedsat Betaling erholdt: 1. C. Fredsted. 2. S. Schmidh. 3. P. Kralund *). 4. G. Jürgensen.

B. For Renterne af det Helt-Peltſke Legat for Aaret 1846, 5 Rbd. 2 Mk., hvortil endnu kom en Beholdning fra forrige Aar af 4 Mk. 7 Sk., ere af mig, efter Raadforſel med Stedets Sognepraſt, ved Begyndelsen af indeværende Skoleaar Boger blevne uddeelte til efterſtaaende Disciple for det her anførte Beløb, nemlig: L. Sabro for 3 Mk. 6 Sk.; P. Bang for 1 Rbd. 2 Mk. 3 Sk.; N. Kralund for 1 Rbd. 2 Mk. 3 Sk.; til M. Poulsen (ſom i afvigte Aar afgik til Univerſitetet) var tidligere uddeelt for 5 Mk.; derefter haveſ en Beholdning af 1 Rbd. 5 Mk. 11 Sk. Af Boger, ſom efter Beſteemmelsen vare tilbageleverede af udgaaede Disciple (ſee Skoleeſterretninger for 1845 S. 46), ere desuden et Par uddeelte til Discipel O. Walther og P. Bang.

C. Ligeſom for de to ſidſte Skoleaar har Foreningen til danſk Underviisnings Fremme i Slesvig tilſtaaet Discipelen S. T. Schmidt for indeværende Skoleaar et Stipendium af 50 Rbd., af hvilke de 10 Rbd. ere anvendte til Boger for ham, de 40 Rbd. ere indſatte i Sparekaſſen.

D. Renten af det til Skolen ſkænkede Kolding Borgers Legat, 20 Rbd., blev overeensſtemmende med de derom givne Beſteemmelſer anvendt til Jndfjob af Boger, der uddeelted ſom Præmier for Flid og Fremgang i mundtligt Foredrag ſamt i Sang. Præmierne for mundtligt Foredrag uddeelted efter en Concurſprobe, ſom afholdted d. 23de Decbrer ſ. A., og til hvilken, ifølge Opfordring af Rector efter foregaaende Conference med Lærerne i Danſk, indſtillede ſig i Alt 10 Disciple. De Opgaver, ſom ſtillede dem,

*) Denne Discipel har ſenere forladt Skolen.

vare: for en Discipel af VI Kl. en Skildring af Rebelens Tog fra Paris til Versailles i October 1789 (de fornødne Hjælpe midler vare naturligvis givne Discipelen); for tre Disciple i IV Kl. en prosaisk Fortælling efter et poetisk Stykke; for fire Disciple af III Kl. en Gjenfortælling af en (af dem læst) længere prosaisk Fortælling, saaledes at den ene fortsatte hver den anden standsede; for to Disciple af II Kl. en Gjenfortælling af en (af dem læst) kortere Historie eller Fabel. Disciplene af de tre sidstnævnte Klasser fremsagde desuden et Par udenadlærte Vers.

Udfaldet af Proven blev saadant, at Præmierne — som bestode i Bøger (for det Meste æsthetiske Skrifter), der senere ved fælleds Raadslagning af Lærerne valgtes efter omhyggeligt Hensyn til vedkommende Discipels Duffer og Tarv, og saaledes at de ikke alle vare af lige stor Pengeværdie, men i denne Henseende lempedes efter den større eller mindre Fortrænlighed af enhver Discipels Præstationer — tildeeldes S. Kragerop, L. Schwensen, S. Møhl og L. Sabro for mundtligt Foredrag, C. Schmidt og C. Ewers for Sang (heri holdtes ingen Concurssprove, men Præmierne uddeeldes nærmest efter vedkommende Lærers Vidnesbyrd om Discipleens Flid og Fremgang i hele det nærmest foregaaende Skoleaar).

VII. Afgangsexamen.

Til den ufuldstændige Afgangsexamen (see S. 45), som afholdtes den 14de — 18de Septbr. f. A., indstillede sig 4 Disciple, A. Ingerslev, P. Blichert, M. Poulsen, L. Kragsballe.

Som Examenscommissarier medte Professorene Dr. Madvig, Ridder af Dannebrog, og Mag. Velschow; den Første deeltog i Censuren over sauntlige Prover i Sprogene, med Undtagelse af Udarbejdelsen i Modersmaalet, i Censur-

ren over hvilken saavel som over Proven i samtlige Videnskaber Prof. Velschow deeltog.

De skriftlige Opgaver vare følgende:

1. *Latinsk Stiil.* Alt intet Land, hvor frugtbart og velbeliggende det end er, kan undvære Flid og Vindskibelig-
hed hos Indbyggerne og gode Love og Indretninger, hvis
det skal opnaae Velstand, derpaa kan Sicilien tjene til Be-
viis, hvis Noget ellers tvivler derom. Vi mene, at saa
Lande i Europa kunne sammenlignes med denne D, intet fore-
trakkes for den i Jordbundens Frugtbarhed og Klimatets
Sundhed og Behagelighed, og frygte ikke for, at denne Noes
skal forekomme Noget overdreven; og hvilken Veligheden
kan være mere skikket til Handel, til at udføre og indføre
Varer end Siciliens, der, fra alle Sider omgivet af Havet,
tilbyder en let og ikke lang Seilads til Italien, Frankrig,
Spanien, Afrika, Syrien, Lilleasien og Grækenland? Der-
for see vi ogsaa, at Grækernes Plantestæder paa Sicilien,
Agrigent, Syracus og andre, ved deres Indbyggeres Flid
og Klogt bragte det saavidt i Rigdom og Pragt, at de gamle
Skriventers Fortællinger derom næsten kunne synes utrolige; og
dog bekræfter den Omstændighed dem, at selv da Den, der
før ved Karthageniensernes og Romernes Krige, var bragt
under Romernes Herredømme, regnedes den stedse blandt de
rigeste Provindser og bevarede mange Spor af fornufts
Glands. Men hver forandret er ikke nu Alt! Den D, der
før overgik de fleste Lande i Rigdom og Pragt, frem-
byder nu det forgeligste Billede, man kan see, af fattigdom
og Glendighed; men der er heller ikke let noget europæisk
Land, der bestyres daarligere eller har slettere Indretninger,
og hvor nedsmunkne Indbyggerne ere i Overtro og Ladhed,
er noksom bekjendt.

2. *Oversættelse fra Latin til Dansk.* *Quintilian*
instit. orat. lib. XII, cap. 7 fra *Defendere quidem reos etc.*

til nisi ex fiducia bonæ mentis videbantur (et Par indledende Ord vare tilføiede og et Par oplysende Bemærkninger givne).

3. Historisk Opgave. Det Osmaniske Riges Historie fra dets Stiftelse indtil Konstantinopels Erobring.

4. Religionsopgave. Hvad forståes ved sand christelig Tro, og hvorledes yttres den sig i Livet?

De 4 Candidater, som havde indstillet sig til Afgangs-examen, erholdt ved samme følgende Charakterer:

	Spøberstmaal.	Heorteds. i Spøve i Latin.	Christelig Spøve i Latin.	Spøvedelig Spøve i Latin.	Græsk.	Hebraisk.	Religion.	Historie.	Geographie.	Mathemat.	Geometrie.	Fysik.	Gramm.
N. Ingerslev	mg	g	g	mg	ug	mg	mg	ug	mg	mg	mg	mg	mg
P. Blichert	g	g	mg	mg	mg	mg	mg	ug	g	mg	mg	ug	ug
M. Poulsen	tg	mg	mg	ug	mg	g	mg	mg	g	g	mg	mg	mg
L. Kragballe	mg	mg	mg	g	g	g	g	g	g	g	mg	g	g

Derefter erholdt N. Ingerslev, P. Blichert, M. Poulsen første Charakter, L. Kragballe anden Charakter.

VIII. Blandede Efterretninger.

1. I mit Skrift om det lærde Skolevæsen S. 396—404 har jeg fremsat min Anskuelse om Nytten og Værdien af de hos os *) brugelige daglige „Charakterer“. Den Mening, jeg dengang nærede, har jeg i alt Væsentligt endnu, nemlig at man vilde gjøre rigtigst i med Tiden at afskaffe samme. Smidlertid burde en saa betydelig Forandring vistnok først efterhaanden og med stor Værdsjæmhed foretages; og det er vel umuligt, at adskillige Forudsætninger, om hvilke jeg her ikke vil forklare mig nærmere, men om hvilke jeg

*) Saavidt mig er bekjendt, bruges de i den Grad ikkun i Danske Skoler; i de Tydske og Franske kjendes de slet ikke.

kun vil sige, at de endnu ikke ere tilstede saadanne, som jeg i hiint Skrift tænkte mig dem som et Led af en Række forventede og nødvendige Forbedringer i vort Underviisningsvæsen, maae være virkeliggjorte, forend alle Betænklichkeiten kunne siges at være hævede ved at gjøre en saa stor Forandring i den Maade, hvorpaa, og den Grad, i hvilken Disciplinens Fald controleres. Men imedens jeg saaledes endnu ikke selv vilde drifte mig til strax at foreslaae Afskaffelsen af daglige Charakterer i alle Klasser, saa har jeg dog ikke havt Betænklighed ved at foreslaae Saadant for det Første for VI Klasse's Bedkommende. Heri vare alle Lærerne, da jeg bragte Sagen paa Bane, aldeles enige med mig, hvorimod de rigtigten bemærkede, at Spørgsmaalet vilde blive ikke lidet forskjelligt, naar engang Talen skulde blive om den samme Foranstaltnings Gjennemførelse i alle eller endog i flere Klasser. Det blev herefter indstillet til Directionens Approbation, at man fra dette Skoleaars Begyndelse i denne Skole for det Første i VI Kl. afskaffede Brugen af daglige Charakterer, og ifkun i Klasseværelset fremlagde en Protocol, i hvilken Lærerne kunde antegne, naar en Discipel havde præsteret noget særdeles Godt eller særdeles Slet, samt hvad der ellers egnede sig til særskilt at bemærkes, hvorimod den almindelige Dom over enhver Discipels Fremgang i de enkelte Fag, hvilken ikke desto mindre blev for hvert Fag, idetmindste indtil Videre, at udtrykke ved en maanedlig Charakter, ikke behøvede at støtte sig til en Sammenregning af de efter enhver Examination givne daglige Charakterer, men maatte beroe paa de Dagtagelser, som enhver Lærer i sine Timer havde Leilighed til at gjøre, og altsaa bliver Resultatet deels af det almindelige Indtryk, som enhver Discipel i Maanedens Lob havde gjort paa Læreren, deels af de speciellere Bemærkninger, som denne havde antegnet i den ovenfor omtalte Protocol eller maaskee for sig paa anden Maade.

Den maanedlige Dmslytning ifølge Maanedsskarakterernes Sammenregning skulde altsaa ligeledes, indtil Videre, vedblive.

Dette Forslag blev under 29de Septbr. f. N. approberet af Directionen.

2. Ligesom det i flere andre Skoler længe har været brugt, have vi nu her fastsat ved Enden af den første Underviisningstime, Fjernmiddag og Estermiddag, en Fristid af et Par (heist 5) Minuter, for at Disciplene i samme kunne et Dieblik komme ud af den siddende Stilling og drage frisk Luft, men fornemmelig dog for at Luften i Klasseværelserne kan ved Oplukning af Vinduer forfriskes. Det egentlige Frihedsquarteer i Slutningen af den anden Underviisningstime bliver derimod forkortet med ligeledes et Par Minuter.

3. Angaaende Erlæggelsen af Skolepenge for 2 Brodre indeholder Forordningen af 7de Novbr. 1809 § 66 og ligeledes den kongelige Resolution af 29de Novbr. 1816 den Bestemmelse, at for „den anden“ Broder finder nogen Moderation i Skolepengene Sted, saa at for ham kun erlægges 20 Rbd., eller, hvis han har Beneficium af Underviisning for nedsat Betaling, kun 15 Rbd. Herved er imidlertid Udtrykket „den anden Broder“ ikke ganske tydeligt, idet det ikke sees, om herved blot skal forståes den yngre Broder, eller om Bestemmelsen ogsaa kan anvendes paa den ældre. I mange Tilfælde er det nu ligegyldigt, paa hvilken af Brodrene man lader den tilsigtede Lettelse falde, men i andre medfører Fortolkningen af denne Lovbestemmelse nogen Forskjel i den Betaling, der skal erlægges. Hvis f. Ex. af to Brodre den yngste har fri Underviisning, den ældste ikke (fordi han ikke ved Alder og Sædelighed kvalificerer sig dertil), saa skal efter den førstnævnte Fortolkning for denne sidste erlægges fulde Skolepenge (30 Rbd.), efter den anden Fortolkning ifkun den modererede Betaling (20 Rbd.). Ef-

terat man havde begjæret Directionens Resolution over dette Spørgsmaal, blev samme ved Directionens Skrivelse af 9de Januar d. A. afgjort derhen, at „Udtrykket „anden Broder“ bliver at forståa alene om den, der har Plads i den lavere Klasse eller den lavere Plads i samme Klasse, hvoraf vil følge, at den af to Brødre, som har den øverste Plads i Skolen, ikke, fordi der samtidigen ere to Brødre i Skolen, kan nyde nogen Nedsættelse i Contingentet, og det uden Hensyn til, om den yngre Broder maatte være tillagt noget Beneficium eller ikke“.

4. Skolen har i Mæret 1846 havt følgende Indtægter og Udgifter:

Indtægt.

Renter af Skolens rentebærende Formue	50 Rbd. 86 β
Jordebogsindtægter (Tiender, Leie af nogle Jordeiendomme ved Veile, Refusioner, Degnepensioner o. M.) . . .	3,112 — 54 -
Af Kolding Kirke	20 — 54 -
Skolecontingenter i Alt	1,341 — 24 -
Af Consumtionskassen i Kolding	24 — = -
Promotionscontingenter	50 — = -
Tilskud fra den almindelige Skolefond .	7,000 — = -
Summa Indtægt	11,599 Rbd. 26 β

Udgift.

Faste Gager og Gratificationer	6,441 Rbd. 30 β
Til Timelærere og til faste Lærere for Extratimer	825 — = -
Pensioner og Understøttelser	1,874 — 78 -
Bibliotheket og de videnskabelige Appa- rater	760 — = -
Lateris	9,841 Rbd. 12 β

Transport	9,841 Rbd.	12 β
Bygninger og Inventarium	317	— 78 -
Brandsfæls- og Belysningsforudenheder	190	— = -
Skatter og Afgifter	285	— 84 -
Regnskabsforingen	200	— 50 -
Forskjellige løbende Udgifter (Skoleopvart- ning, Reengjørelse, Porto, Protocoller, Skrivematerialier, Programmer og Skolehoitideligheder o. M.)	383	— 90 -
Extraordinaire Udgifter	60	— = -

Summa Udgift 11,279 Rbd. 26 β

Ved Afslutningen af Regnskabet over samtlige Udgifter til den nye Skolebygning's Opførelse og i Anledning af samme fandtes det hele hertil medgaaede Beløb at være 33,107 Rbd. 78 Sk. Heraf ere 2,376 Rbd. 7 Sk. dækkede ved Realisationen af Rectorresidentens opsparede Kapital, 443 Rbd. 3 Sk. ved Salg af Materialier o. s. v. fra den gamle Bygning; Resten er dækket ved Tilskud fra den almindelige Skolefond af det fra Sorø Academie dertil fournerede Laan.

IX. Nogle nærmere Bestemmelser til den provisoriske Plan af 25de Juli 1845 for de udvidede lærde Skoler.

1. Ved Skrivelse af 10de Novbr. f. A. har Directionen bestemt Følgende: A) Ved den i indværende Mar afholdende Afgangsexamen bliver den skriftlige Prøve i Moderemaal at aflægge saaledes, at der til Besvarelse gives en fri Opgave (prov. Plan § 11), og i Mathematik gives foruden den mundtlige Prøve tillige Opgaver til skriftlig Besvarelse. B) Den skriftlige Deel af Afgangsexamen bliver, deels for at tilveiebringe større Eenhed i Bedømmelsen af de forskjellige

Skolers Præstationer og deels for at spare Tid for Examen= commissarierne, indtil Videre at afholde samtidigt i alle tre Skoler, og de samme Opgaver benyttedes; de skriftlige Opgaver tilstilledes Rectorerne under Forsøgning til Klæbning i Examenlocalet i den inspectionshavende Lærers Paasyn.*)

2. Af de i den provisoriske Plan indeholdte almindelige Forskrifter og Bestemmelser, navnlig angaaende visse Dele af Underviisningen i de to øverste Klasser samt Afgangs= examen, vare der nogle, om hvilke vi tre Rectorer for de tre uvidede Skoler ansaae det deels, nærmest paa Grund af de stedfindende Omstændigheder, for nødvendigt, at vi ved en fælleds motiveret Førestilling til Directionen udvirkede fra denne nogle attraaede nærmere Bestemmelser og temperære Modificationer, deels for enskelt, at vi meddelte hinanden vore Ansættelser og hidtil vundne Erfaringer, for at ved saadan Dverveelse og Forhandling en saa stor Overensstemmelse kunde bevirkedes i den ved de tre Skoler brugte Fremgangsmaade, som kunde bestaae ved Siden af den Frihed i sin individuelle Udvikling, hvilken enhver Skole maa stræbe at bevare. Efterat Directionen havde sat os i Stand til at fremme dette Diemeds Opnaaelse ved en mundtlig Forhandling, som afholdtes i afvigte Foraar i Kjøbenhavn, blev under 7de Mai d. A. en fælleds Førestilling angaaende denne Sag af os indgivet til Directionen; for et af Sammes Medlemmer havde vi iforveien mundtlig refereret og udviklet Indholdet af denne Førestilling. Dette vil man lære at kjende af nedenstaaende Skrivelse til mig fra Directionen af 25de Mai

*) Indtil Videre agter jeg (og, saavidt jeg veed, mine tvende Colleger) at lade de skriftlige Arbejder, strax efter at de af samtlige Disciple ere fuldendte, lægge i en Pakke, som paa Stedet forsynes med Skolens og den inspectionshavende Lærers (hvilken albrig er Læreren i Saget) Segl, og derpaa henlægge den indtil de kunne aabnes først af vedkommende Examencommissarius.

d. N., ved hvilken samtlige af os fremsferte Forslag approberedes.

„I Anledning af de af Hr. Professorene i Forening med Professorene Borzen og Heinrichsen under 7de d. N. fremsatte Forslag angaaende nogle temporaire Modificationer i den provisoriske Plan for den udvidede Underviisning af 25de Juli 1845 m. v., bifalder Directionen, hvad for det Første angaaer Underviisningen i Naturlære, at Proven i Optiken foreløbigen ved den nærmest forestaaende Afgangsexamen bortfalder, og at det, saalænge der i denne og flere andre Grene af Naturlæren ikke findes brugbare trykte Lærebøger, ikke skal være Lærerne forment at dictere Disciplene Paragrapher. Derhos vil Directionen ikke nægte sit Samtykke til, at vedkommende Lærere ved de tre udvidede Skoler i nærmest forestaaende Sommerferie holde en Sammenkomst for i Fælledsskab at overveie, i hvilket Omfang og paa hvilken Maade Underviisningen i de paagjeldende Dele af Naturlæren bedst maatte være at meddele, samt for om muligt at fremme Udgivelsen af trykte Hjælpe midler heri, og ville de hertil fornødne Omkostninger efter nærmere Opgivende blive af vedkommende Skoles Klasse anviste.

Hvad Underviisningen i Astronomie angaaer, bifalder Man, at der, saalænge indtil den af Professor Oluffen bebudede Lærebog heri udkommer, benyttes Steens mathematiske Geographie, ligesom Man efter Omstændighederne Intet vil have at erindre imod, at Underviisningen i Astronomie og mathematiske Geographie, indtil nærmere Erfaring er vundet, udsattes til først at begynde i Skolernes 7de Klasse.

Fremdeles bifalder Directionen, at Underviisningen i Mineralogi indtil videre maa indskrænkes til et kort Udtog af Geologiens Hovedsætninger i Forbindelse med en Over-
sigt over Fædrelandets geognostiske Hovedforholde.

I Henseende til Controllen med Disciplenes Flid og Forhold giver Directionen sit Samtykke til, at i 7de Klasse, saasnart denne oprettes, foreløbigen til en Prøve, saavel de daglige som de maanedlige Charakterer bortfalde, og at Omflytning i denne Klasse ikkun een Gang om Aaret finder Sted, nemlig efter Halvaarsexamen, saaledes at Disciplene indstille sig til Afgangsexamen i den Orden, i hvilken de ved sidstnævnte Omflytning have faaet Plads i Klassen, dog at Rector er bemyndiget til, naar Omstændighederne maatte gjere en strengere Control fornøden, at lade denne træde i Kraft ogsaa i 7de Klasse, overensstemmende med hvad der i saa Henseende er Regel i de øvrige Klasser.

Endelig finder Man Intet at erindre imod, at Skolens Hovedexamen bortfalder for 7de Klasse's Bedkommende".

X. Udkast til en Plan for Underviisningens Fordeling paa Skolens Klasser.

1. Det vil uden tvivl interessere Adskillige at erfare, hvorledes man i de tre ndvidede Skoler, efterat nu den nye Underviisningsplan er idetmindste for en Deel indført, og nogen, om end ikke tilstrækkelig, Erfaring er vunden, tænker at udføre samme i det Enkelte. Saavel for at imødekomme for min Deel dette formodede Ønske, som isærdeleshed for at kunne meddele dem en fuldstændig Underretning, som i den Hensigt at betroe deres Vorn til denne Skole ofte henvende sig til mig med Begjering om Oplysninger angaaende Forordningerne for Optagelse i Skolens forskjellige Klasser, agter jeg her at meddele et Afriids af den Plan for Underviisningens Fremgang i Klasserne, der, som et Resultat af de derom imellem Lærerne og mig anstillede Overveielser, deels allerede er bleven fulgt, deels ved det hidtil Foranstaltede har fore-

sværet os som den Regel, hvis fuldstændige Gjennemførelse vi endnu kun have kunnet forberede. Hvis Noget skulde ansees det her Meddeelte for altfor apheristisk og mene, at hellere en fuldstændig Plan for Underviisningen skulde være meddeelt, da anseer jeg det af flere Grunde for tidligt at levere en saadan, navnlig fordi angaaende flere vigtige Puncter endnu ingen Erfaring er vunden, og fordi en Underviisningsplan ikke let vinder Hasthed i det Enkelte, førend efterat idetmindste Fleertallet af Lærerne i længere Tid have arbejdet i Forening efter samme, hvilket her endnu ikke er Tilfældet.

Angaaende nedenstaaende Udkast vil jeg endnu foreløbigt bemærke, først at de ovenfor meddeelte Efterretninger om Underviisningen i indeværende Skoleaar i de fleste Puncter kunne betragtes som en Enkelthederne oplysende og det Hele udviklende og tydeliggjørende Anvendelse af samme, i Henseende til Methode og Grundfætninger om Underviisningen*), dernæst at denne Plan i det nærmeste Par Aar endnu ikke ganske kan følges i de øverste Klasser, som tidligere vare underviste efter andre Hensyn.

2. Der er fra flere Sider, tildeels af indsigtsfulde Mænd af Faget, yttret Betyrning for, at den nu begyndte Reform af de lærde Skoler vil ved sine udvidede Fordringer til det, der i Skolerne skal præstere, medføre for Disciplene en saadan Overvældelse af Underviisningsstof og en saadan Overanstængelse af deres Kræfter for at tilegne sig dette, at en Fare deraf vil opstaae for deres aandelige og legemlige Sundhed, og at i ethvert Tilfælde ikkun de mere end al-

*) Til disse vil jeg derfor ved Læsningen af „Planen“ bede bestandig seet hen: man vil da s. Ex. vide, om det end ikke udtrykkelig siges i Planen, at Læsningen af Grammatik, Formlære og Syntax, altid er ledsaget af derefter indrettede practiske Øvelser ved Hjælp af „Materialier“, „Exempelsamlinger“, „Stiløvelser“.

mindeligt begavede Disciple ville ganske undgaae de mislige Følger heraf. Det kan ei nægtes, at denne Frygt ikke er ganske uden Anledning, idetmindste hvad et vist Stadium af Skolen angaaer*). Smidlertid troer jeg dog, at der ingenlunde er Grund til at nære denne Frygt i den Grad, som det er mig bekjendt at den næres af Enkelte: jeg troer endog, at en consequent Gjennemførelse af de til Grund for den provisoriske Underviisningsplan liggende Grundsætninger vil bortfjerne de væsentligste Grunde til hiin Frygt, idetmindste forsaavidt den støtter sig netop til den nye Reform*). Saavel for noget at begrunde denne Øttring i sig selv, som fordi en Antydning af Grundene for denne min Mening for en stor Deel falder sammen med Angivelsen af de Hensyn, som vi have haft for Øie ved den her paatænkte Anordning af Underviisningen, og af hvilke en Bestræbelse for at forebygge al Overbebyrdelse af Disciplene har været et af de vigtigste, skal jeg forudsende nogle korte almindelige Bemærkninger deels om de her antagne Grundsætninger for Underviisningens Fordeling og Indretning, deels om Midler og Foranstaltninger, ved hvilke Skolen formæentligen har i sin Magt at bortfjerne en Deel af Anledningerne til den ovenfor omtalte Frygt.

Den udvidede lærde Skole synes mig nu at falde i tre Trin eller Afdelinger, som hver for sig har sit karakteristiske Præg, nemlig I-II Kl., III-V Kl., VI-VII Kl. I den første Afdeling, Elementarklasserne, lægges den almindelige grammatikalske Grundvold ved Underviisningen i Dansk og Tydsk:

*) Sammenlign Efterretninger for Skoleaaret 1845—46 S. 41 og 49.

***) Thi en anden Sag er det, at overhovedet vor Tids hele Kulturtilstand og de stedse stigende Fordringer i de mange forskellige Sag, som man forlanger optagne i Skolen og tildeels endnu vilde have foregedede med nye, gjøre de lærde Skolers Stilling vanskelig og forøge Byrden for de Lærende.

Læren om Sætningen, saavel den sammensatte som den enkelte, tilligemed Alt hvad dertil hører, maa her fuldstændigen meddeles Disciplene, og disse blive saaledes hjemme deri, at de til den her vundne Indsigt i de forskjellige Sætningers Natur og Forhold stedse med Sikkerhed henføre de Tagtagelser, som de ved den herpaa følgende Underviisning i andre Sprog faae Leilighed til at gjøre. Ved fuldstændigen at lære Formlæren i Tydsk har Disciplen ligeledes lagt et Grundlag for Underviisningen i de øvrige Sprogs Formlære, som især fra III Kl. indtræder. Ogsaa Underviisningen i Videnskaberne har den samme elementære Charakter. I III-V Kl., hvilke jeg vilde kalde de grammatikalske Klasser, fortsættes og fuldendes (med Undtagelse af den Græske Syntax) den egentlige Grammatikunderviisning i de forskjellige Sprog *); den grammatikalske Indsigt vedligeholdes og befastes herefter kun ved Læsningen af Forfattere og ved Stiløvelserne. Underviisningen i Videnskaberne hæver sig efterhaanden til et høiere Standpunkt, indtil den i de to øverste Klasser antager en mere videnskabelig Charakter, ligesom Sprogunderviisningen der gaaer ud paa at føre Disciplene, der hidtil meest have været sysselsatte med at lære de fremmede Sprogs Grammatik, ind i deres Litteratur. Det er nu af stor Vigtighed, at man klart stiller sig for Die den Opgave, som Underviisningen paa ethvert af disse Trin har at realisere, og at man løser denne Opgave fuldstændigen (Fordringerne herfor ere ikke overdrevne); hertil hører ogsaa, at man er særdeles forsigtig ved Opflytning af Disciple fra det ene Trin til det andet, og ikke opflytter Noget, der ikke i det Væsentlige har tilegnet sig den Kundskab og Modenhed, som der fortrinnsviis var Maalet for Skolens Bestræbelse. Men paa den anden Side er det ligesaa vigtigt, at man paa hvert

*) Hebraisk, som ikke læses af Alle, tages her ikke i Betragtning.

Trin af Skolen ikke arbejder for at udrette Mere end det, der sammesteds er Opgaven, at al Hens. forud og Fremskyndens af Underviisningen udover dens naturlige og planmæssige Fremskriden forebygges, hvis nogenstunde en Lærer skulde være tilbøielig til, af en velmeent men for stor Jvæ for sit Fag, at ville gaae for raast frem. Dette er Pligt, fordi Disciplene paa hvert Trin af Skolen ville have Nok at gjøre med det Nødvendige, og fordi Saadant ikke kan skee, uden at Underviisningen i de øvrige Fag lider derunder. Endvidere ber i Regelen Underviisningen i hver Klasse indskrænkes til det Pensum, som just for dette Aar er at gennemgaae, og ingen Repetition*) af det, som tidligere er læst, finde Sted (med mindre en saadan Repetition er en Deel af selve Aarets Pensum). Jeg tænker her isærdeleshed paa VI Kl. Jeg vilde nemlig ansee det for unødvendigt og urigtigt, hvis man vilde lade Disciplene i det 2det Aar, som de tilbringe i denne Klasse, foruden det egentlige paa samme Aar faldende Pensum i de Fag, som der skulle afsluttes, tillige repetere det i det eller de foregaaende Aar Læste: urigtigt, fordi man derved let vilde berøve Disciplene Tid til at varetage deres øvrige Arbejde tilbørligen, unødvendigt, fordi Disciplene ville have Leilighed nok til den Repetition, som udføres, i den Tid, som vil ligge imellem Skoleaarets Slutning og Afgangsexamen.

Et vigtigt Middel til at forebygge, at den Byrde, der maa paalægges Disciplene, bliver dem altfor tung, har man til sin Naadighed derved, at man i Regelen indskrænker den statariske Læsning**) til de fastsatte Minima eller dog kun

*) Herved er naturligtvis ikke meent en saadan Repetition af f. Ex. Formlæren i et Sprog, som for Underviisningen i Klassen selv kan være en Fornødenhed.

**) s: Den, hvorved det Læste repeteres og opgives til Examen som Gjenstand for Prøve. See ovenfor S. 53.

Lidet derover, men derimod giver den cursøriske Læsning en desto større Udstrækning. Herved formindskes Omfanget af det, der skal huskes og hvorfor skal gøres Rede, betydeligen, og derved lettes i en væsentlig Henseende det Disciplene paa- hvilende Arbejde. Hertil hører endvidere, at man i VI Kl., hvilket ogsaa i sig selv synes anbefalelsesværdigt og stemmende med den nye Underviisningsplans Aand, anvender en stor, og maaskee den største, Deel af den til Underviisning i Tydsk og Frank henlagte Tid til extemporal Læsning og extemporale Dvælses i at oversætte fra Modersmaalet til disse to Sprog, saa at Disciplene ikke faae meget*) Arbejde hjemme i disse Fag. — Et andet Middel, ikke alene til at lette Disciplene Arbejdet men til overhovedet at frigjøre Underviisningen fra endeel besværende Ballast og at vinde Tid og No til det Vigtigere og Bedre, har man endvidere i at bortkaste en Deel af den overflødige Detail, hvoraf man for formedelst Hensyn til den Examen, som med Dinittenderne skulde anstilles af Fremmede, der ikke kjendte den foregaaende Underviisning, indtil en vis Grad var nødt til at medtage og fastholde Mere, end man selv ansaae for rigtig. Denne Fordeel maa man ved de udvidede Skoler ikke undlade at benytte, men til den Ende strengt skjelne imellem den Detail, som man ved given Leilighed meddeleer til Dplivelse og Dplysning af Foredraget, og den, hvorfor man fordrer at Disciplene skulle gøre Rede**). — Smidertid vil det for saare mange, maaskee de fleste, Disciple blive besværligt at gjen-

*) Stillovælses o. d. maae naturligtvis finde Sted.

***) Denne Forskiel onkede jeg i begge Retninger iagttaget. I flere Fag, s. Ex. Historie og Geographie, er Meddelelsen af Detail, naar den skeer af Læreren med skjønnsomt Bals, baade underholdende og lærerig for Disciplene: derfor er det heller ingen Skade, at Lærebøgerne indeholde Endeel deraf. Men denne Detail skal derfor ikke gøres til Gjenstand for Examination.

nemgaae en udvidet Skole i de nu som Norm opstillede 8 Aar (sammenl. Skoleloven for 1845—1846 S. 49). Det vil meget ofte blive tilraadeligt og nødvendigt, at lade en Discipel i en eller anden Klasse tilbringe et Aar længere end det er foreskrevet: og den Skole, der vil Disciplenens faaede Vel, vil af Overbeviisning og af sand Omhu for de den betroede Unga i saadant Tilfælde holde dem tilbage, og derved skaffe dem Tid og No til at komme til Kræfter igjen, selv om den derved kommer i Collision med Dnsker og Begjeringer fra Forældrene, der, ofte af visnok ellers agtverdige Hensyn, stundom ikke kunne faae deres Børn tidligt nok fremad i Skolen.

3. I de forskjellige Fag er nu paataent følgende For-
deling af Underviisningen:

Dansk. I I og II Kl. gjennemgaaes Grammatikens Elementer, Læren om Sætningen og dens Bestanddele samt de forskjellige Arter af Sætninger og deres Natur: Lærens mundtlige Foredrag er Hovedsagen, ved Siden af dette benyttes Oppermanns Indledning, af hvilken det Meste læres allerede i I Kl. Disciplene maae i I Kl. bringes til, foruden det Øvrige, med Sikkerhed at kjende og danne de vigtigste Arter af Sætninger, i II Kl. alle. Sikkerhed i Retskrivning maa være opnaact i disse to Klasser, i I Kl. uden, i II Kl. med Skilletegn. I de øvrige Klasser fortsættes og udvides denne Underviisning paa den i ovenstaaende „Overføgt“ angivne Maade; dog vil i V Kl. i Fremtiden med Slutningen af Skoleaaret, ved Benyttelse af Borgens Veiledning, den Anviisning blive meddeelt til Disposition og Afhandlinger, som hidtil har været udsat til VI Kl. Den sammenhængende Underviisning i Dansk Litteraturhistorie bliver i Fremtiden forbeholdt for VII Kl., men forberedet ved didherende Bemærkninger og Oplysninger i V og VI Kl.

Tydsk. I I Kl. læres Artiklen, det Vigtigste af Pronomina, begge Conjugationerne; i II Kl. Resten af Formlæren. I III Kl. skulde, naar man havde en Grammatik, der nogenlunde stemmede med Skolens Lær i denne Henseende, Syntaxen begyndes: for nærværende Tid ansees det vigtigst at indskrænke Underviisningen i denne Klasse til en videre Indøvelse af Formlæren og til forberedende friere Øvelser i at oversætte paa Tydsk. I IV og V Kl. læses et Udvalg*) af Hjorts Syntax (thi til at læses heelt og i Sammenhæng ansee vi den ikke for stikket). I VI Klasse anstilles skriftlige og mundtlige Stiløvelser; i Forbindelse med Læsningen meddeles et kort Ufrids af det Vigtigste af Litteraturens Historie.

Fransk. I II Kl. læses Formlæren (Abrahams's) indtil de regelmæssige Verber incl., med Forbigaaelse af det Meste om Pronomina (samt af endel Anmærkninger og især Detaillen ved Kjønlæren), i III Kl. Resten af Formlæren. I IV og V Kl. læres Syntaxen, saaledes at denne Underviisning i Henseende til sin Anordning retter sig efter Gangen af Underviisningen i Latinisk Syntax, hvilken stedse maa være forud for hiin. Derfor læses i IV Kl. Iste Ufsnit af Abrahams's Syntax samt det meste af Tillæggene, i V Kl. Resten (men stedse efterat det Tilsvarende i Madvig's Latiniske Grammatik, til hvilken Abrahams's Syntax slutter sig, er læst). Syntaxen indøves ved et efter samme afpasset Udvalg af Vorrings's Stiløvelser. I VI Kl. som i Tydsk.

Latin. I III Kl. læres og indøves Formlæren (efter Madvig's større Grammatik), med Forbigaaelse af Alt hvad der handler om de Græske Former samt af meget Mere;

*) I IV Kl. omtrent §§ 515 - 551, 591-606, 612, 613, 616-622, 621-651, 656 - 669, 687-702, 719-727 (1de Udg.).

dette skeer imidlertid i to til tre Curfus, saaledes at man den første Gang kun læser alt det Vigtigste og ved de følgende Gjentagelser efterhaanden tager Mere med. Derefter læres det Vigtigste (men ogsaa kun dette) af Orddannelseslæren, og en Deel (formodentlig Cap. 1—3) af Syntarens 1ste Afsnit med Forbigaaelse af de fleste Anmærkninger o. M.; desuden meddeles Disciplene mundtliggen under Læsningen en stor Deel af de almindeligste syntaktiske Bemærkninger og Regler *), som de for overhovedet at forstaae en Latinisk Periode ikke kunne undvære, ligesom de føres til at kjende og angive de forskjellige Arter af Bisatninger og de Former, under hvilke samme i det Latiniske Sprog fremtræde. Foruden en Elementarbeg ventes her læst omtrent 1 Bog af Jul. Caesar og maaskee, cursorisk, Noget af Phædrus. I IV Kl. læses Resten af Syntarens 1ste Afsnit samt et Udvalg **) af 2det Afsnit, i V Kl. det Døvrige af Syntaren samt det, der i de to foregaaende Klasser blev forbigaaet og som overhovedet egner sig til at læres som Lectie ***) (i denne Kl. skulde altsaa hele Syntaren læses og repeteres, idet saavel her som i IV Kl. 3 ugentlige Timer skulde anvendes til Grammatik). I IV Kl. læses omtrent 2 Bøger

*) Saaledes forklæres dem Brugen og Bestaffenheden af *accus. c. inf.*, af *abl. conseq.*, af *Supinum*, *Gerundium* o. M., og om Forordpuncterne heraf meddeles dem mundtliggen af Læreren Kundskab i korte men tydelige, det Væsentlige angivende Udtryk og Bestemmelser.

**) Nemlig §§ 318—325. 328, a. 329—331. 333—339. 340. 344. 346. 349—351. 360. 361. 363. 366. 372—376. 381—390. 393—397. 403—420. 423. 425. 428. Resten alle Anmærkninger og Anmærkningsparagrafer forbigaaes.

***) Fra § 431 blive de fleste Anmærkninger i det Høieste ikkun gjennemlæste, ikke lærte; det Samme gjælder om § 413—451, og fra § 452 læres i Regelen ikkun det med stor Stil Trykte, det Reste af det Døvrige bliver ikkun eftervist Disciplene, deels i Grammatiktimerne, deels under Læsningen af Forfattere.

af Jul. Cæsar og c. 400 Vers af Dvid (i Feldbauſchs Chreſtomathie), i V Kl. omtrent 50 Cap. af Ciceros Taler og c. 800 Vers af Dvid. I VI Kl. er paataant at læſe ſtatariff i det ene Aar omtrent 1 Bog af Ciceros diſpp. Tuſc., 1 à 2 Boger af Livius, 3 Boger af Virgil, i det andet 1 Bog af Ciceros diſpp. Tuſc., 1 Bog af Livius, c. 50 Cap. af Ciceros Taler, 2 à 3 Boger af Horats's Oder; curſoriff og extemporalt deſuden, efter Omſtændighederne, Ciceros Lælius eller Cator Major (afverlende), Noget af Ciceros Breve, af Curtius eller en Comœdie af Terent's. I VII Kl. agtes læſt omtrent 2 Boger af Cicero de ſinibus eller de oratore, 1 à 2 Boger af Tacitus, Horats's Breve; curſoriff og extemporalt Noget af Suetonius, Ciceros Brutus eller lettere Taler.

Græſk. I IV Kl. læres hele den Attiſke Formlære, navnlig den fleſte af de uregelmæssige Verba (Vergs 1ſte Curſus og det Meſte af 2det Curſus læſes). I V Kl. fuldendes Formlæren: 1 Bog af Xenophons Anabasis, 2 Boger af Homers Odysſee, Lidt af Herodot (for at lære Disciplene at kjende den Joniſke Dialect) læſes. I VI Kl. agtes læſt hvert Aar ſtatariff 1 Bog af Herodot, 2 à 3 Boger af Homers Iliade, Platos Apologie eller Kriton (afverlende), Halvdelen af Madvig's Syntax *); curſoriff 1 à 2 Boger af Xenophons Sokratiſke Markværdigheder og 3 til 4 Boger af Homer, navnlig den, om muligt, extemporalt et Par Boger af Odysſeen. I VII Kl. er paataant at læſe ſtatariff en Tragoedie af Sophokles eller Euripides, en Tale (helſt af Demosthenes), et eller to af de lettere Skrifter af Plato; curſoriff Noget af Homer, Herodot, Lucian o. A. **).

*) Ikke ſaaledes, at Alt læres eller endog gjenneklæſes; Forf. har ſelv i Fortalen anvift den rette Brug af denne Bog.

**) I Henſeende til Omfanget af det, man kan faae læſt i VI og VII Kl. i Latin og Græſk, maa man eybeie den Erfaring, man forſt

I Forbindelse med Læsningen af Latinske og Græske Forfattere meddeles Disciplene saa megen Kundskab, som fornødent og muligt, i Mythologie og Oldsager: den sammenhængende Underviisning deri vil idetmindste neppe kunne fuldendes førend i VII Kl. *). I denne indtræder ogsaa Underviisning i Latinsk og Græsk Litteraturhistorie, hvilken tildeels oplyses ved Benyttelse af hensigtsmæssige Chrestomathier eller Anthologier (navnligen Tregders Græske).

Hebraisk. I VI Kl. læses Grammatik og Genesis, i VII Kl. Psalmer o. M.

Religion. I I og II Kl. læses Stofholm's og Daaugaard's Bibelhistorie, fra III—VI Kl. (altsaa i et femaarigt Cursus) Kalkars *), men med Forbigaaelse af Meget (navnligen i det til V Kl. henlagte Pensum, de tvende Kongerigers Historie). I II—IV Kl. læses Valles Lærebog (paa den i den foregaaende „Oversigt“ angivne Maade), i V og VI Kl. indtil Videre Fogtmann's.

Historie. Herom er det Fornødne sagt ovenfor S. 58 samt i „Oversigten“.

Geographie. I I Kl. læses i Jørgerslev's mindre Geographie Alt, som er trykt med den større Skrift og desuden i Europa Adskilligt, i Danmark næsten Alt, som staaer med den mindre Skrift; i II Kl. læses hele Bogen. III—V Kl., altsaa i et treaarigt Cursus, læses Jørgerslev's større Geographie med Forbigaaelse af Adskilligt eller Meget, i VI Kl. gjennemgaaes (altsaa i et toaarigt Cursus) den hele Bog,

har at gjøre med de Disciple, der ere underviste nedenfra efter den nye Plan.

*) I Motiverne til den provisoriske Underviisningsplan er det antaget, at det kunde stee i VI Kl.

*) I III Kl. S. 1—70, i IV Kl. S. 87—187, i V Kl. S. 70—87 og 187—297, i VI Kl. Resten.

saaledes at Alt læses med (men derfor just ikke strengt læres, see ovenfor S. 101).

Mathematik. Fordelingen af Underviisningen bliver i alt Væsentligt saadan som den i „Oversigten“ er angivet allerede at være iværksat; i VI Kl. 2det Klar antages i Fremtiden Underviisning i Plan = Trigonometrie at kunne fuldendes, for VII Kl. forbeholdes Stereometrien, Astronomien og Logarithmer.

I Henseende til Underviisningen i practisk Regning fordres af Disciple, for at kunne opflyttes i II Kl., at de maae regne færdigt med Brok (deri indbefattet Regula de Tri med Brok), paa det at de i II og III Kl. kunne komme til Ende idetmindste med sammensat Regula de Tri og Procentregning.

Naturhistorie. I I Kl. agtes (idetmindste til et Forsøg) foretaget et elementært Cursus over Pattedyr og Fugle, ved hvilket Lærers mundtlige Foredrag og Foreviisninger af Naturgjenstande bliver Hovedsagen, og Lærebogen (Bramsens og Dreiers) kun benyttes til enkelte Henviisninger. Derefter skulde, under en strengere Benyttelse af Lærebogen, i II og III Kl. læses Deendyrene, i IV og V Kl. Resten af Zoologien og en Deel af Botaniken (see ovenfor S. 59); i VI Kl. læses Geognosie (see S. 95) og Resten af Botaniken, Zoologien repeteres forsaavidt som der er Tid dertil*).

Naturlære. For Underviisningen heri kan først senere en Plan angives (sammenl. S. 95).

*) Denne Fordeling af dette Fag kan først efterhaanden fuldstændigen indtræde, med Disciple, som nedenfra have nydt Underviisning heri.

Den offentlige Examen i Kolding lærde Skole i Mæret 1847

feretages i følgende Orden. *)

(Den 21de og 22de Juli skriftlige Prover.)

Løverdagen den 24de Juli.

A.	B.	C.
8-9. VI Kl. Græsk.	8-9. VI Kl. Natur- historie.	10-12. V Kl. Historie og Geographie.
9½-12. III Kl. Religion.	9-12. II Kl. Fransk.	3-1½. I Kl. Historie og Geographie.
2½-5. IV Kl. Latin.	3-5. III Kl. Mathematik. 5-7. Gymnastik.	

Mændagen den 26de Juli.

8-9½. VI Kl. Latin.	8-10½. IV Kl. Historie og Geographie.	8-11. II Kl. Religion.
10-12. V Kl. Latin.	11-12. I Kl. Natur- historie.	
2½-5½. III Kl. Historie Geographie.	3-5. V Kl. Mathematik. 6-7½. Sang og Musik.	3-5½. IV Kl. Tydsk.

Tirsdagen den 27de Juli.

8-10. V Kl. Tydsk.	8-10½. III Kl. Natur- historie.	8-10. IV Kl. Religion. 11-12. VI Kl. Historie og Geographie.
10-11. IV Kl. Græsk.	11-12. V Kl. Religion. 3-5 IV Kl. Mathematik.	3-4. VI Kl. Sæbraiff.
2½-5. III Kl. Latin.	5-6. V Kl. Naturhistorie.	5-6½. I Kl. Dansk.

Onsdagen den 28de Juli.

8-10. V Kl. Fransk.	8-11. II Kl. Natur- historie.	11-12. VI Kl. Religion. 10-11½. V Kl. Græsk.
10-12½. IV Kl. Fransk.		4-5½. VI Kl. Mathe- matik.
2½-4. I Kl. Religion.	2-5¼. II Kl. Tydsk.	5½-6½. VI Kl. Tydsk.
5-6½. IV Kl. Natur- historie.		

Torsdagen den 29de Juli.

8-9½. I Kl. Tydsk.	8-11. II Kl. Historie og Geographie.	
9½-12½. III Kl. Tydsk.	11-12. VI Kl. Natur- lære.	
2½-5½. II Kl. Dansk.	3-5½. III Kl. Fransk.	5½-6½. VI Kl. Fransk.

*) A betegner V Kls., B IV Kls., C III Kls. Læseværelse.

Løverdagen den 31te Juli, om Formiddagen Kl. 10, foretages Translocationen.

Proven over de til Optagelse i Skolen anmeldte nye Disciple foretages Mandagen den 30te August, hvorefter Undervisningen for det nye Skoleaar begynder Onsdagen den 1ste September.

Til at overvære den mündtlige Examen samt Translocationen indbydes herved Disciplenes Forældre og Børgere, samt Enhver, der interesserer sig for Skolen og for Undervisning overhovedet.

Kolding lærde Skole, den 4de Juli 1847.

C. F. Ingerslev.



